

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

P. 1088/29

1 9 2 9

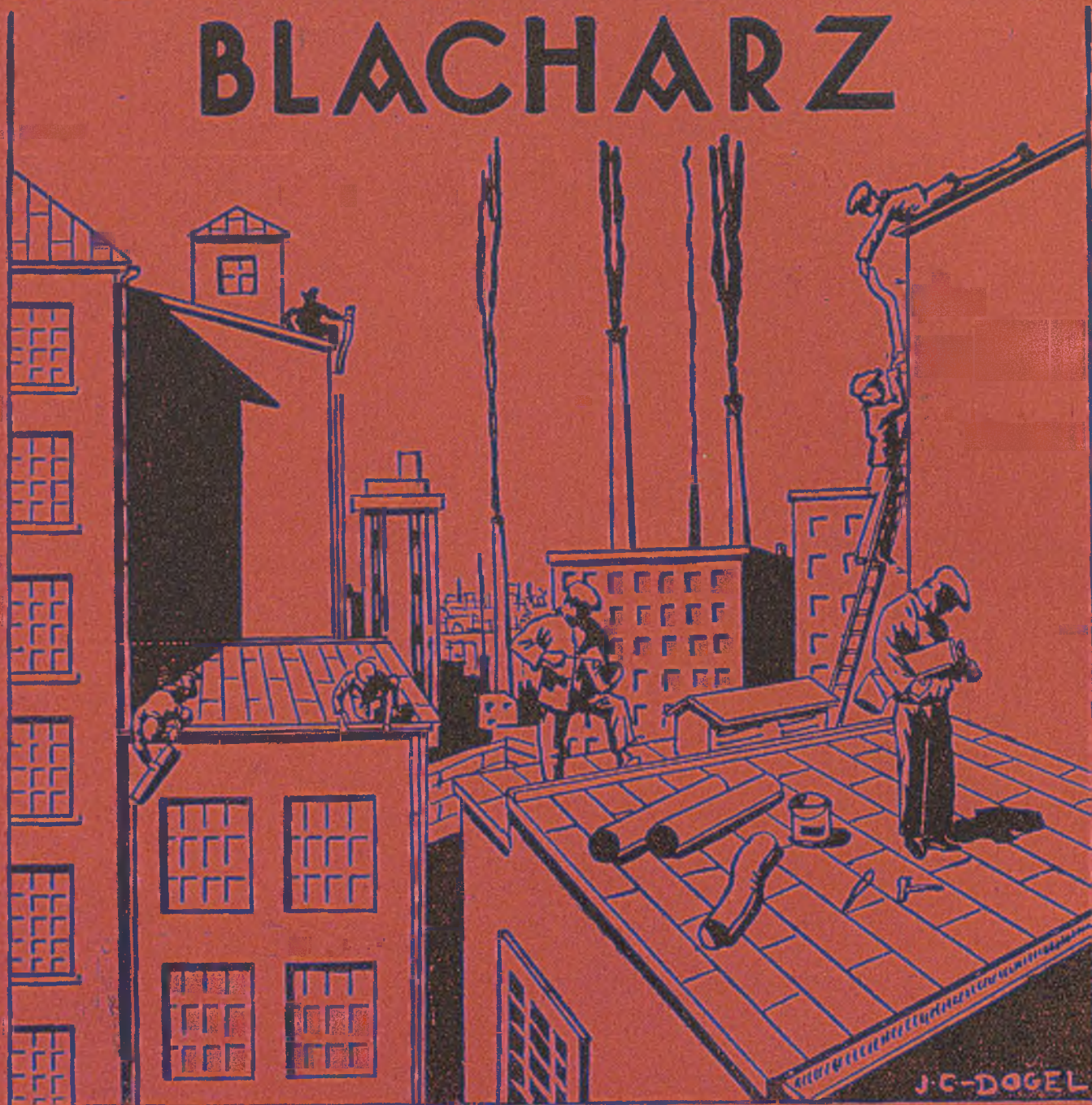
ROK V

WARSZAWA

ZESZYT 6.

DOŚWIADCZONY BLACHARZ

nie waha się, lecz poleca swoim Klijentom do krycia dachów najodpowiedniejszy materiał, którym w kraju dysponujemy. Jest nim tylko

BLACHA CYNKOWA

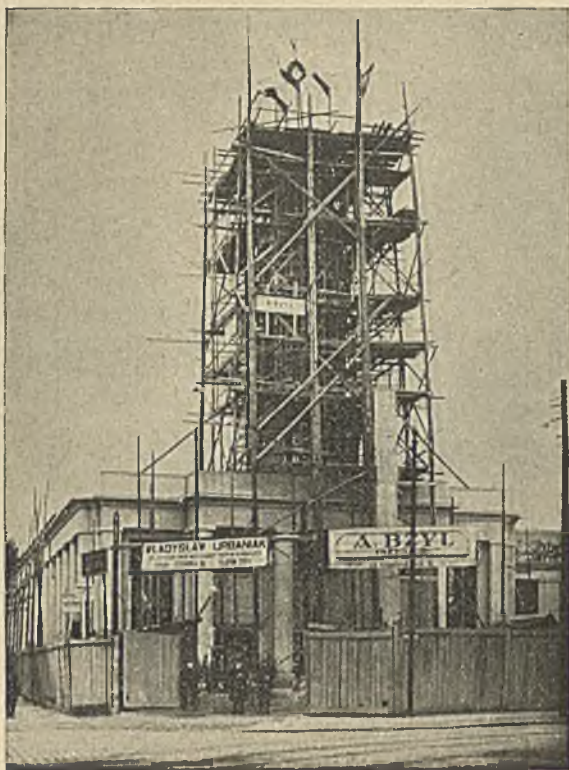
wyrobiana z czystego cynku w Polsce i w krajowych zakładach walcowana.

Tylko czysta blacha cynkowa jest materiałem niezastąpionym i długotrwałym.

WSZĘDKICH SZCZEGÓŁÓW NA ŻĄDANIE UDZIELA:

**BIURO ROZDZIELCZE ZJEDNOCZONYCH POLSKICH WALCOWNI
BLACHY CYNKOWEJ W KATOWICACH, ULICA MARJACKA 11.**

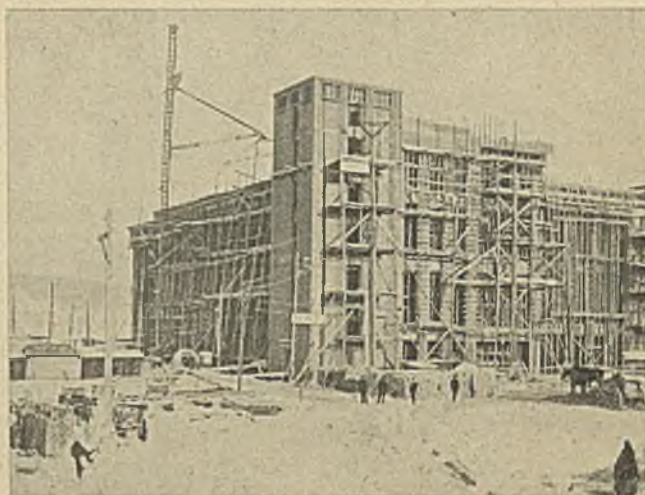

WIEŻA WESTIBULU
REPREZENTACYJNEGO P. W. K. —
proj. inż. arch. SŁAWSKI —
wykonała firma A. BZYL inż.

Przedsiębiorstwo Robót Inżynierskich
Inż. A. BZYL POZNAŃ, Droga Dębińska 3-b
Telefon 5512.

WYKONANIE ROBÓT ŻELBETOWYCH, KANALIZACYJNYCH,
ZIEMNYCH I ASFALTOWYCH.

Kotłownia Nowej Elektrowni w Poznaniu — Projekt arch. Stefana Cybichowskiego.

Cegielnia Budzyna pod Mosiną: roczna produkcja około 10 000 000

DRYGAS & WTORKOWSKI

CEGIELNIE

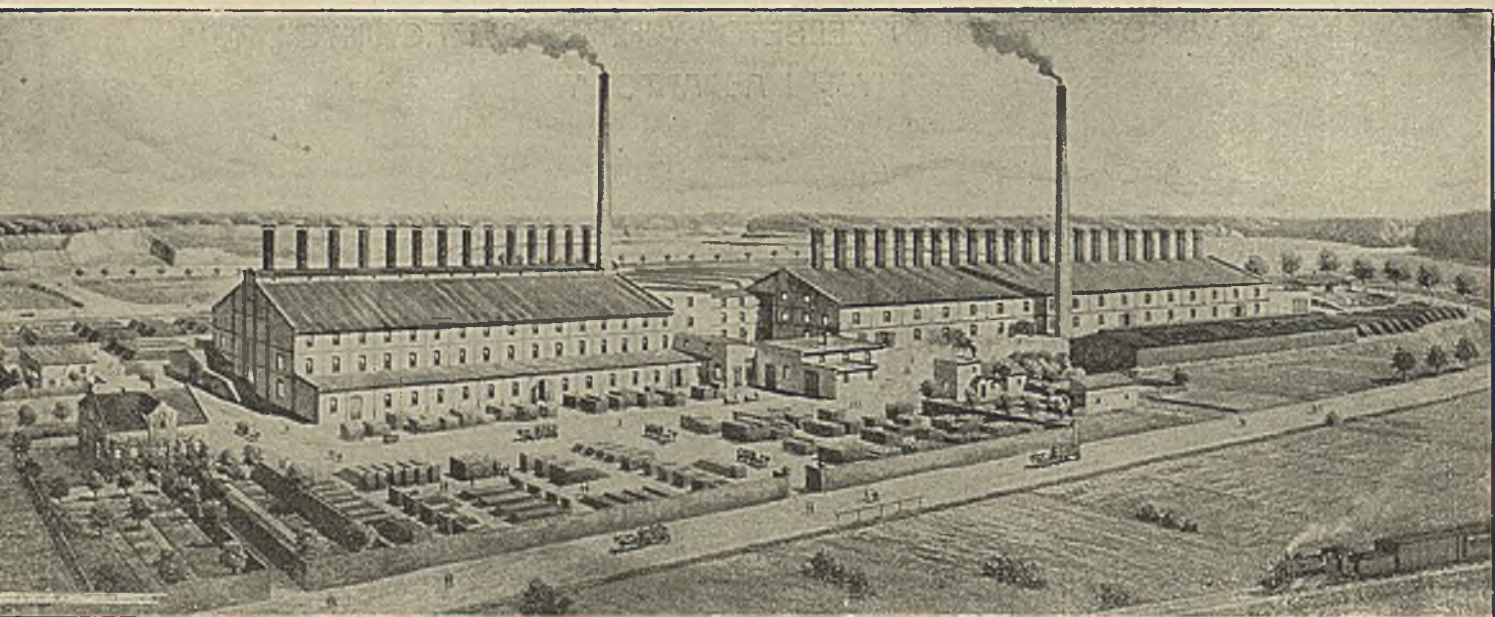
POZNAŃ, PLAC WOLNOŚCI 11. TELEFON 21-90

W BUDZYNIU
POD MOSINĄ

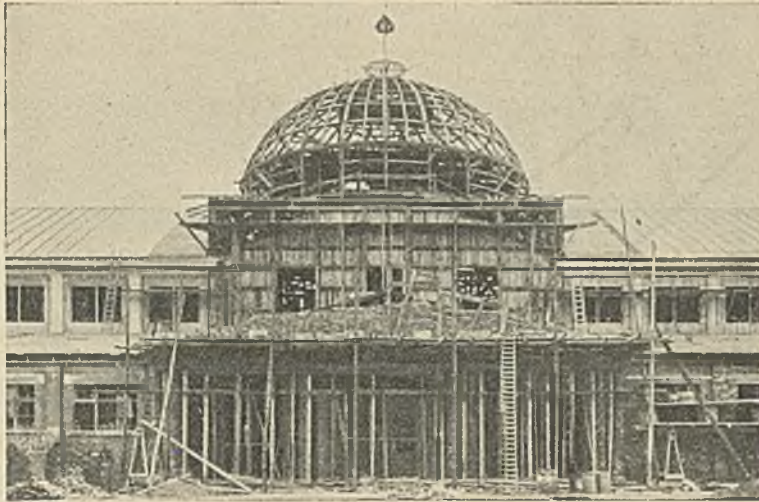
FABRYKI

W GŁÓWNIE
POD POZNANIEM

CEGŁY — (TONÓWKA) — DRENY — KLINKIERY — DACHÓWKA

Cegielnia w Głównie pod Poznaniem: roczna produkcja około 12 000 000

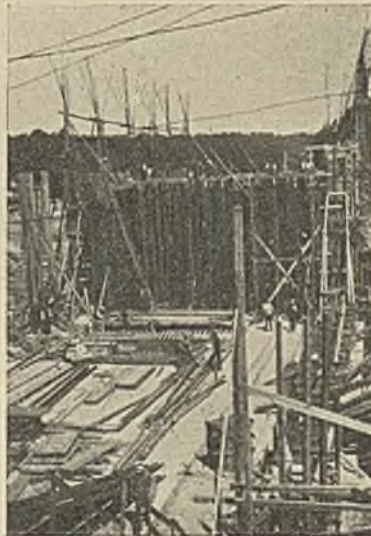

Budowa Hali Maszyn na P. W. K. w Poznaniu.

EICKE i LEWANDOWSKI

Biuro inżynierskie

Przedsiębiorstwo
robót
inżynierskich

Poznań

Towarowa 21

Tel. 38-49

Budowa Nowej
Elektrowni
Miejskiej
w Poznaniu.

OKNA

DRZWI

ARCHITEKTURĘ

WEWNĘTRZNA

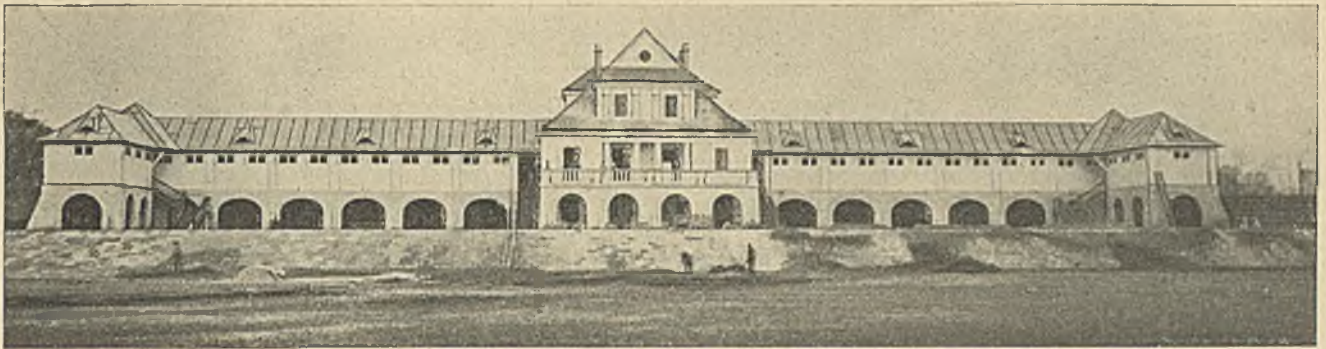
WYKONUJĄ

ZJEDNOCZONE ZAKŁADY STOLARSKIE

J. WITAJEWSKI, T. WOJCIECHOWSKI

POZNAŃ,

UL. WYBICKIEGO Nr. 13/14.

Miejskie Łazienki rzeczne w Poznaniu — Widok wschodni od strony Warty.

CZESŁAW LEITGEBER

ARCHITEKT-BUDOWNICZY

Przedsiębiorstwo robót inż.-budowlanych,

: : pod. — nadziemnych i żelbetowych. : :

: : : **Fabryka wyrobów drzewnych,** : : :

okien, drzwi, wnętrz, posadzek parkietowych.

: : : **Fabryka wyrobów cementowych,** : : :

: chodników, krawężników, rur, sufitówek. :

Poznań, ul. Naramowicka Nr. 25. tel. 50 81.

Hotel Polonja w Poznaniu.

Słup oświetleniowy
14.— m. wys. przed
Zamkiem w Pozna-
niu.

Stanisław Trawczyński

Budowniczy

Poznań, ul. św. Jerzego 8-10.

Telefon 10-08.

Słupy oświetleniowe.
Ul. Wyspiańskiego w Poznaniu.

Żelbetony

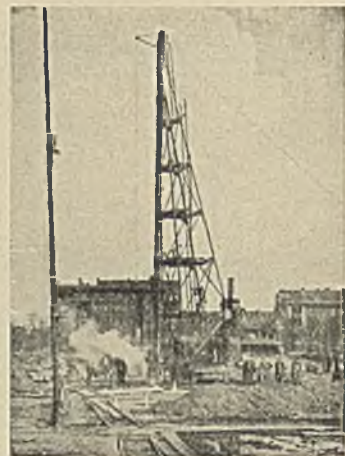
**Słupy żelbetowe oświetleniowe
i do przewodów**

Kafar parowy 1,25-tonowy.

Fundamentacje palowe

**Własne Kafary parowe
1250 kg., 1650 kg.
i 2000 kg.**

Kafar parowy, żelazny 1,65 tonowy.

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERSKICH

JÓZEF JÓŹWIAK

MISTRZ BRUKARSKI

Poznań, ul. Górna Wilda 47

Telefon 56-04.

**Wykonywa wszelkie prace brukarskie, betonowe, ziemne,
Kanalizacyjne i układanie kabli.**

**Dostawa wszelkiego rodzaju materiałów brukowych i żwiru
z własnej żwirowni.**

Układ kabli Elektrowni Miejskiej w Poznaniu
na Terenach Zachodnich P. W. K.

Wykonywanie prac brukarskich na ul. Marszałka Focha
w Poznaniu.

„KERAMENT” POLSKI

T. Z. O. P.

FABRYKA WYROBÓW CEMENTOWYCH I GLAZUROWANYCH

BIURO W POZNANIU, UL. 3-go MAJA 3a, TELEFON 14-63.

FABRYKA W ŁAWICY POD POZNANIEM, TELEFON 68-99.

STACJA KOLEJOWA ŁAWICA.

PATENT POLSKI Nr. 313 i 1286.

ADRES TELEGRAFICZNY: „KERPOL“

MEDAL ZŁOTY.

WYRABIA I MA STAŁE NA SKŁADZIE:

PŁYTY CEMENTOWE, CHODNIKOWE, PRZEJAZDOWE, SUFITOWE, GRANITOWE,
PŁYTKI POSADZKOWE, TERACOWE, KRAWĘŻNIKI, RURY CEMENTOWE, SŁUPY
DO PŁOTÓW, GRANICZNE I T. P.

PŁYTKI GLAZUROWANE ŚCIENNE DO KUCHEN I ŁAZIENEK,
DACHÓWKI GLAZUROWANE CEMENTOWE, ORNAMENTA I T. P.

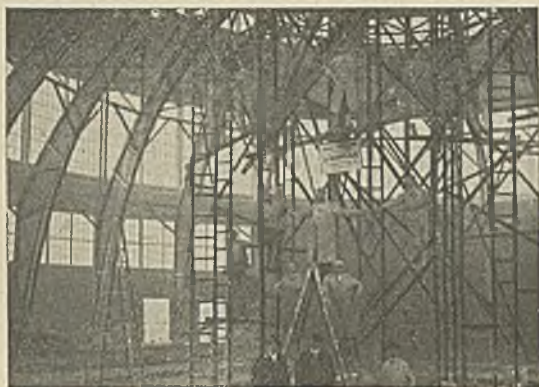
PIERWSZORZĘDNY ZAKŁAD MALARSKI

J. PAWLAK

Tel. 61-43

Poznań, ul. Grunwaldzka 23

Tel. 76-61

Pawilon „Okocim” na P. W. K. w Poznaniu.

Pawilon „Dancing” — wewnątrz z rusztowaniem

Wykonuje
prace
malarskie
skromne
i najwykwint-
— niejsze —

„Dancing” na P. W. K. w Poznaniu

tak
w miejscu,
jak
i w całej
Polsce

Pawilon Poczty i Tel. na P. W. K.

Zdjęcia przedstawiają pawilony, w których firma wykonała prace malarskie. Prócz tu wymienionych wykonano prace w pawilonie Ministerstwa Rolnictwa w pawilonie Spożywczym, pawilon Mleczarstwa i Jajczarstwa, w ochronie przy ul. Śniadeckich z ramienia P. K. E. dla której się również wykonuje obecnie prace w nowo budującym się gmachu przy ul. Reja.

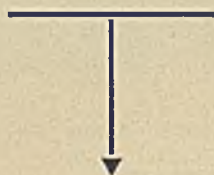
Pawilon Ogrodnictwa na P. W. K. w Poznaniu

ZAKŁAD MALARSKI LEON JANISZEWSKI

POZNAŃ, UL. ZIELONA 2 part.

TELEFON 1191

ROK ZAŁOŻENIA 1896

WYKONUJE WSZELKIE PRACE W ZAKRES
MALARSTWA WCHODZĄCE SUMIENNIE
AKURATNIE I GUSTOWNIE

PIERWSZORZĘDNE POLECENIA
CENY NISKIE

Westybul w Hotelu Polonja w Poznaniu.

Dom przy ul. Głogowskiej w Poznaniu.
Prace malarskie wyk. f. Leon Janiszewski.

Edmund Rychlicki

Budowniczy

Przedsiębiorstwo robót inżynierskich

Poznań

Biuro: ul. Skryta 7, I p.

Składnica: ul. Matejki nar. Konopnickiej

Telefon 65-84.

Konto bankowe:

Bank Związku Spółek Zarobkowych,

Poznań.

Dom w Parku Wilsona w Poznaniu.

Dom przy ul. Łazarskiej w Poznaniu.

FELIKS IDZIAK

FABRYKA STOLARSKO-BUDOWLANA

ARCHITEKTURA WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA
OBRÓBKA DRZEWA

Tel. 69-01 POZNAŃ, ul. Głogowska 106 (Marszałka Focha) Tel. 69-01

Własny plac drzewa, ul. Gąsiorowskich 3.

KONTA BANKOWE:

Bank Związku Spółek Zarobkowych
Oddział Al. Marcinkowskiego

Pożyczkowa Kasa Rzemieśnicza
w Poznaniu

Bank Pożyczkowy, Poznań — Łazarz

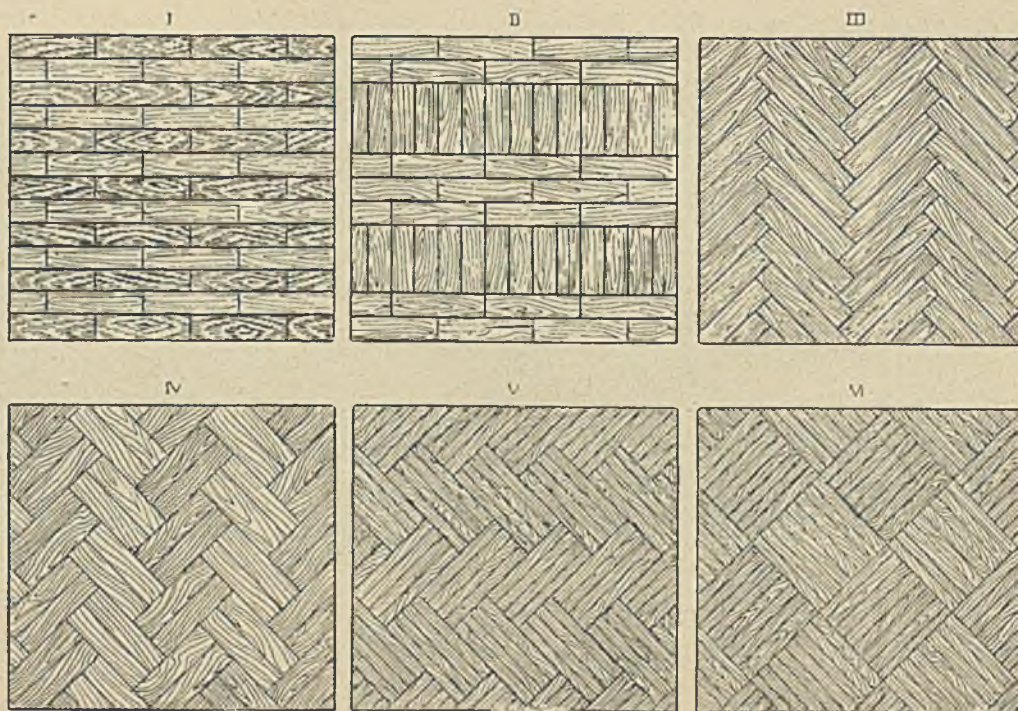
Koraszewski i Marweg

WYROBY DRZE-
WNE. POSADZKI
DĘBOWE. HAN-
DEL DRZEWEM

POZNAŃ

Plac Wolności
Nr. 14-a

TELEFON Nr. 28-84

Przedsiębiorstwo Budowlane

JAN ŁĘGOWSKI
BUDOWNICZY

POZNAŃ, UL. JEŻYCKA Nr. 11,
Telefon 69-38

Konta bankowe:

Bank Związku Spółek Zarobkowych w Poznaniu
Bank Przemysłowców w Poznaniu
Bank Ludowy w Poznaniu

Wykonuje wszelkie prace wcho-
dzące w zakres budownictwa
po cenach przystępnych i na wa-
runkach dogodnych

OPARKANIENIA w SZTUCZNYM
KAMIENIU

Kiosk mleczarni Miejskiej w Poznaniu.

Dom przy ul. Waly Jagielloy róg Półwiejskiej w Poznaniu.

Dom administracji spalarni śmieci w Poznaniu.

WŁADYSŁAW SZMYT

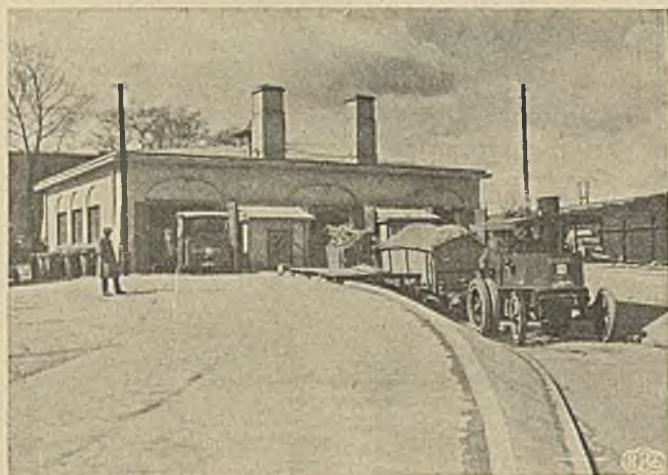
ARCHITEKT-BUDOWNICZY

Biuro Architektoniczne
i Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych

POZNAŃ, ul. Prusa 19 Telefon 68-97

Biuro i Składnica, ul. Asnyka 5.

KONTA BANKOWE:
Bank Przemysłowców w Poznaniu
Bank Miasta Poznania.

Przeladownia śmieci Magistratu m. Poznania.

Dom przy ul. Waly Jagielly róg Półwiejskiej w Poznaniu.

WYRÓB
KRAJOWY

„TERRAZYT”

ŚWIADECTWO
OCHR. URZ. PA-
TENT. RZCZP.
POL. Nr. 13105.

SZLACHETNA, BARWNA ZAPRAWA DO TYNKOWANIA FASAD

Hotel Polonia na Powsz. Wyst. Kr. w Poznaniu.
Architekci: K. Ruciński i J. Tuszowski.
Wyprawa elewacji szlachetną zaprawą „Terrazyt”.

Od roku 1910

zgórá miljon metrów kw. fasad we wszystkich dzielnicach Rzczpltej świetnie zachowanych.

Niedościgniony pod względem efektów kolorystycznych, struktury i trwałości.

Wyrabia się w nader obszernej skali kolorów i odcieni piaskowca, granitu, wapienia muszlowego, porfyru, bazaltu i inn.

Specjalność:

„TERRAZYT” dla obróbki kamieniarskiej, stosowany w postaci tynku lub okładzin.

Nowość

dla architektury nowoczesnej „TERRAZYT” w kolorach intensywanych, gwarant. trwałych.

Prosimy żądać wykazu fasad i referencyj.

ZAKŁ. PRZEM. SP. Z O. O.

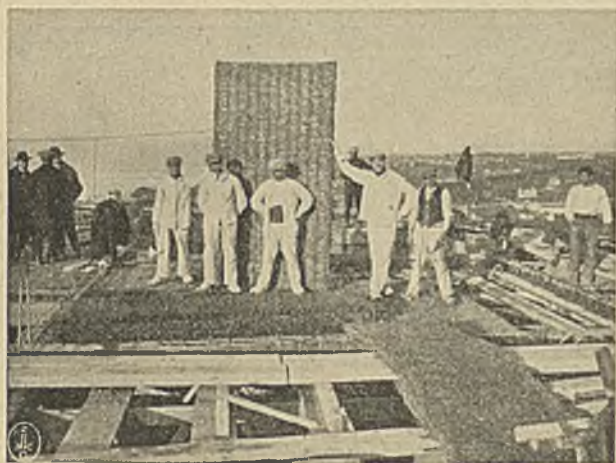
„TERRAZYT”

WARSZAWA: BIURO Chmielna 72.

FABRYKA: Al. 3 Maja 22-24.

TELEFONY: 72-14, 288-48.

REWELACYJNY MATERJAŁ BUDOWLANY „SOLOMIT”

Układanie stropu z Solomitu w hotelu w Biarritz.

Wyrób Krajowy wystawiamy
na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu
(Pawilon Budowlany, Stoiska 37 i 38).

Zarząd: T-wo „SOLOMIT” Sp. z ogr. odp.
Warszawa, Śniadeckich 6/1, tel. 330-11.

Tani, lekki, ogniotrwały, higieniczny, ekonomiczny, idealny izolator: termiczny i akustyczny, nie gnijący.
Stosuje się do: ścian zewnętrznych, wewnętrznych, ścian działowych, stropów, izolacji i t. p.

Hotel w Biarritz (ściany: zewnętrzne, działowe, stropy z Solomitu).

KOCENT & GOŹDZIEWICZ

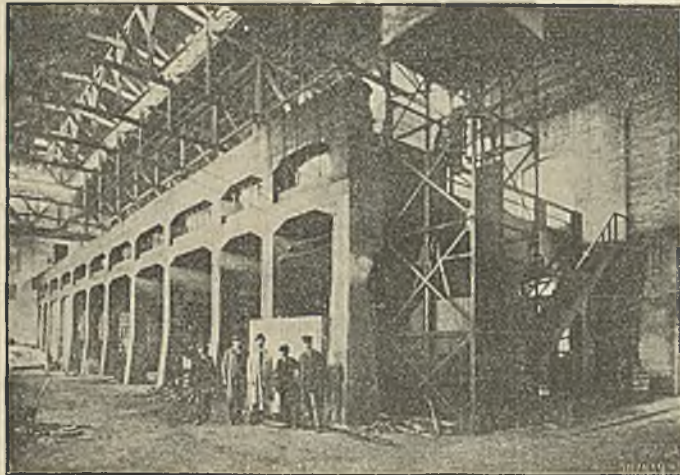
POZNAŃ, ul. Mielżyńskiego 23, tel. 31-86.

WŁOCŁAWEK, ul. Kaliska 44, tel. 120.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE

Asfaltowanie ulic
różnymi
systemami
Budowa dróg
i nawierzchni

Własna Fabryka
w POZNANIU
przetworów
asfaltowych
wyróbów
cementowych.

Budowle
Konstrukcje
żelazo-betonowe.

Roboty ziemne.

Własna Fabryka
w WŁOCŁAWKU

Destylacja smoły,
wytwórnia
preparatów asfal.
dla nawierzchni.

GANEK GICHTOWY (Rozpiętość 12 metrów, obciążenie 2000 k_gm.²). Wykonany w żelazo betonie w roku 1921 dla „Huty Miedzi” T. A. Rudnicze pod Poznaniem

JEDYNA W POLSCE
WYTWÓRNIA PAPIERÓW ŚWIATŁOCZUŁYCH
„OZALID”
WYWOŁUJĄCYCH SIĘ NA SUCHO,
(PATENTY WE WSZYSTKICH PAŃSTWACH KULTURALNYCH)

Wł. Otton Söderström
LÓDŹ - - - KOPERNIKA 55.

PAPIER ŚWIATŁOCZUŁY „OZALID” POSIADA NASTĘPUJĄCE ZALETY:

Usuwa dotychczasowe kąpienie odbitek w wodziel

Wywołuje się łatwo i szybko — na suchol

Daje kopje pozytywne o ciemno-brunatnych lub czarnych linjach na białem tle!

Jest odporny na działanie światła, wody i wapna!

Nie kurczy się, więc daje kopje wymiarami ściśle zgodne z oryginałem.

Przez swoją trwałość nadaje się na kopje papierów i aktów urzędowych.

PRZEDSTAWICIELSTWA:

Warszawa, Albin Zaborski, ul. Widok 22.

Kraków, R. Aleksandrowicz, ul. Basztowa 11.

Katowice, E. Braszczok i S-ka, ul. Kościuszki 16.

Częstochowa, Fabryka Przetworów Chemicznych „Dąbie”, Częstochowa.

Bydgoszcz, E. Nordmann, ul. Gdańska 6.

Poznań, „Papierodruk” Tow. z o. p., Aleje Marcinkowskiego 6.

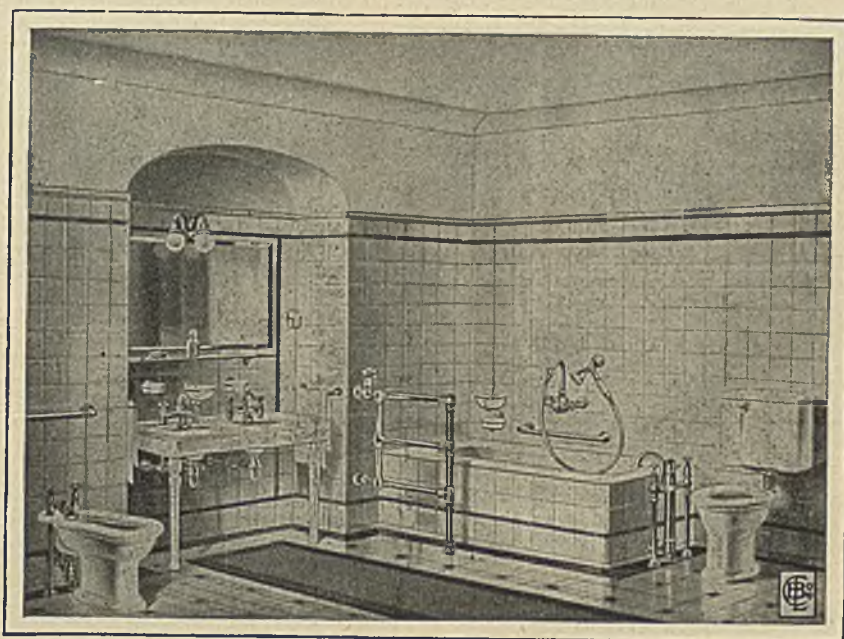
W. i ST. HEDINGER

INŻYNIEROWIE

POZNAN, Św. Marcin Nr. 26

Telefon 2068

Telefon 2071

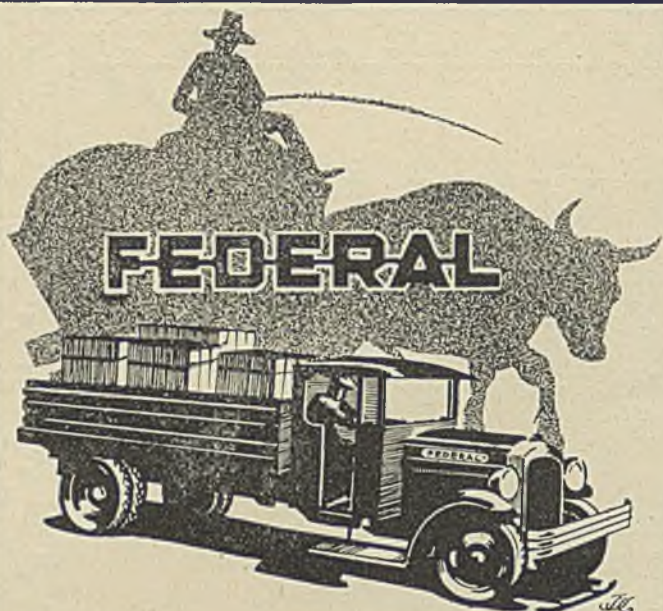

PROJEKTUJĄ I WYKONYWUJĄ KOMPLETNE:

OGRZEWANIA CENTRALNE, WENTYLACJE, SUSZARNIE,
WODOCIĄGI, KANALIZACJE, ŁAZIENKI, KUCHNIE MASOWE,
PRALNIE MECHANICZNE, URZĄDZENIA LABORATORYJNE
I OPERACYJNE

DOSTARCZAJĄ WSZELKIE PRZYBORY:

RURY, ARMATURY, ARTYKUŁY KANALIZACYJNE I SANITARNE
DO WYŻEJ WYMIENIONYCH URZĄDZEŃ.

Do najcięższej pracy
Najodpowiedniejszy w budownictwie. Fabrykat Federal
Truck Company, Detroit U. S. A. Jeneralne Przedstawiciel-
stwo na Polskę i w. m. Gdańsk

Bracia Stefan i Piotr Bergman

Inżynierowie

Warszawa, Marszałkowska 154 Kraków, Szpitalna 38
Z a s t ę p s t w a :
Katowice, Piotrków, Radom, Lwów, Poznań

Żadajcie
ilustrowanego
prospektu

Gen. Rep. na Polskę: GUSTAW GOLDHEIMER & Co
Warszawa, Mokotowska 15, tel. 267-59.

Bracia Mikołajscy

mistrzowie malarscy

Dom na Tamie Garbarskiej

„Sierociniec” na Jeźcach w Poznaniu

PRACOWNIA MALARSTWA
ARTYSTYCZNO-DEKORACYJNEGO

Poznań, Al. Marcinkowskiego 28
P. K. O. 207.055. Telefon Nr. 6113.

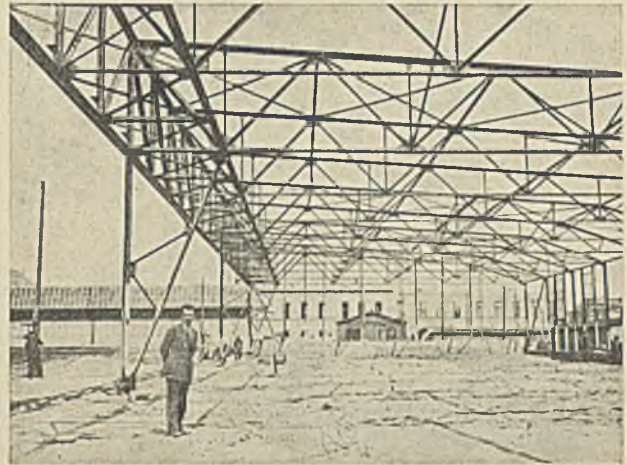
— FABRYKA WYROBÓW ŻELAZNYCH — FRANCISZEK RADOMSKI

TEL. 66-87 POZNAŃ UL. DĄBROWSKIEGO 32 TEL. 66-87

KONTA BANKOWE: BANK ZWIĄZKU
SPÓŁEK ZAROBK. POZNAŃ - JEŻYCE,
BANK LUDOWY — POZNAŃ - JEŻYCE

Pawilon Zw. Hut Szklanych na P. W. K. wyk. firma Fr. Radomski.

Konstr. Żel. Hangaru dla 3 p. Lot. wyk. firma Fr. Radomski.

SPECJALNOŚĆ:

KONSTRUKCJE ŻELAZNE, HANGARY, DACHY ŻELAZNE, SCHODY,
PARKANY, BALKONY, ORANIERJE, DRZWI OGNIOTRWAŁE, MARKIZY
SAMOWIĄCĄCE, OKNA WYSTAWOWE, OKNA FABRYCZNE, WCIĄGI
RĘCZNE I ELEKTRYCZNE, NADGROBKI, KOTŁY NITOWANE I AUTÓG.
SPAJANE, OKUCIE DRZWI I OKIEN

WSZELKIE PRACE W ZAKRES ŚLUSARSTWA WCHODZĄCE

Pawilon m. Lwowa na P. W. K. Konstr. Żel. wyk. firma Fr. Radomski.

Kiosk gazet wyk. firma Fr. Radomski.

Krakowski Zakład Witrażów,
Oszkleń i Mozaiki
S. G. ŻELEŃSKI
KRAKÓW AL. KRASIŃSKIEGO 23 TEL. 137.

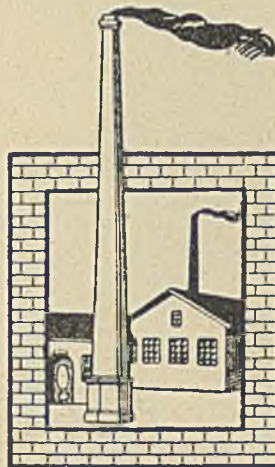
Paw. na P. W. K. Kraków Zakład Witraży, oszkleń i Mozaiki S. G. Żeleński

Przedsiębiorstwo dla Budowli Fabrycznych

Spółka z ograniczoną poręką

Kraków, Wolska 24   Telefon Nr. 4396
Adres telegraficzny ELSNERSKA KRAKÓW.

Projektowanie i budowa cegieł, fabryk dachówek, wapienników, cementowni materiałów szamotowych, fajansowych i t. d.

Budowa kominów fabrycznych

Podwyższanie i naprawa kominów bez przerwy w ruchu

Obmurowanie kotłów parowych i destylac.

Budowa generatorów i wszelkich zakładów przemysłowych.

Antoni Jaworowicz

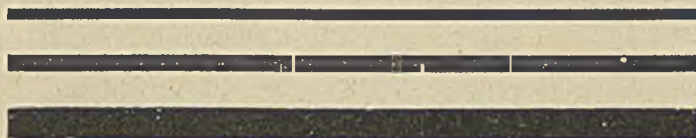
Przedsiębiorstwo malarsko - dekoracyjne

Gmach Anatomji i Hemji (Pawilon Rządowy na P. W. K. w Poznaniu).

WYPOŻYCZALNIA RUSZTOWAŃ FASADOWYCH,
SKŁADNICA MATERJAŁÓW BUDOWLANYCH

POZNAŃ, ul. Mostowa 5.   Telefon 51-55.

Józef Włodarczak

M I S T R Z   G A R N C A R S K I

BUDOWA PIECY KAFLOWYCH
POSADZKI Z PŁYT TERRAKOTOWYCH
PŁYTKI GLAZUROWANE DO WYKŁADANIA ŚCIAN
KAFLE BIAŁE I MAJOLIKOWE

Poznań, ul. Rybaki 29 Telefon 14-28 i 32-49
Składnica—Dworzec Towarowy

A. Siwiński

Szklarnia Artystyczna i Budowlana

P O Z N A Ń,
Patrona Jackowskiego 29
T e l. 7 6 8 8

Wykonanie wszelkich prac
szklarskich na terenach
P.   W.   K.

ZAŁ. 1896.

TEL. 1137.

P. SZYMAŃSKI

MISTRZ BUDOWY PIECY

POZNAŃ, UL. STRUMYKOWA 39

Budowa piecy kaflanych i transportowych

PRZESTAWIANIE I REPERACJE. PIECE TRANSPORTOWE I KAFLE ZAWSZE NA SKŁADZIE

Rok założenia 1904.

Rok założenia 1904.

Ludwik Thielmann

Przedsiębiorstwo Pokrywania Dachów

wł. J. THIELMANN
POZNAŃ, UL. GROBLA 29-a
T E L E F O N 1 7 5 2
WYKONANIE WSZELKICH
P R A C D E K A R S K I C H

S P E C J A L N O Ś Ć:
Kompletne pokrycia dachówką wszelkich formatów

Pierwszorzędne referencje

Kosztorysy na żądanie

ŚLUSARNIA ARTYSTYCZNO-BUDOWLANA

KAZIMIERZ STEIN

MISTRZ ŚLUSARSKI

POZNAŃ-WENECJAŃSKA 2/4. TELEFON 54-42.

SPECJALNOŚĆ:

KONSTRUKCJE ŻELAZNE
DACHY ŻELAZNE
SCHODY
PARKANY
BALKONY
ORANŻERJE

DRZWI OGNIOTRWAŁE
MARKIZY SAMOWIJĄCE
OKNA WYSTAWNE
OKNA FABRYCZNE
NADGRÓBK
OKUCIE DRZWI I OKIEN

WSZELKIE PRACE W ZAKRES ŚLUSARSTWA WCHODZĄCE.

SEWERYN PAWLICKI

Architekt wnętrza

Zakłady stolarskie, Fabryka mebli stylowych

**STOLARSTWO
BUDOWLANE**

Urządzenie mieszkań
i lokali wedł. rysunków

Projekty — Kosztorysy — Rysunki

**Poznań,
Tama Garbarska 25-28**

Tel. 57-71. Linja tramwajowa Nr. 6.

Bar Angielski przy Restauracji i Winiarni „Splendid”
w Poznaniu.

Założone 1899 roku

Założone 1899 roku

Jan Sobecki

WŁAŚC.:

Z. DYKIERT i J. MARCINIAK

Fabryka papy na dachy,
asfaltu i przetworów
smółcowych

P o z n a ń,
Plac Wolności 17
Telefon 32-50 i 10-94

P O L E C A :

Papę na dachy, Lepik, Smolę,
Asfalt, Gudron, Karbolineum,
Papę izolacyjną, Pak, Cement,
Gips murarski, Trzcinę sufitową
— i t. d. —

Przedsiębiorstwo pokrywania dachów i asfaltowania

M. CZUBEK i S^{-KA}

MATERJAŁY BUDOWLANE

Parowa Cegielnia i Fabryka Ceramiczna
ANTONIN

d o s t a r c z a i w y k o n u j e

posadzki terrakotowe, klinkierowe, ksyłolitowe, parkietowe
TERRAZZO i MOZAJKI.

płytki glazurowane i majolikowe do wykładania ścian.
licówki, klinkry, tynki szlachetne, sztuczny kamień.

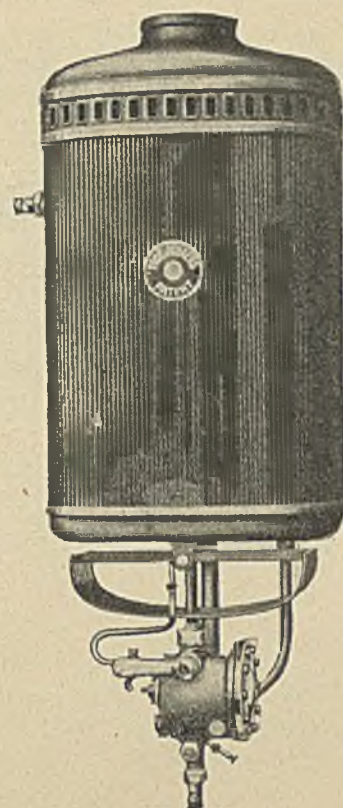
Zarząd: Poznań, ul. Gwarna 8, telefony: 3212 i 3691.

Junkersa

Gazowe Piece Kąpielowe

Automaty

Na wiele miejsc
czerpalnych
Grzejniki umywalkowe
Aparaty zbiornikowe
i inne.

J. Herczyński

Telefon 28-23

POZNAŃ
ROK ZAŁOŻ. 1904

Pocztowa 28

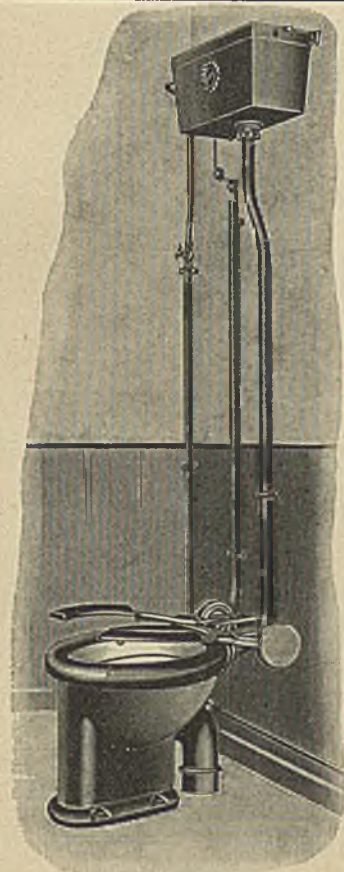
Specjalne Przedsiębiorstwo Instalacji,
Urządzeń Zdrowotnych, Wodociągów,
Światła i Kanalizacji, Hydranty Pożarowe
i Wodotryski

Biuro Techniczne

Projekty
Kosztorysy
Na żądanie

Warsztat reperacyjny

Wszelkie artykuły
techniczne na składzie

Posadzki Parkietowe

dębowe, taflowe, posadzki ksylolitowe, gumowe, linoleum, posadzki korkowe „Suberit” i „Novoid“, torfowoizolacyjne „Torfisootherm“, nowy lekki materiał budowlany „Ksylotekt“, płyty trocinowe „Tekton“ i „Heraklit“

dostarcza i wykonuje

Przemysław Budowlany

Stanisław Potoczny

P o z n a ń

ul. Fredry 2 telefon 50-32.

DOM HANDLOWY

K. KOZŁOWSKI i H. GÓRSKI

Poznań, ul. Gwarna 12. tel. 40-66.

cement, wapno, gips, trzcina sufitowa,
papa dachowa, gwoździe i wszelkie
≡ inne materiały budowlane ≡

hurtownie i detalicznie

własna składnica przy ul. Spichrzowej 36a.

PALMIARNIA W POZNANIU – PARK WILSONA NA TERENIE P. W. K. 1929.

HÖNTSCH i S-ka POZNAŃ-RATAJE

S. Z. O. P.

TEL. 3792

SPECJALNOŚĆ

TEL. 3792

PALMIARNIE I OGRODY ZIMOWE NAJNOWSZEGO STYLU (ORANŻERJE). KONSTRUKCJE ŻELAZNE I DRZEWNE (DACHY SZKLANE BEZ KITU). URZĄDZENIA OGRZEWAWCZE CIEPŁO-WODNE I PARĄNISKO PRĘŻNE KOTŁEM ELEMENTOWYM „PATENTU HÖNTSCH‘A“

PIERWSZORZĘDNE REFERENCJE

POLSKA FABRYKA FARB I LAKIERÓW
EDWARD LUTZ

S-ka z ogr. por.

KRAKÓW XXII
KALWARYJSKA 66

Poleca następujące artykuły specjalne:

Sikurit czyni beton, cement i zaprawę hydrauliczną wodoszczelnymi.

Mikrosol H. nie dopuszcza do wytwarzania się grzybów domowych, drzewnych, pleśni, wilgoci murów i t.p.

Mineralit A. najlepsza farba na fasady, całkowicie odporna na działanie atmosfery. Do nabycia w każdym żądanym kolorze.

Mineralit 201 najlepsza powłoka, chroniąca przed ogniem; chroni budowle drewniane przed zapaleniem się.

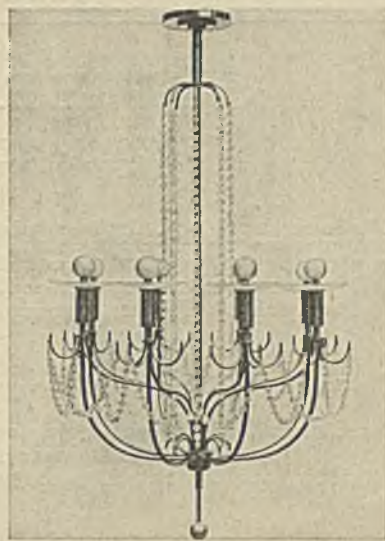
Japońska Emalja PEF najlepší lakier emaljowy na okna i drzwi. Daje się zmywać, wytrzymuje wpływy atmosferyczne.

Thermowit lakier na ogrzewalniki, wytrzymujący wysoką temperaturę.

Farba Bessemerowska marki „Kowadło” do powleczenia wszelkich konstrukcji żelaznych celem zabezpieczenia ich przed rdzewieniem.

POZATEM WSZELKIE FARBY I LAKIERY DO SPECJALNYCH CELÓW

FABRYKA ŻYRANDOLI
ELEKTRYCZNYCH

A. MARCINIĄK, S. A.

WARSZAWA, ŻŁOTA 49.
TELEFON 260-76 i 260-06.

Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych
DRZEWIECKI I JEZIORAŃSKI

Rok założenia 1893

WARSZAWA, Al. Jerozolimskie 71

Oddziały:

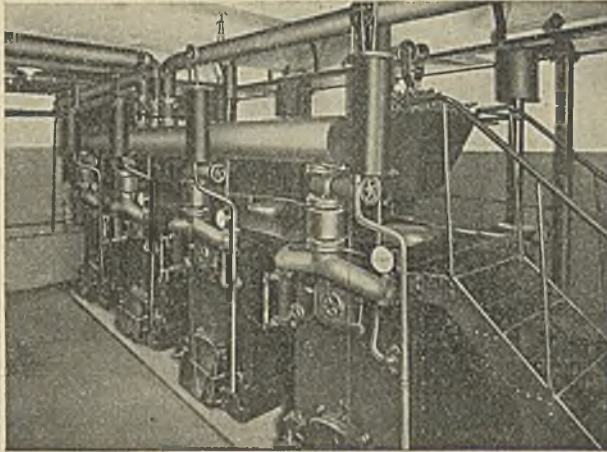
KRAKÓW,
ul. Szpitalna 7.

POZNAŃ,
Wały Zygmunta
Augusta 2.

Oddziały:

ŁÓDŹ,
ul. Nawrot 85.

WILNO,
ul. Wiłkomierska 3.

Kotłownia w kinoteatrze „Słońce” w Poznaniu

OGRZEWANIA CENTRALNE. PRZEWIETRZANIA. SUSZARNIE. WODOCIĄGI.
KANALIZACJE. ZAKŁADY KĄPIELOWE. PRALNIE MECHANICZNE. KUCHNIE
PAROWE I GAZOWE. URZĄDZENIA DEZYNFEKCYJNE.

FABRYKA PAPY DACHOWEJ

SEWERYN WRZESIŃSKI

POZNAŃ, PL. WOLNOŚCI 18 TELEFON 32-98.

Poleca swe ogólnie z pierwszorzędnej jakości znane wyroby jako to:

ogniotrwałą papę dachową we wszystkich gatunkach, papę asfaltową na fundamenta, papę asfaltową „ASBIT” (Fabrykat prawnie zastrzeżony) na podbitki sufitów, podkładki pod dachówkę, podłogi i posadzki w śpichlerzach, magazynach etc. Preparaty do uszczelnienia i reperacji dachów papowych, lepik, smołę i lakier do smarowania dachów.

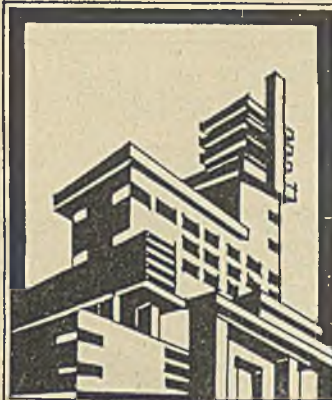
WYKONUJE RÓWNIEŻ:

przez specjalnie wyszkolonych majstrów, podbitki sufitów papą „ASBIT” w stajniach, oborach etc., kładzenie „ASBITU” na posadzki, podłogi i t. p. w śpichlerzach, magazynach i t. d., krycie dachów papą ogniotrwałą podług wszelkich systemów oraz remonty i reperacje starych lub uszkodzonych dachów papowych.

Długoletnie gwarancje

Długoletnie gwarancje

Liczne referencje i uznania Klienteli za doskonałe wyroby i wykonanie prac.

ZYGMUNT SCHNOTALE

■ ARCHITEKT-BYDOV/NICZY ■

POZNAŃ

STRZELECKA 33

TELEFON-1868

TORUŃ

PIASTOWSKA-7

TELEFON-552

PPRZEDSIĘBIORSTWO

ROBÓT INŻYNIERYJNO-BYDOV/LANYCH

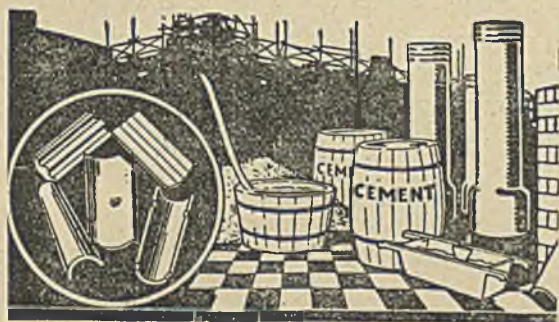
Gustaw Glaetzner

Centrala Materiałów Budowlanych i Dachówek

Poznań 3, ul. Mickiewicza 36

Telefon 6580 i 6328

Założ. 1907 r.

Specjalność:

płyty posadzkowe
 i ścienne, licówki
 glazurowane.

Budowa gmachu Spółdzielni w Warszawie
w Al. Ujazdowskich № 9.

Wszystkie maszyny do zmechanizowania budowy, betoniarki, wciągi, wózki, wapniarki, maszyny do stropów, żorawie, taczki dostarczyła fabryka maszyn

RZEWUSKI i S-ka

SP.
AKC.

WARSZAWA, UL. ORDYNACKA 7.
TELEFONY 28-17 i 28-95

ALBIN ZABORSKI

Zakład Wyświetlania Rysunków

Warszawa Widok 22.

Telef. 405-09 Konto PKO 9344.

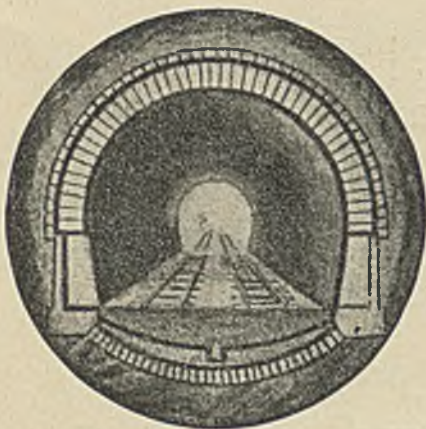
ZNACZNIE POWIĘKSZONY ZAKŁAD WYŚWIETLANIA RYSUNKÓW w SPECJALNIE NA TEN CEL URZĄDZONYM
LOKALU PARTEROWYM. ZAOPATRZONY w CZTERY NAJNOWSZEJ KONSTRUKCJI MASZYNY ELEKTRYCZNE

Stale na składzie: KALKI, PAPIERY RYSUNKOWE, RYSOWNICE,
PRZYKŁADNICE /RAJSZYNY/, SUWAKI, CYRKLE, TUSZE, GUMY, KREDKI, OŁÓWKI i.t.p.

NAGRODZONY ŻŁOTYM MEDALEM

na Wystawie Budowlanej VI Targów Wschodnich we Lwowie 1926 r.

HYDROFUGE CASTOR zabezpiecza od **WILGOCI**,

przeciekania, wstrzymuje ciśnienie WODY we wszystkich przypadkach, jako to: izolacji rezerwarów, murów, kanałów basenów, tuneli, tarasów, fasad, szczytów i fundamentów

HYDROFUGE CASTOR
dodaje się do zaprawy cementowej.

W LONDYNIE przy placu PICCADILLY
CIRKUS największa z istniejących kolej
podziemna została uszczelniona
HYDROFUGE CASTOREM.

Posiada na składzie

PZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE MAURYCZY KARSTENS

SPRZEDAŻ: w Warszawie: Koszykowa № 7. Telefon 27-95. W Krakowie: Biuro CASTOR Klepa № 5.
Telefon 218. W Katowicach; inż. Kazimierz Wretowski, Gen. Zajęczka № 19. Telefon 14-15.
W Poznaniu Tow. Akc. Materiał Budowlany. Sew. Mielżyńskiego № 23. Telefony 29-76 i 38-74

W. Nowakowski i Synowie

P O Z N A Ń

FABRYKA MEBLI

PAROWA CEGIELNIA I FABRYKA DACHÓWIEK

BIURA CENTRALNE
ULICA GÓRNA WILDA 134
TELEFONY: 12-91, 29-72, 40-17

ADRES TELEGRAFICZNY: „NOWAKOWSYN“

FABRYKA MEBLI

ODDZIAŁ I. GŁÓWNA FABRYKA MEBLI
GÓRNA WILDA 134 TEL. 40-70

WŁASNA BOCZNICA KOLEJOWA
TEREN FABRYCZNY: 18,5 MÓRG
ZABUDOWANIA: 45 600 M. KUB.

ODDZIAŁ II. FABRYKA MEBLI TEL. 37-96

ULICA PRZEMYSŁOWA NR. 32

ODDZIAŁ III. WYSTAWA I SPRZEDAŻ MEBLI
UL. 27. GRUDNIA 6, NAR. UL. KANTAKA

MASOWA PRODUKCJA URZĄDZEŃ MIESZKANIOWYCH JAKO TO:
JADALNIE, SYPIALNIE, GABINETY, SALONY, MASOWE ROBOTY
BUDOWLANE, URZĄDZENIA HOTELI, PENSJONATÓW I BIUR

PARKIET MEBLE WYŚCIEŁANE PARKIET

MAGAZYN I SPRZEDAŻ

ULICA GÓRNA WILDA 134

PAROWA CEGIELNIA

I FABRYKA DACHÓWIEK

FABJANOWO POD POZNANIEM TEL. 69-97

WŁASNA BOCZNICA KOLEJOWA STACJA
ŚW. ŁAZARZA TEREN CEGIELNI: 345 MOR-
GÓW ZABUDOWANIA: 4066 M. KW. ROCZ-
NA PRODUKCJA GIRKA: 15 000 000 CEGŁY
I DACHÓWKI

WSZELKIE TRANSAKCJE ZAŁATWIA:
BIURO CENTRALNE GÓRNA WILDA NR. 134
TELEFONY: 12-91, 29-72, 40-17

Szafranek i Roszczyk Inżynierowie P o z n a ń

Fabryka Budowy Ogrzewań Centralnych i Wentylacji

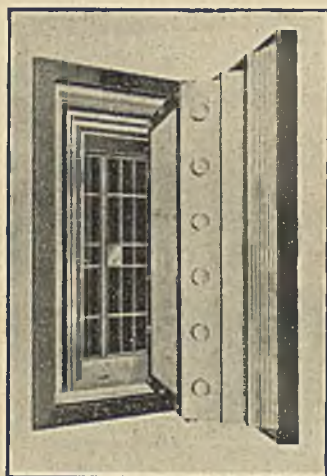
ROK ZAŁOŻENIA 1898

WARSZTATY: ul. Dąbrowskiego 83-85
z boczną koleją tel. 66-37

BIURA: ul. Fredry 6 Tel. 36-29

Oddział w Warszawie: INŻ. T. NOWIŃSKI.
ulica Mokotowska Nr. 24 Telefon Nr. 188-22

Ogrzewanie parą niskiego ciśnienia — Ogrzewanie parą odłotową — Ogrzewanie parą wysokiego ciśnienia — Ogrzewanie wakuum — Ogrzewania mieszkaniowe — Ogrzewania wodne z pompą — Ogrzewania wodne — Wentylacje mechaniczne dopływowe i wyciągowe — Suszarnie drzewa — Suszarnie mydła — Pralnie mechaniczne — Kuchnie parowe — Łaźnie parowe — Wodociągi i kanalizacje — Ciepłarnie Budowa aparatów dezynfekcyjnych — Fabrykacja bojlerów, rezerwowarów itp. Klejogrzejniki — Stoły nagrzewcze stolarskie — Kotły do gotowania kleju.

Rok założenia 1892.

Fabryka Kas Pancernych Stalo-Betonowych

HENRYK JARDEL

Warszawa, ul. Miodowa, 14 tel. 137-99.

BUDOWA SKARBCÓW i DRZWI PANCERNYCH

Budowa urządzeń wewnętrznych w skarbcu:

Urządzenia wentylacyjne — Instalacje Alarmowe — Budowa safes — Szafy do depozytów
Półki do książek i aktów.

Kasy i kasety do wmurowania w ścianę.

Na Kasy Stalo-betonowe wszystkie Towarzystwa Ubezpieczeniowe udzielają
zniżki 25% od stawki.

PRZEDSIĘBIORSTWO WYROBÓW ŻELAZNYCH, KONSTRUKCYJ I OKUC BUDOWLANYCH

J. Tomaszewski i J. Tarasiewicz

WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 14. TELEFONY 134-98 i 284-14.

Konstrukcje żelazne,
Drzwi i Okna Ogniotrwałe,
Urządzenia fabryczne. Balustrady

Ogrodzenia żelazne i druciane,
Kraty, Bramy,
i wszelkie okucia budowlane.

K. GRZYBOWSKI

Budowniczy
Biuro Techniczno-Budowlane

POZNAŃ, UL. ON. KOPCZYŃSKIEGO NR. 28
TELEFON BIURA 60-54 MIESZKANIE 63-44

Budowa dróg żelaznych
i domów mieszkalnych

Roboty żelazobetonowe i betonowe

Wykonywanie robót
ziemnych

Wytwórnia płyt granitoidowych

Sporządzanie projektów
i kosztorysów

Kasy na P. W. K w Poznaniu.

Willa w Poznaniu wyk. przez firmę K. Grzybowski.

POSADZKI SKAŁODRZEWNE

MAGNEZYTOWO-AZBESTOWO-DRZEWNE (KSYLOLIT).

Jednolite, Ogniotrwałe, Elastyczne, Niegnijące, Ciepłe, Higieniczne w różnych kolorach

W G A T U N K A C H :

Jedno lub Dwuwarstwowa, — dla: biur, szpitali, hoteli, mieszkań, teatrów i t. p. do froterowania
Podłoga ubijana dla: fabryk, magazynów, koszar, i t. p. bardzo twarda
Podłoga ślepa (jastyrych) pod linoleum, posadzki dębowe, dywany i t. p. dobre przyklejanie lub gwoźdzenie.

Najsolidniej i z dokładną znajomością składników i według długoletniego doświadczenia

wykonuje: **EDMUND SZMIDT**

Wytwórnia Wyrobów Betonowych i Ksylolitowych
Warszawa, Al. Grójecka Nr. 56 tel. 328-39 i 311-08

Firma wykonała dotąd przeszło 50.000 mt². posadzek. — Referencje na żądanie. —

UWAGA: Wprowadzone w handlu powyższe posadzki pod różnymi nazwami jak: Linotol, Kronoment, Linolit, Fama, Targoment, Paperolit, Terralit, Technoxyl, i t. p. są niczem innym, jak mieszaniną skałodrzewną, określoną w Niemczech i Austrii ogólną nazwą „STEINHOLZ“.

WŁ. STOPA

(dawniej BALLO i SCHOEPE)

POZNAŃ, ul. 3-go Maja 3a. Telefon 31-93.

FABRYKA TEKSTURY SMOŁOWCOWEJ,
PRZETWORÓW SMOŁOWCOWYCH I ASFALTU.

PRZEDSIĘBIORSTWO NAKRYCIA DACHÓW

DOSTARCZA NAJLEPSZEJ JAKOŚCI:

Papę dachową, sufitową, izolacyjną, preparowaną
smołę kamiennie-węglową, lepik, gudron i t. p.

WYKONUJE FACHOWO:

Pokrycia papowe i ich konserwacje, ceglowne, łupkowe i inne oraz posadzki
asfaltowe, izolacje mostów, tuneli, fundamentów i t. p.

M. Kapczyński

Zakład blacharsko - instalacyjny

P o z n a Ń,

Św. Marcin 69

Telefon 2431

W o d o c i ą g i

P o m p y

i H y d r a n t y

B l a c h a r s t w o

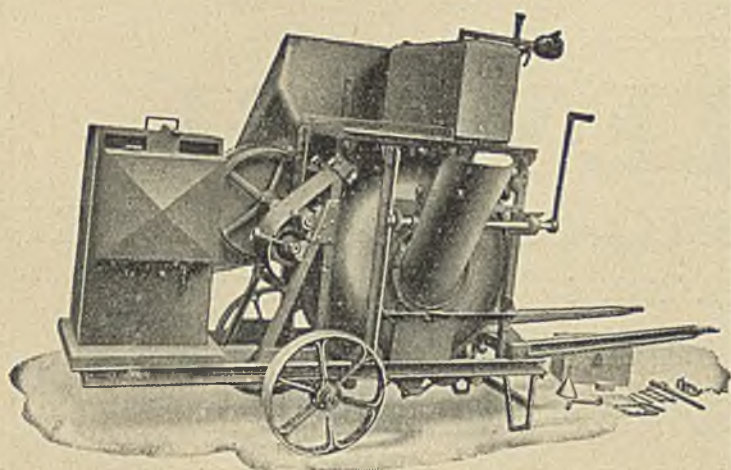
B u d o w l a n e

O d p ł y w y

K a n a l i z a c j e

U r z ą d z e n i a

S a n i t a r n e

SZYBKOBIEŻNY WYCIĄG

BOB

MUSI

BYĆ ZASTOSOWANY NA KAŻDEJ
BUDOWIE

KATALOGI B/4 DOSTARCZA
BIURO TECHNICZNE

Inż. JÓZEF WEINGRUN

Kraków

Groble 19.

Tel. 2145

WITRAŻ PROJEKTU
ARTYSTY MALARZA

JACKOWSKIEGO

w Poznaniu.

w Zakładzie św. Flor-
jana w Bydgoszczy

Cztery Męczenniczki
ze św. Ludwiką

POLICHROMJA

W Poznaniu
ul. Dąbrowskiego 79.
Telefon 78-64.

ZAKŁADY
ARTYSTYCZNE
WITRAŻOWNICTWA
MALARSTWA
KOŚCIELNEGO
I DEKORACYJNEGO

M. JASKÓLSKI

SZKLARNIA ARTYSTYCZNO-BUDOWLANA

POZNAŃ,
ul. Św. Marcina № 54.
Telefon № 25-73.

ROK ZAŁOŻENIA 1906.

ROK ZAŁOŻENIA 1900.

ST. DUŻEWSKI

MISTRZ RZEŹBIARSKO-SZTUKATORSKI

POZNAŃ — UL. ŁAZARSKA NR. 13 — TELEFON 66-26

NAJSTARSZA FIRMA ARTYSTYCZNA RZEŹBIARSKO-SZTUKATORSKA W POLSCE

ZAKRES RZEŹBY I SZTUKATORSTWA

SZTUCZNY MARMUR (STIUK) RABIC, OŁTARZE, MODELE ARCHITEKTONICZNE I T. D.

ZAKRES KAMIENIARSTWA

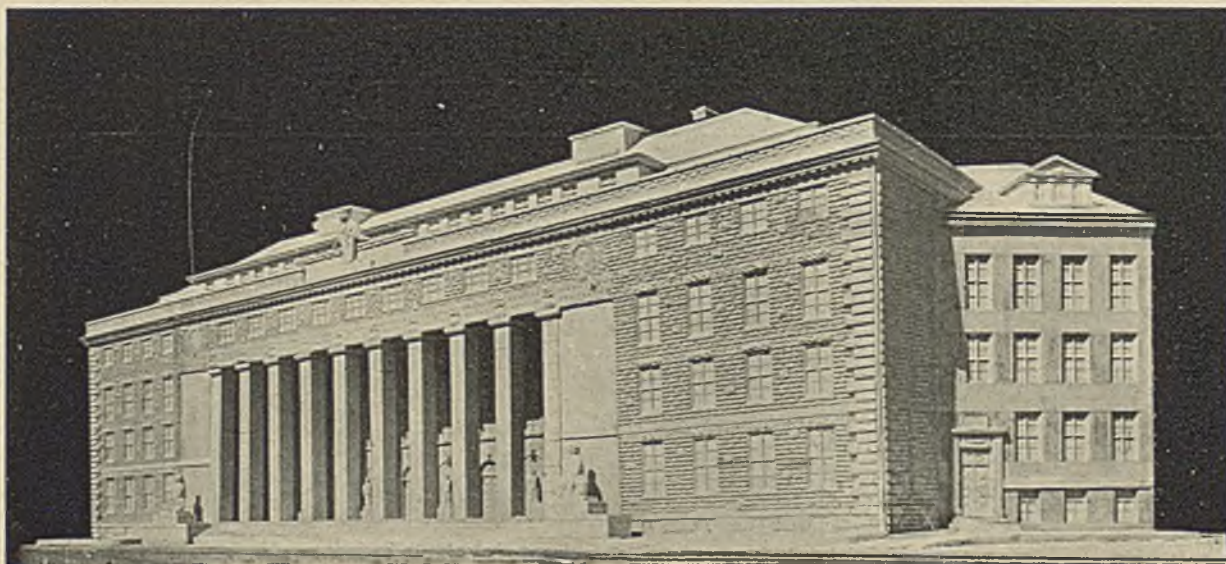
ARCHITEKTONICZNE WYKONANIE
W SZTUCZNYM KAMIENIU

Model Kościoła i Zakładu im. św. Florjana w Bydgoszczy
prof. arch. A. Ballenstedta

Restauracja w Parku Wilsona w Poznaniu

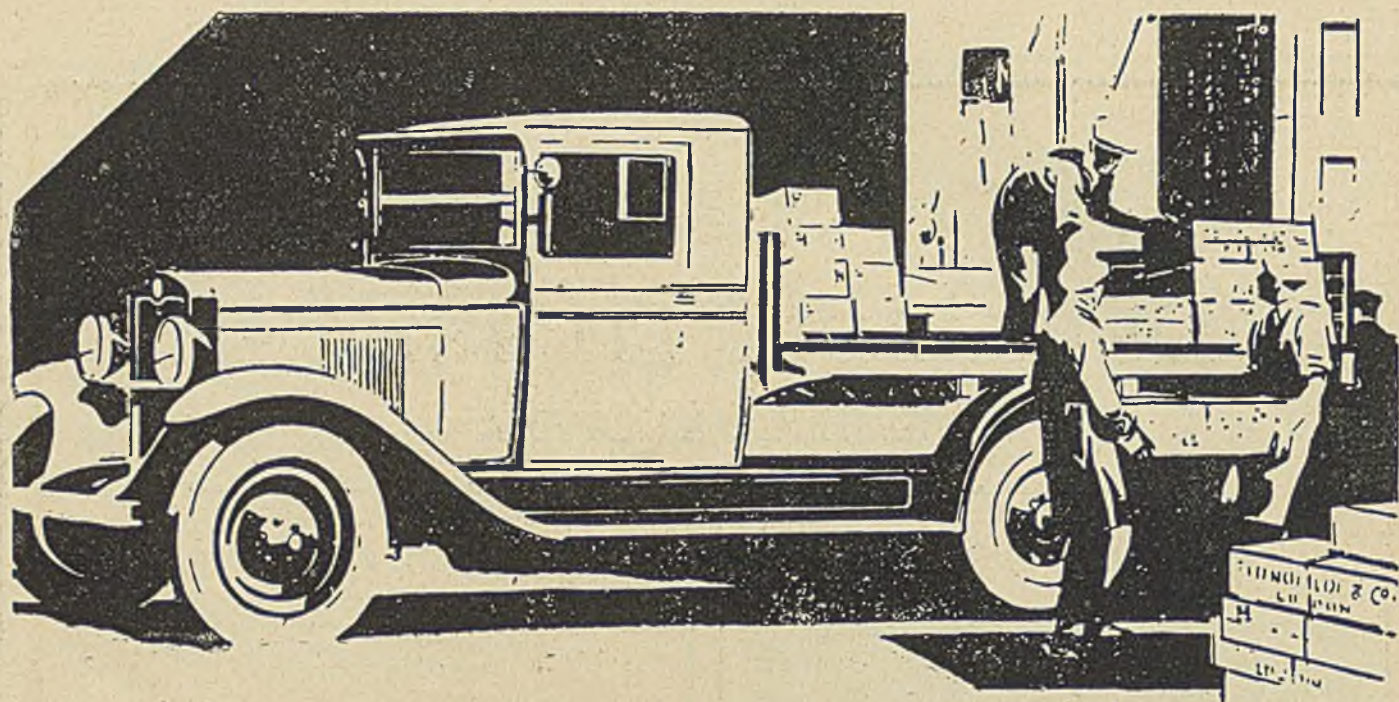
Model Wyższej Szkoły Handl. w Poznaniu prof. arch. A. Ballenstedta

DRUKARNIA TECHNICZNA
SPÓŁKA AKCYJNA

SPECJALNOŚĆ:
DRUKI
ILUSTRACYJNE
I
WIELOBARWNE

WARSZAWA, UL. CZACKIEGO 3-5

TELEFON 14-67.

Przyśpiesza dostawy,
otwiera nowe rynki i
powiększa zyski

W walce z konkurencją ciężarówka Chevrolet odgrywa olbrzymią rolę. Nie istnieją dla niej, ani odległości, ani przeszkody w postaci uciążliwych dróg. Oszczędna w zużyciu smarów i benzyny, dociera z łatwością do najdalszych zakątków Polski. Obniża do minimum kosztu transportu.

Potężny, sześciocyldrowy silnik, cztery biegi wprzód, hamulce na cztery koła, wszelkie najbardziej współczesne ulepszenia, oraz silna konstrukcja ramy gwarantują trwałość i niezawodny, szybki transport.

Ciężarówka Chevrolet, nadająca się idealnie do polskich warunków, jest do nabycia po niskiej cenie na ułatwionych warunkach płatności, o których poinformuje najbliższe zastępstwo Chevrolet'a. Na żądanie zdemonstruje ono modele ciężarowe lub półciężarowe tego pierwszorzędnego samochodu. *Wyrób General Motors.*

Upoważnione Zastępstwa na całym terytorjum Polski i w Wolnym Mieście Gdańsku.

Ciężarówka **CHEVROLET**
GENERAL MOTORS w POLSCE, WARSZAWA

Ś. p. Paweł Wędziagolski urodził się w 1883 roku w majątku rodzinnym Jaworowie na Wileńszczyźnie, gimnazjum klasyczne ukończył w Wilnie 1903 roku; studjował w Petersburgu gdzie w roku 1908 ukończył ze złotym medalem Uniwersytet na wydziale matematycznym, w r. 1911 Pedagogiczną Akademię Wojskową, wykładając zarazem matematykę w wojskowych zakładach Petersburga.

W r. 1912 wstąpił do Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, do pracowni architektury profesora Leontja Benois i pracowni sztuczarstwa prof. Maté. W r. 1917 ukończył Akademię z dyplomem artysty-architekta, otrzymując za pracę konkursową najwyższe odznaczenie — stypendjum wyjazdu zagranicę.

W r. 1916, powołany do wojska rosyjskiego, pracował nad fortyfikowaniem pobraża fińskiego.

W końcu 1919 r. powrócił do kraju, zameldował się w wojsku polskim do saperów i razem z p. inż. Jędrzejem Moraczewskim pracował przy fortyfikacjach w Modlinie, zaco otrzymał krzyż walecznych.

W latach 1920—1921 wykłada w Szkole Saperów w Warszawie, w r. 1921—1922 wykłada wyższą matematykę na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, zaś w r. 1922—1923 jako asystent prof. Cz. Domaniewskiego na katedrze budownictwa. W latach 1926—1928 wykłada w Państwowej Szkole Budowlanej w Warszawie i w latach 1928—1929 obejmuje kierownictwo katedry architektonicznego modelowania na Wydziale Architektury P. W.

W r. 1928—29 pracował przy Państwowym Banku Rolnym, jako architekt konsultant przy tworzeniu osad w parcelach osadniczych; wykonał m. in. zabudowę wzorowej osady rolniczej w rozparcelowanym majątku Krotoszyn.

W r. 1922 wspólnie z prof. Marjanem Lalewiczem opracował w Biurze Projektów Przebudowy Węzła Kolejowego w Warszawie architekturę wiaduktu linii średnicowej.

W 1923 r. z polecenia wojskowości wykonał pomiary szeregu budowli monumentalnych w Modlinie, m. in. gmachu byłego składu Banku Polskiego. Pomiary te znajdują się obecnie w Zakładzie Architektury Polskiej przy Politechnice Warszawskiej.

W l. 1926—1927 przeprowadził badanie pomników we Włoszech (Colleoni'ego w Wenecji, Marka Aureliusza w Rzymie, Gattemataty w Fadwie i Cosimo Medici w Florencji), z których wykonał pomiary, zakupione przez Politechnikę Warszawską. Przed tragicznym wypadkiem przystąpił do opracowania i wydania tych pomiarów dla uzyskania doktoratu z historii Sztuki.

W r. 1928 wspólnie z prof. Marjanem Lalewiczem i prof. Zygmuntem Kamińskim podpisuje wniosek w celu stworzenia z Funduszu Kultury Narodowej Glyptoteki przy Muzeum Narodowym w Warszawie.

Ważniejsze architektoniczne prace wykonane:

Architektura wiaduktu linii średnicowej w Warszawie (wspólnie z prof. M. Lalewiczem, 1922).

Projekt odrestaurowania pałacu Mostowskich w Warszawie (1924). Projekty domów mieszkalnych dla 36 p. p. na Pradze w Warszawie (1925). Kościół św. Ignacego w Wilnie (rozp. 1925 r.). Projekt domu agentury Państwowego Banku Rolnego w Gdyni (1928). Gmach Wolnej Wszechnicy w Warszawie (1928—9). Projekt osad wzorowych dla parcel Państwowego Banku Rolnego (1928). Pawilony dla Zarządu Tramwajów Elektrycznych w Warszawie Willa-pałac we własnym majątku Jaworowie (rozp. w 1925 i nieukończony).

Ś. p. Paweł Wędziagolski przyjmował czynny udział w konkursach architektonicznych, z których wyróżnia się m. in. jego projekt regulacji i zabudowy placu Marszałka Piłsudskiego w Warszawie.

Z ważniejszych publikacji ś. p. Pawła Wędziagolskiego wymienić należy:

„Rozwiązania równań II-go stopnia z dwoma niewiadomymi w liczbach całkowitych“ (1908, Petersburg). „Obliczanie mostów wojennych“ (1920, Warszawa). „O szkołę Architektury“ („Arch. i Bud.“, 1928 r., str. 41), „Próba charakterystyki twórczości prof. St. Noakowskiego“ („Arch. i Bud.“, 1928 r., str. 377). „Pierwszy doroczny salon S. A. P.“ („Arch. i Bud.“, 1927 r., str. 147). „II salon doroczny S. A. P. w „Warszawie“ („Arch. i Bud.“, 1928 r., str. 167), „Konkurs na dworzec Główny w Warszawie“ („Arch. i Bud.“, 1929, str. 137).

Ś. p. Paweł Wędziagolski pozostawił ogromną ilość rękopisów, przygotowanych w celu wydania tomu o architekturze współczesnej.

Rys. 1. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Stanisław Kirkin (Poznań)
Wejście monumentalne do Parku Wilsona w Poznaniu.
Okucie żelazne bramy wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań).

RZUT OKĄ NA BUDOWNICTWO MIEJSKIE W POZNANIU.

KAZIMIERZ RUCIŃSKI.

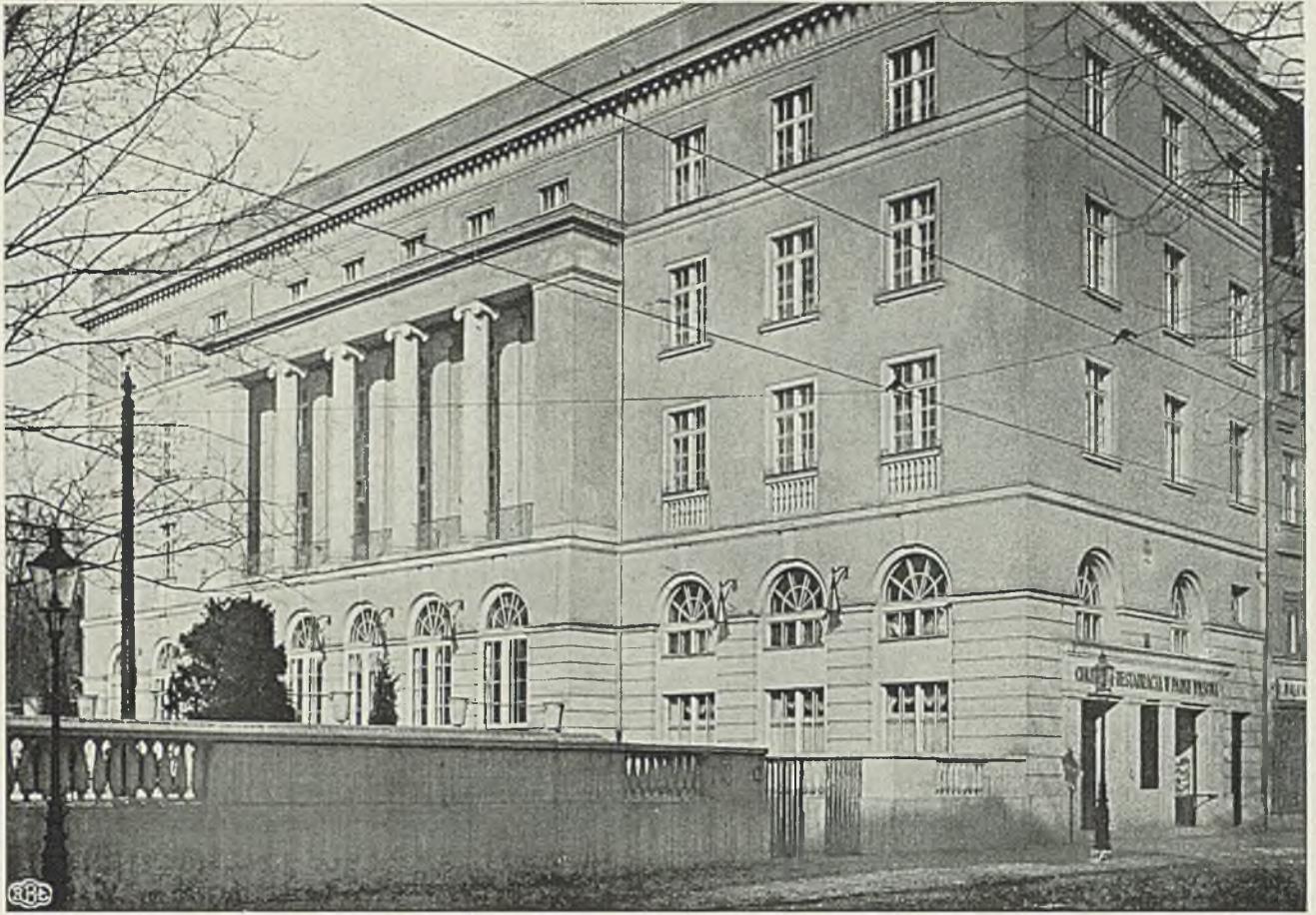
Zarząd miasta Poznania przeszedł już w końcu roku 1918 w ręce polskie. Upłynęło jednak dość dużo czasu, nim poszczególne Wydziały Magistratu zostały spolszczone. Dopiero z dniem 1-szym kwietnia 1920 r. objął Polak kierownictwo wydziału budownictwa miejskiego. Pierwsze bowiem czasy nie dawały możliwości dla twórczej pracy w budownictwie. Były one raczej wypełnione trudnościami, wynikającymi z dokonanego przewrotu i troskami, które pozostawiła miastu w spuściznie wielka wojna. W początku działalność budownictwa miejskiego ogranicza się do najpilniejszych zadań: usunięcie z miejskich gmachów emblematów, napisów i godła niemieckich; rozebranie i usunięcie pomników pruskich i przeprowadzenie koniecznego remontu budynków miejskich. Wiele trudności nastęrczyło doprowadzenie do porządku i stanu normalnego licznych szkół miejskich, które w czasie wojny zostały zamienione na szpitale wojskowe. Również remont Szpitala miejskiego, niesłychanie zaniedbanego przez zarząd niemiecki, pochłonił dużo pracy i zachodów.

Dopiero rok 1923 stanowi punkt zwrotny w dziedzinie

budownictwa miejskiego. Miasto podejmuje na nowo działalność twórczą. Nowe zadania jednakże zmieniły zasadniczo zakres budownictwa miejskiego. Na pierwszy plan bowiem wysunęła się sprawa mieszkaniowa, załatwiana w przedwojennych czasach przez inicjatywę prywatną.

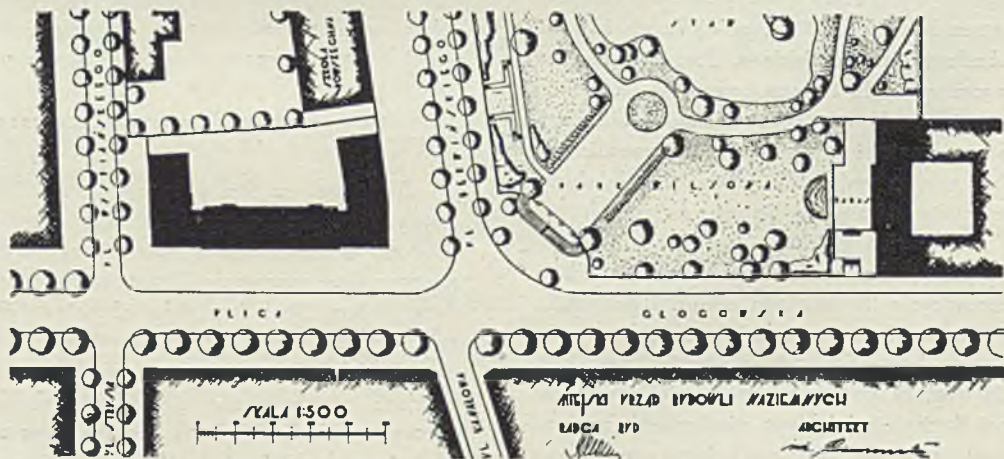
BUDOWA DOMÓW MIESZKALNYCH.

Zaległości na tem polu były i są olbrzymie. Przez czas wojny i po wojnie nie budowano mieszkań wcale. Istniejące zaś w zastraszający sposób niszczały, niepodtrzymywane normalną renowacją. Przyrost ludności wzrastał z każdym rokiem. Brak kredytów długotrwałych a tanich uniemożliwił inicjatywę prywatną przedsiębiorstw i spekulantów. A niska stopa płacy we wszystkich dziedzinach i dyksterjach spowodowała niemożność płacenia przez ludność czynszów dzierżawnych za mieszkanie w tej wysokości, której wymagała kalkulacja. Na podstawie pomocy rządu przez uruchomienie kredytów Banku Gospodarstwa Krajowego, potworzyły się wprawdzie z łona samego społeczeństwa koo-

Rys. 2. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Władysław Czarnecki. Gmach w Parku Wilsona.

Roboty murarskie wyk. firma „Edmund Rychliński” (Poznań). Roboty żelbetowe wyk. firma „Inż Antoni Bzyl” (Poznań). Roboty ciesielskie wyk. firma „Czesław Leitgeber” (Poznań). Prace kamieniarskie, sztukatorskie i rzeźby wyk. St. Dużewski (Poznań). Drzwi i okna wyk. firmy: „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań) i „Poznańskie Zakł. Stol. A. Kinkiel” (Poznań). Posadzki terazowe wyk. firma „Kerament Polski” (Poznań). Parkiety wyk. firma „Koraszewski i Marweg” (Poznań). Oszklenie wyk. firma „M. Jaskólski” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań). Instalacje wodociągowe i kanalizacyjne wyk. firma „J. Herczyński” (Poznań), centralnego ogrzewania wyk. firma „St. Hedinger” (Poznań), inst. światła elektrycznego i oświetlenie stylowe własnego wyrobu wyk. firma „Strzała”, Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Prace malarskie wyk. firma „L. Janiszewski” (Poznań).

Rys. 3. Usytuowanie wejścia do Parku Wilsona.

Rys. 4. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań). Sala restauracyjna Gmachu w Parku Wilsona.

Prace kamieniarskie, sztukatorskie i rzeźby wyk. firma „St. Dużewski” (Poznań). Instalacje elektr. i oświetlenie stylowe wł. wyrobu wyk. firma „Strzała”, Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Roboty murarskie wyk. firma „Edmund Rychlicki” (Poznań). Roboty ciesielskie wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań). Roboty żelbetonowe wyk. f. „Inż. Antoni Bzyl” (Poznań). Drzwi i okna wyk. firmy: „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań) i „Pozn. Zakł. Stol. A. Kinkiel” (Poznań). Posadzki terasowe wyk. f. „Kerament Polski” (Poznań), Parkiety wyk. f. „Koraszewski i Marweg” (Poznań). Oszklenie wyk. f. „M. Jaskólski” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. f. „Fr. Radomski” (Poznań). Instalacje centralnego ogrzewania wyk. f. „W. i St. Hedinger” (Poznań), wodociągowe i kanalizacyjne wyk. f. „J. Herczyński” (Poznań). Roboty malarskie wewn. wyk. firma „L. Janiszewski” (Poznań).

peratywy, związki i spółdzielnie budowlane, oraz znaczna ilość jednostek przystąpiła do budowy jedno- lub dwurodzinnych domków. Wszystkie te wysiłki były jednakże w swym efekcie wobec ogromu nędzy mieszkaniowej zupełnie nikłe i nie uwzględniały całych kategorii niezliczonych zastępów bezdomnych, którym los nie dozwolił nawet należeć choćby do jakiej kooperatywy. Do tej kategorii należeli także i optanci, przybywający z Niemiec, jak również eksmitowani z walących się domów, zniszczonych wiekiem i brakiem zachodów.

Budowanie domów mieszkalnych stało się koniecznością i obowiązkiem dla miasta, obowiązkiem do pewnego stopnia opieki społecznej, t. j. nawet wtenczas, gdyby się budowanie wobec niemożności płacenia przez ludność odpowiednio wysokich czynszów dzierżawnych przejściowo nie opłacało.

Wychodząc z tego założenia, przystąpił Magistrat do budowy domów mieszkalnych.

Akcja ta przedstawia w sześciolciu 1923—1928 następujące rezultaty:

w r. 1923/24	pobudow.	41	mieszkań	o	106	ubikacj.	mieszk.
1925	"	83	"	"	231	"	"
1926	"	282	"	"	753	"	"
1927	"	15	"	"	52	"	"
	dom samotnych	130	"	"	130	"	"
1928	pobudowano	389	"	"	962	"	"

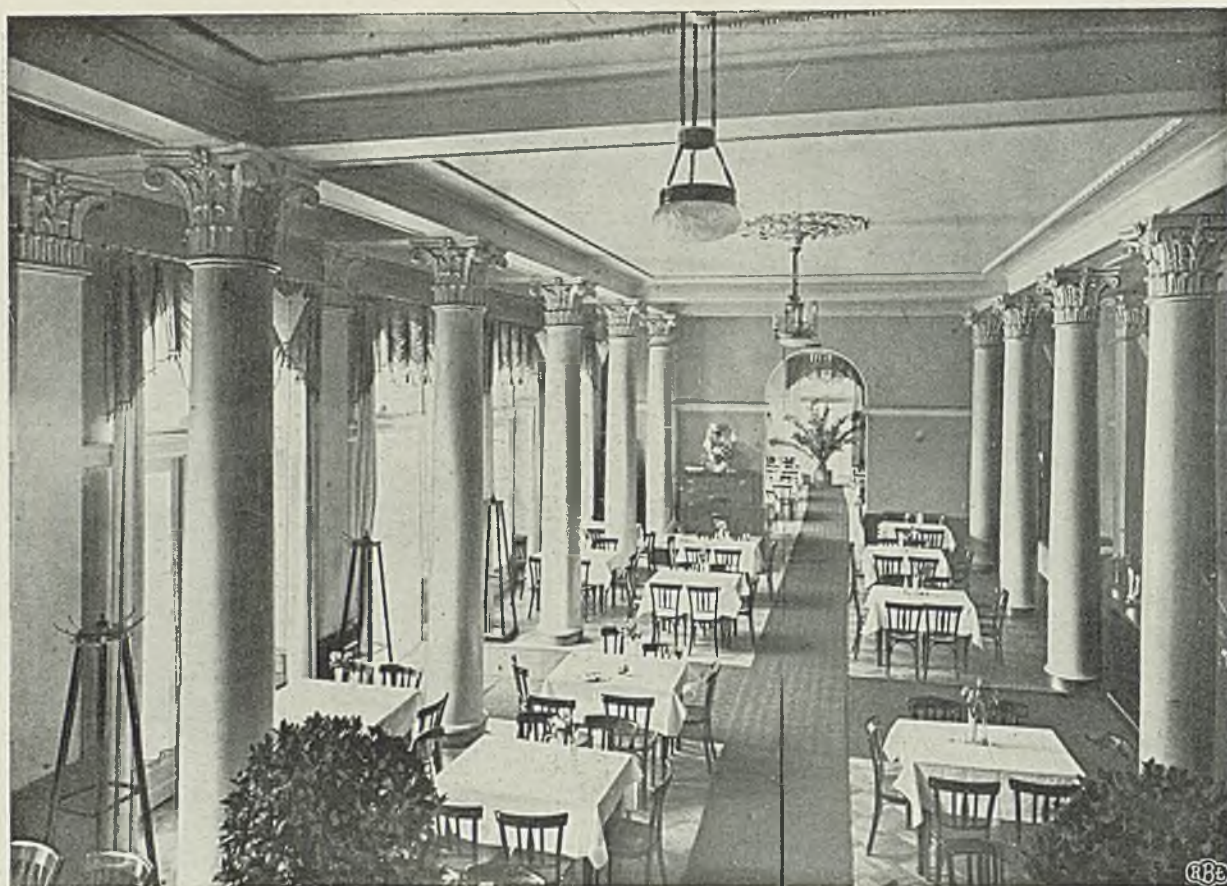
Razem: 940 mieszkań o 2244 ubikacj. mieszk.
+ 34 mieszkania w barakach na Zawadach.

Koszt ogólny budowy domów mieszkalnych za sześciolcie 1923/28 osiągnął kwotę 10.386,132,— zł.

W przeliczeniu na 1 m³ wynosił koszt budowy:

w roku 1925	koszt budowy za 1 m ³	przeciętnie	28,32	zł.
" 1926	"	"	35,23	"
" 1927	"	"	35,65	"
" 1928	"	"	od 37,67 do 49,42	"

W budynkach tych stworzono ponadto 31 składów, 6 pracowni malarskich, 1 wielką restaurację, komisariat Policji Państwowej, agencje Poczty oraz Łazienki publiczne w kolonji na Górczynie.

Rys. 5. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
Sala restauracyjna w Gmachu w Parku Wilsona.

Prace kamieniarskie, sztukatorskie i rzeźby wyk. firma „St. Dużewski” (Poznań). Instalacje elektr. i oświetlenie stylowe wł. wyrobu wyk. firma „Strzała”, Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Roboty murarskie wyk. firma „Edmund Rychlicki” (Poznań). Roboty ciesielskie wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań). Roboty żelbetonowe wyk. firma „Inż. Antoni Bzyl” (Poznań). Drzwi i okna wyk. firmy: „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań), i „Pozn. Zakł. Stol. A. Kinkiel” (Poznań). Posadzki terazowe wyk. f. „Kerament Polski” (Poznań). Parkiety wyk. f. „Koraszewski i Marweg” (Poznań). Oszklenie wyk. firma „M. Jaskólski” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. f. „Fr. Radomski” (Poznań). Instalacje centralnego ogrzewania wyk. f. „W. St. Hedinger” (Poznań). Wodociągowe i kanalizacyjne wyk. f. „J. Herczyński” (Poznań). Roboty malarskie wnętrz. wyk. f. „L. Janiszewski” (Poznań).

Na całą ilość 940 pobudowanych mieszkań przypada 831 czyli 88,5% na mieszkania małe, liczące łącznie z kuchnią 1—3 ubikacji. 62 mieszkania małe, czyli 7,5% są zaopatrzone w łazienkę. Wszystkie mieszkania posiadają osobne ustępy w mieszkaniu lub przy mieszkaniu w sieni. Pod względem sytuacyjnym dąży miasto do stwarzania całych kompleksów osiedli na wolnych terenach peryferji miasta. Poza zabudowaniem przykrych szpecących luk w śródmieściu, na Chwaliszewie, przy ul. Półwiejskiej, Wałach Jagiełły i na Rybakach (rys. 41—42), poza budową w Parku Wilsona i przy ul. Głogowskiej nr. 63/64, (rys. 35—38), stworzono zwarte osiedle przy ul. Rolnej i Wspólnej na Wildzie na 240 mieszkań małych z obszernym podwórzem wewnątrz o przeszło 9,000 m² przestrzeni, przeznaczonem na boiska dla dzieci i zieleń (rys. 49—53). Druga wielka kolonja stanęła na Górczynie o odmiennym otwartym typie zabudowania, obejmującym w 16 osobnych budynkach 273 mieszkania o 550 ubikacjach (rys. 61 i 63; rys. na str. 272 „Arch. i Bud.” 1928 r.). Mniejsze osiedla powstały przy ul. Wspólnej na Wildzie (rys. 47) i przy reducie Radziwiłła na Zagórze (rys. 48). Gotowe projekty przewidują budowę następnych osiedli przy ul. Łanowej i Zielnej na Wildzie i na

Zawadach. Wykończenie osiedli na Wildzie i Górczynie przewiduje budowę ochronki dla dzieci (rys. 67—68), łaźni z natryskami i wannami i Miejskiego Ośrodka Zdrowia. W bezpośrednim zaś sąsiedztwie osiedli na Wildzie stanie miejska szkoła powszechna.

Akcja budowlana miejska nie jest jednakże w stanie zaspokoić głodu mieszkaniowego. Budowa masywnych mieszkań pochłania znaczne sumy. Czas od chwili zadecydowania budowy przez organa miejskie aż do wykończenia jest dość długim okresem. Wobec tego powstały rozważania, czy nie należy budować lekko, prowizorycznie, szybko, byle dać dach nad głową mnogim rzeszom bezdomnych. Uwzględniając poniekąd słuszne te wywody, przystąpiło miasto w październiku i listopadzie 1928 r. do budowy t. zw. baraków dla bezdomnych na Zawadach przy torze do Gniezna. Rozpoczęto budowę 9 domów o 62 mieszkaniach (rys. 69—71), z których połowa, t. j. 34 mieszkania, do końca roku była gotowa. Są one budowane z drzewa i z płyt prasowanych i drutem wiązanej trzciny. Wewnątrz i zewnątrz tynkowane. Wydział budownictwa rozpatruje i przygotowuje także i inne sposoby i typy budowy prowizorycznych mieszkań. Co się tyczy samego zagadnienia, to stwierdzić należy, że

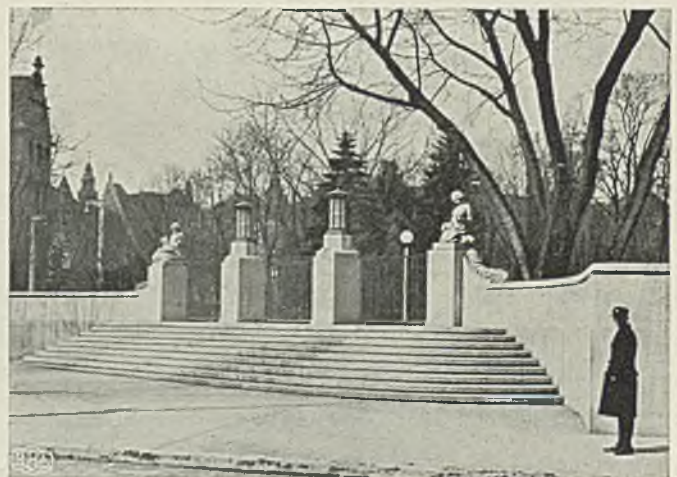

Rys. 6. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
Wnętrze restauracji w Gmachu w Parku Wilsona.

Roboty sztukatorskie i rzeźbiarskie wyk. f. „St. Dużewski” (Poznań). Instalacje elektryczne i oświetlenie stylowe wł. wyrobu wyk. f. „Strzała”, Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Roboty malarskie wyk. f. „L. Janiszewski” (Poznań). Parkiety wyk. f. „Koraszewski” i Marweg” (Poznań). Oszklenie wyk. firma „M. Jaskólski” (Poznań).

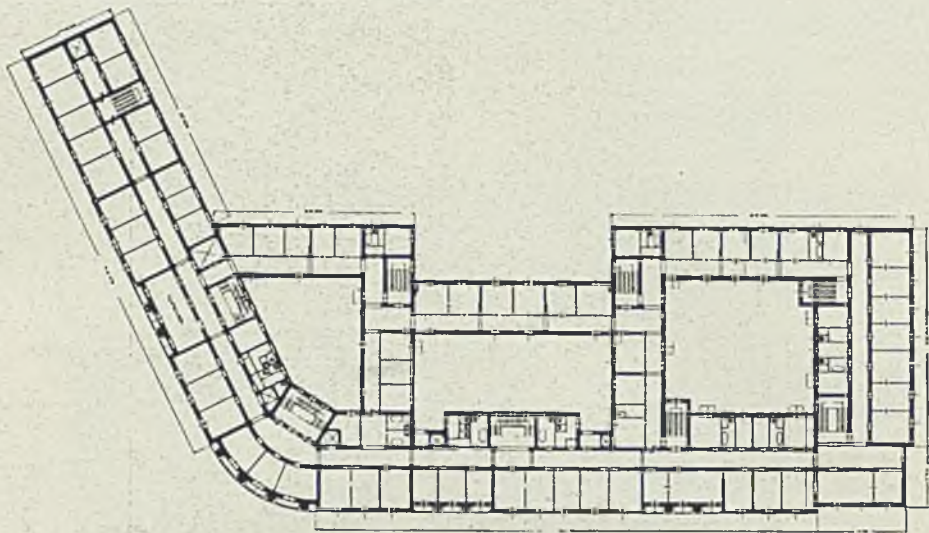
Wejście dawne.

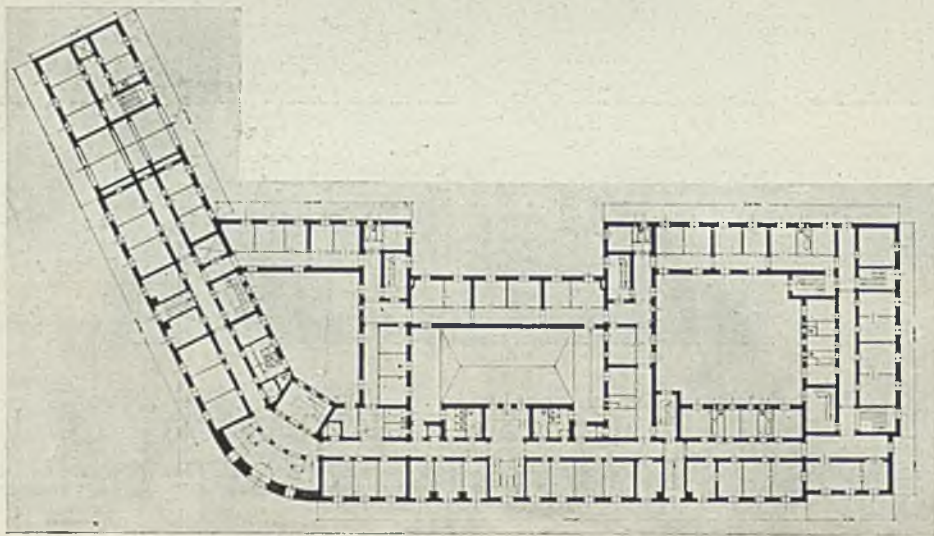
Wejście obecne.

Rys. 7—8. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Stan. Kirkin (Poznań).
Wejście monumentalne do Parku Wilsona w Poznaniu.

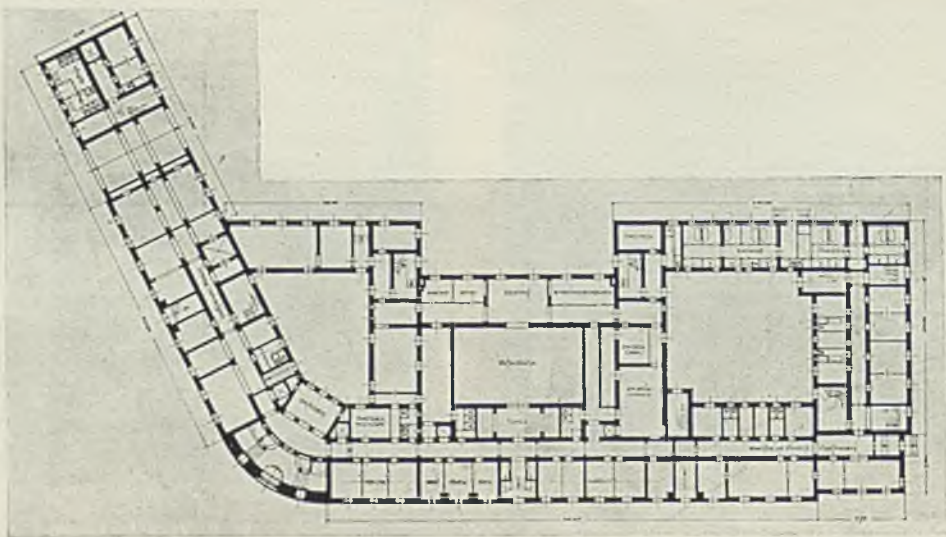
Okucie żelazne bramy wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań).

Rzut 1 piętra.

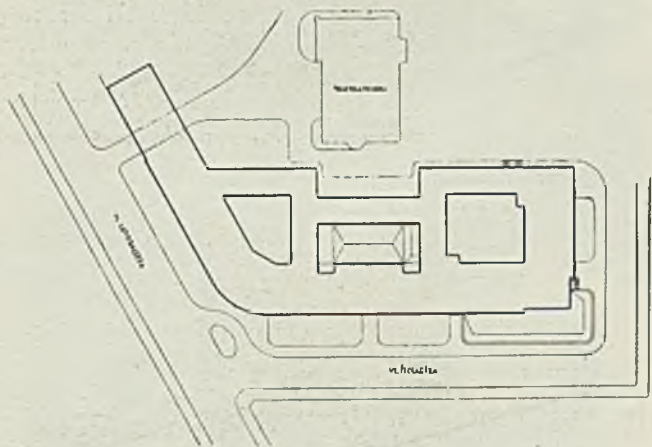

Rzut parteru.

Rzut przyziemia.

Rys. 9—11. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Gmach Hotelu „Polonia“ w Poznaniu.

Wybudowany w latach 1928-9, koszt budowy — 4.800.000 zł. Koszt 1m³, ok. 72 zł. Powierzchnia zabudowy 3100 m², kubatura ok. 67000 m³. Na czas trwania P.W.K. w Poznaniu gmach przeznaczony na model, zawierający 362 pokoje o 603 łóżkach i restaurację w krytym podwórzu. Po zamknięciu P.W.K. gmach częściowo ma być przeznaczony na mieszkania: kawalerskie, wzgl. biura (część od ul. Grunwaldzkiej), ok. 200 pokoi); mieszkania 4, 3, 2 i 1-pokojowe o ogólnej liczbie 49: 2 (P+K) + 17 (2P+K) + 30 (3P+K) + 4 (4P+K) + 1 (5P+K); komisariat policji, łazienki publiczne. Obszerne lokale na parterze i w piwnicach przeznaczone zostaną na fabrykę szampana i ustępy publiczne.

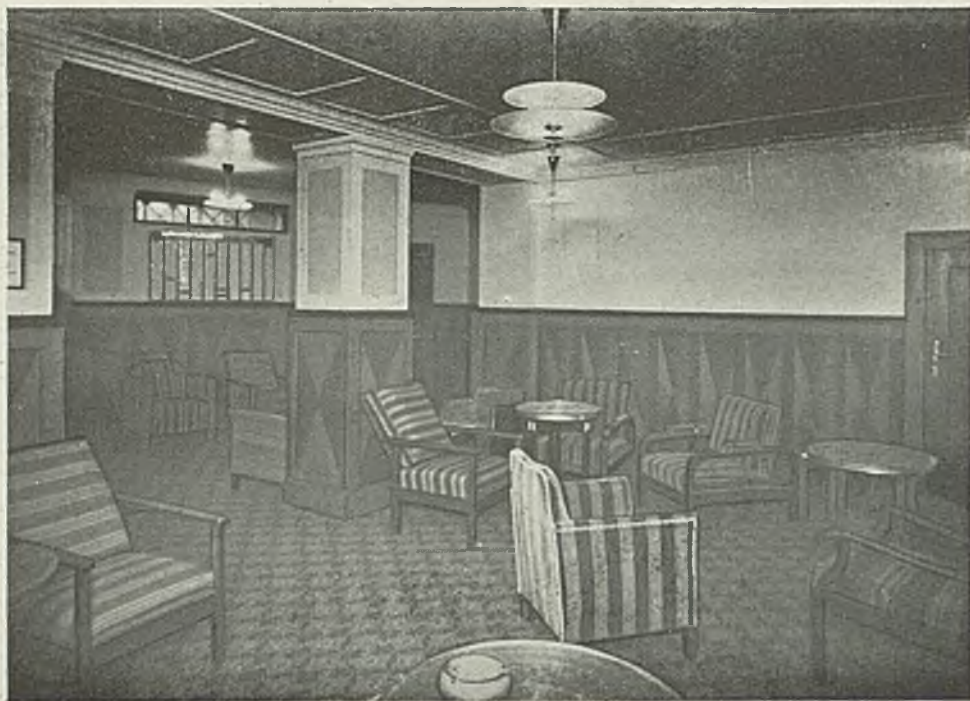
Rys. 12—13. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań). Gmach Hotelu „Polonia” w Poznaniu.

Roboty murarskie wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań). Płyty stropowe syst. Opelt i Hennersdorf wyk. f. „Kocent i Goździewicz” (Poznań). Dach wraz z dostawą dachówek wyk. f. „Ludwik Thielmann” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. firmy: „Kazimierz Stein” i „Fr. Radomski” (Poznań). Drzwi, boazerje i balustrady wyk. f. „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski”, oraz częściowo drzwi i okna wyk. f. „Feliks Idziak” (Poznań). Podłogi heblowane wyk. f. „Zygmunt Schno-tale” (Poznań), parkiety wyk. f. „Koraszewski i Marweg” (Poznań). Ogrzewanie centralne wyk. f. „W. i St. Hedinger” (Poznań). Prace malarskie wyk. f. „L. Janiszewski” (Poznań) i „Br. J. Mikołajscy” (Poznań). Elewacja wykonana sztuczną zaprawą „TERRAZYT” Zakładów Przemysłowych „TERRAZYT” w Warszawie.

budowanie baraków jest systemem, najmniej wskazanym z jakiegokolwiek bądź punktu widzenia. Można zastosować tu to charakterystyczne zdanie jakiegoś Anglika, który powiedział: Jestem zbyt ubogi, abym mógł kupować tandetę. Gdyż zaiste najdroższą zawsze jest rzecz licha,

tandeta. A tandetą w budownictwie jest barak, czyli prowizoryczna budowa mieszkaniowa, właściwie contradictio in adjecto. Ekonomicznie nie przedstawia żadnej prawej wartości, nie powiększa majątku miejskiego, jako rzecz krótkotrwała, a obniża nawet wartość gruntu, na którym stoi.

Rys- 14. Wnętrze hallu w „Polonji”.

Rys. 15. Hall w „Polonji”.

Rys. 16. Klatka schodowa w „Polonji”.

Rys. 14—16. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Gmach Hotelu „Polonia” w Poznaniu.

Boazerje westibulu: wyk. f. „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań). Meble wyk. f. „W. Nowakowski i S-wie” (Poznań). Oświetlenie stylowe wł. wyr. dostarczyła „Strzala” Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Roboty malarskie wyk. f. „L. Janiszewski” (Poznań).

Rys. 17. Restauracja w Hotelu „Polonia”.

Rys. 18. Czytelnia w Hotelu „Polonia”.

Rys. 17—18. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Gmach Hotelu „Polonia” w Poznaniu.

Roboty murarskie wyk. f. „Czesław Leitgeber”. Oświetlenie stylowe wł. wyr. dostarczyła f. „Strzala” Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł. Roboty malarskie wyk. f. „L. Janiszewski” (Poznań).

Rys. 19. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: St. Cybichowski, Cieśliński, Marciniak i Höntsch i S-ka (Poznań).

Wnętrze pawilonu palmiarni w Parku Wilsona w Poznaniu.

Budynek wzniesiony z żelaza, drzewa i szkła. Zastosowano urządzenie sztucznego deszczu z wody, oczyszczonej z składników wapna, urządzenie wewnętrzne sztucznej rosy z centrali ogrzewczej, wentylacje z mechanicznym napędem, zbiorniki wody z ogrzewaniem i regulacją, różnorodne ogrzewania ciepłowodne, ogrzewania para niskopreżne, żaluzje do sztucznego zaciemnienia i t. p. Dla pnących i skalnych roślin przeznaczono hale do 18 m. wysokości bez filarów i podpór. Budowę palmiarni, konstrukcję i urządzenia wewnątrz wyk. firma „Höntsch i Ska” (Poznań).

Pod względem estetycznym zaś oszpeca. Stawianie baraków można traktować jedynie jako malum necessarium na najdalszych peryferjach miasta.

Budowanie wielkiej ilości domów mieszkalnych przez miasto ma tę dodatnią stronę, że wprowadza rodzimy charakter w architekturze i stwarza żywe, jeśli tak można powiedzieć, przykłady, jak należy budować. Prywatne budownictwo mieszkaniowe natomiast nigdy nie może dać tej równomierności i tego spokoju w linii i sylwetce, jakie cechują rozległe osiedla a nawet poszczególne domy, których projektami kierowała myśl, obejmująca całokształt zamierzeń miejskich.

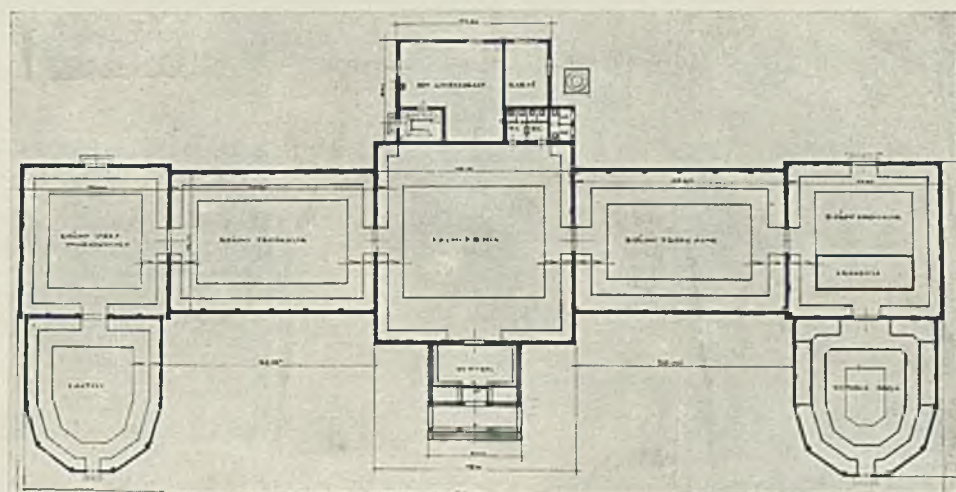
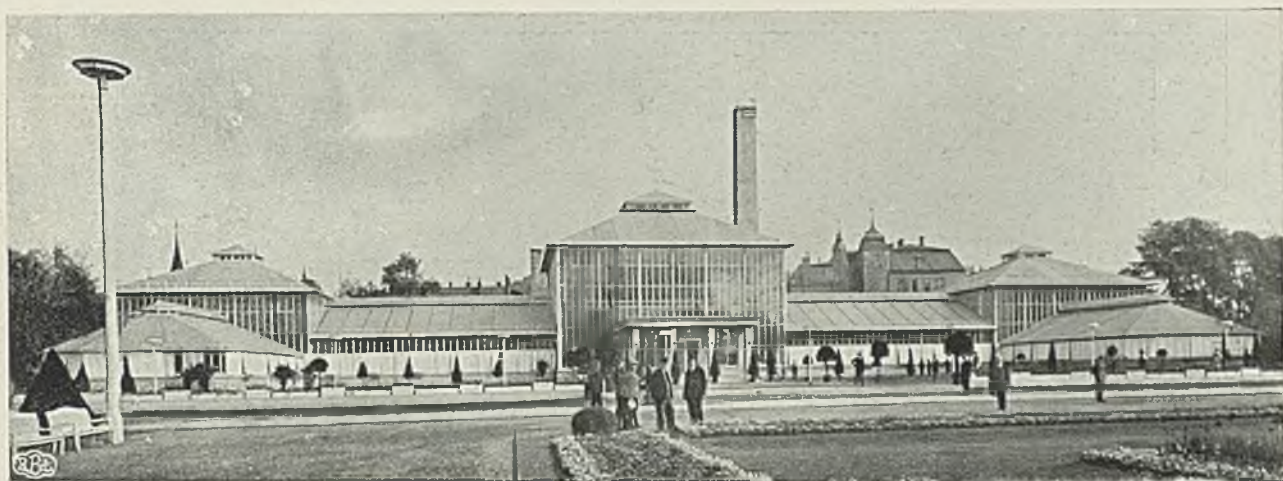
W lutym 1923 r. rozpoczęto budowę Hotelu wystawowego „Polonia” przy ul. Grunwaldzkiej (rys. 12—13). Budowa, ukończona w pierwszej połowie maja 1929 r., mieści 352 pokoje hotelowe, restaurację, łazienki publiczne, Komisarjat Policji Państwowej, wielką pralnię, ustępy publicz-

ne, ubikacje biurowe i składowe, mieszkania funkcjonariuszy i służby.

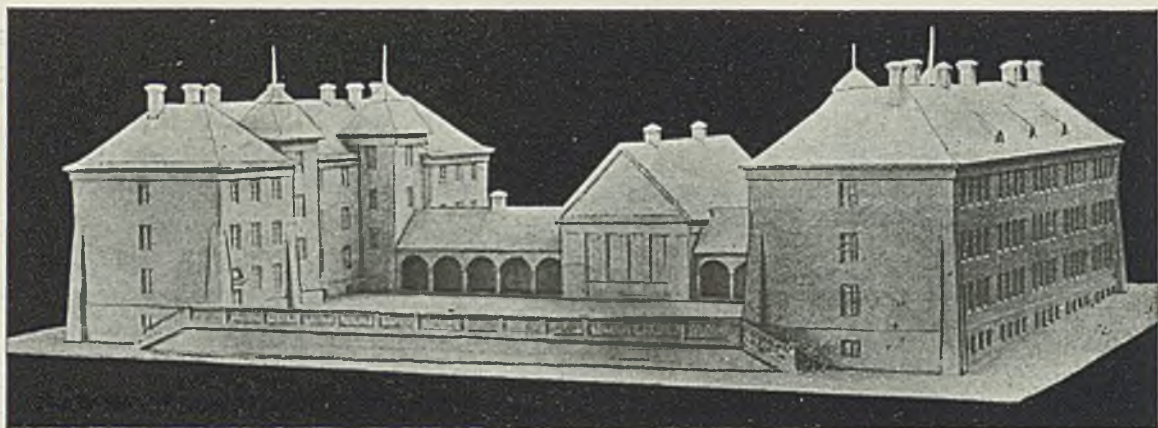
Drugą wielką budowę mieszkalną rozpoczęto w roku 1928. Są to dwa bloki mieszkaniowe przy ul. Marszałka Focha (dawn. Łazarskiej) — obok gimnazjum Mickiewicza. Obejmują one 152 mieszkania o 1, 2, 3 i 4 pokojach, razem 703 ubikacyj mieszkalnych (rys. 43—46).

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.

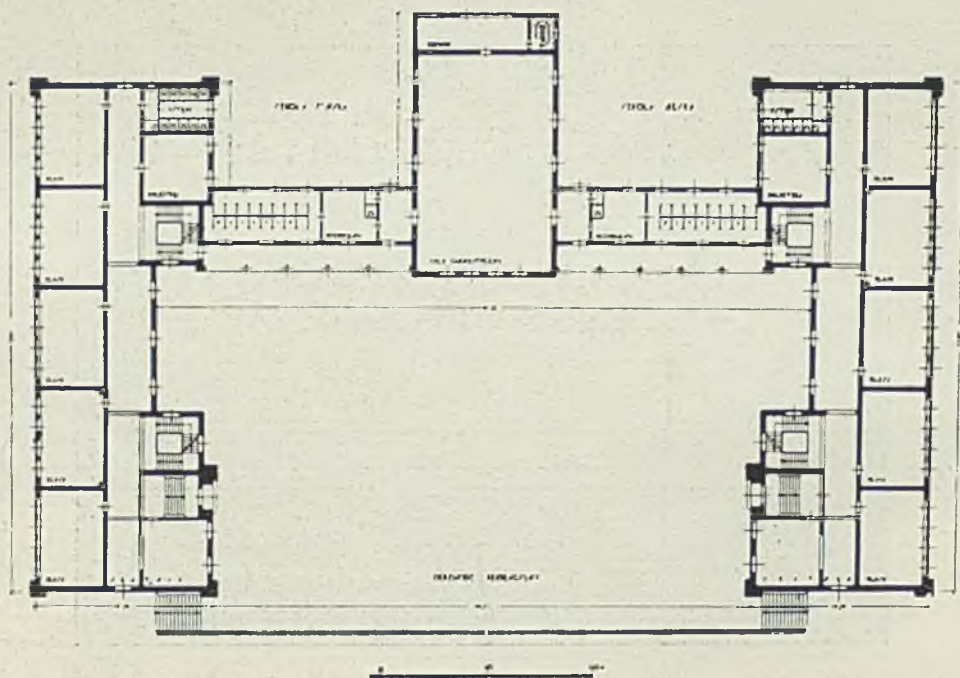
Przedwojenny niemiecki zarząd miasta wykazywał w tej dziedzinie znaczne braki, które wojna powiększyła. Szpital miejski stał znacznie poniżej poziomu wymagań normalnych. Doprowadzenie Szpitala miejskiego do porządku i zaopatrzenia go w wyposażenie, odpowiednie do potrzeb czasu, kosztowało wiele zachodów i wypełniło pierwsze czasy powojenne. Dotkliwie dawał się odczuwać brak łaźni publicznych, mianowicie, gdy z końcem wojny masy woj-

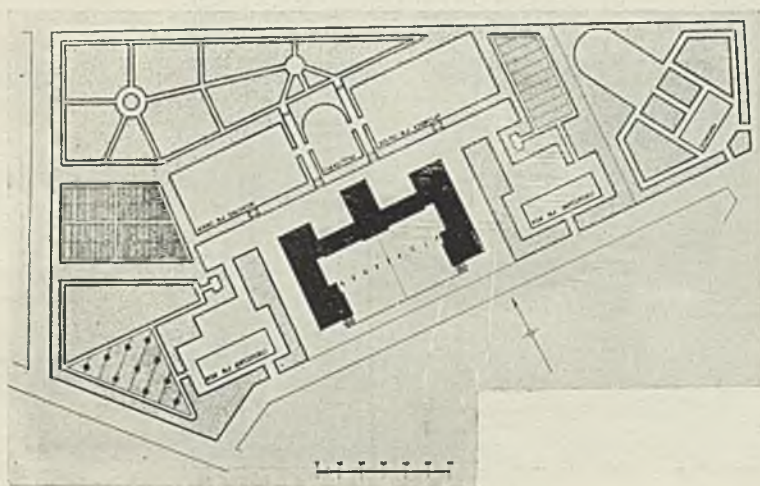
Rys. 20—22. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Projekt arch.: Cybichowski, Cieśliński, Marcińca i Höntscha i S-ki (Poznań). Pawilon palmiarni w Parku Wilsona w Poznaniu.
Budowę palmiarni, konstrukcje i urządzenia wnętrza wyk. firma „Höntsch i S-ka” (Poznań).

Zdjęcie z modelu.

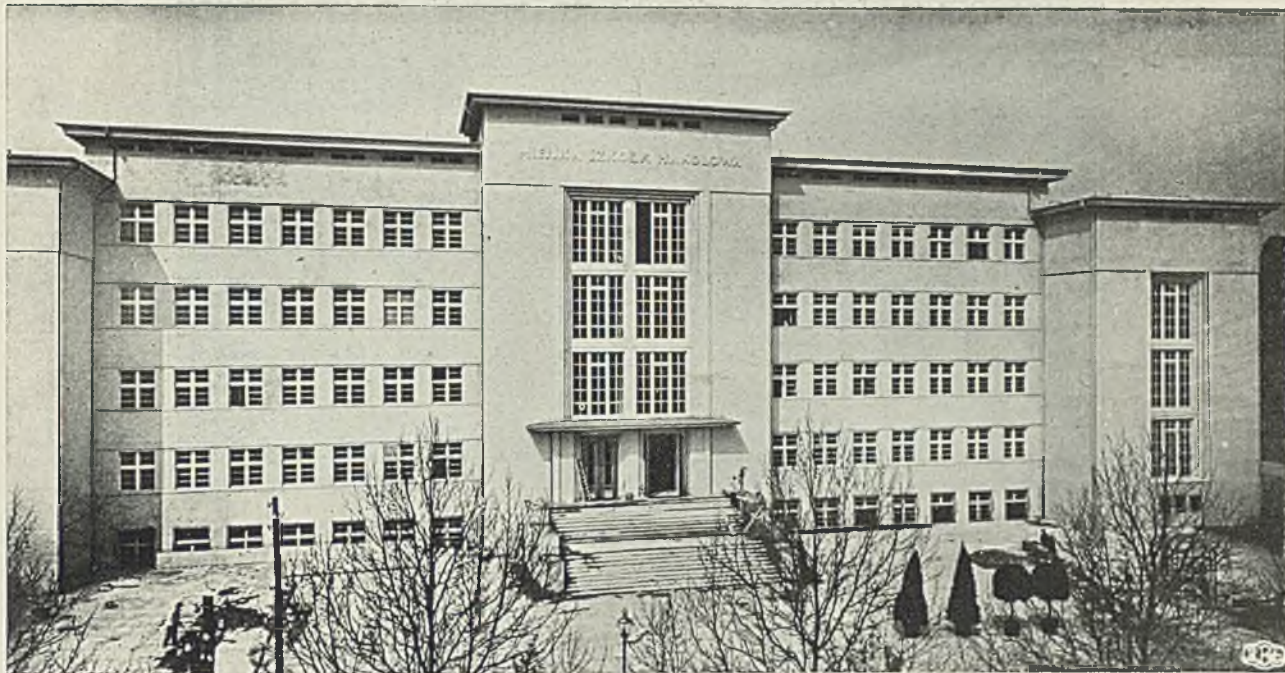

Rzut parteru.

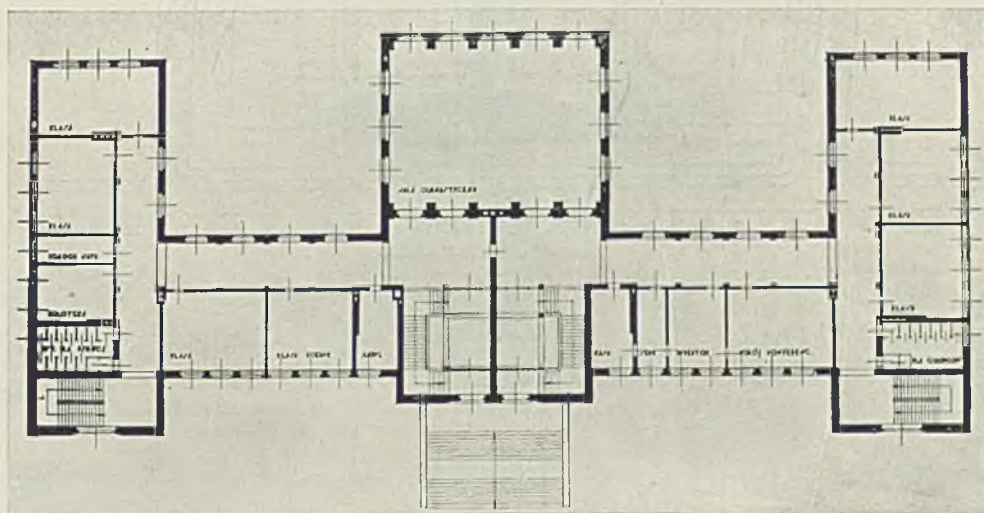

Roboty murarskie i ciesielskie wyk. firma „Czesław Leitgeber” (Poznań). Schody wyk. firma „St. Trawczyński” (Poznań). Cszklenie wyk. „M. Jaskólski” (Poznań). Dach kryty dachówką firm. „Sp. Akc. Ostrzeszów” w Budach. Prace malarskie wyk. firma „L. Janiszewski” (Poznań). Centralne ogrzewanie wyk. firma „Szafranek i Roszczyk” (dawniej Szafranek i Gbiorczyk) Poznań.

Rys. 23—25. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch. K. Ruciński (Poznań). Szkoła Powszechna 7-klasowa na Winiarach w Poznaniu.

Widok od ul. Śniadeckich.

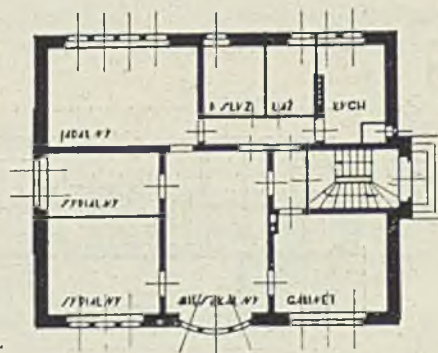

Rzut przyziemia.

Rzuty mieszkań dla profesorów przy szkole.

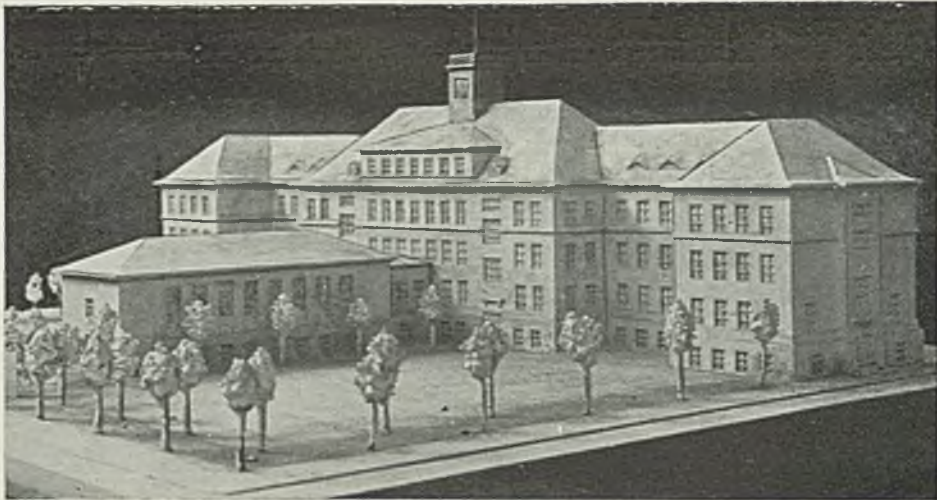
Rzut suteren.

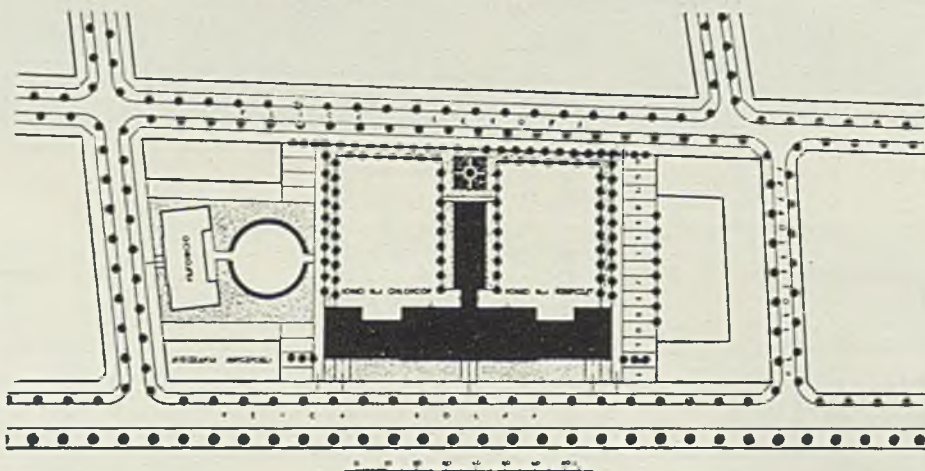
Rzut parteru.

Rys. 26—29. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch. Stefan Cybichowski (Poznań). Miejska Szkoła Handlowa w Poznaniu.

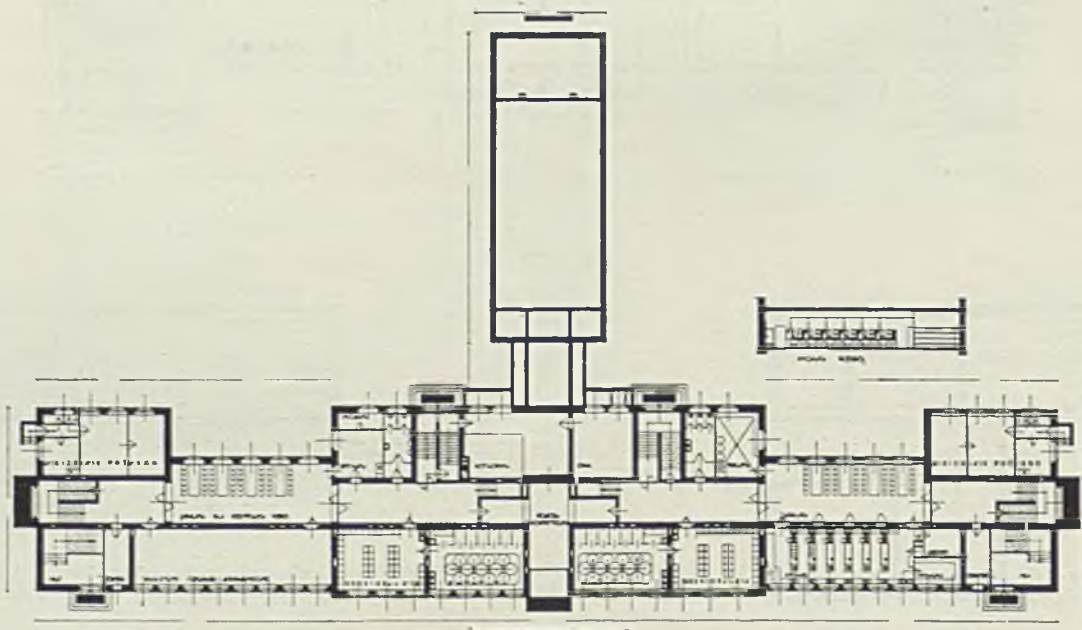
Roboty żelbetowe wyk. firma „Eicke i Lewandowski” (Poznań). Roboty dekarские wyk. firma „Wł. Stopa” (Poznań). Instalację wodną i kanalizacyjną wyk. firma „M. Kapczyński” (Poznań). Roboty szklarskie wyk. firma „A. Siwiński” (Poznań). Okna i drzwi wyk. firma „Seweryn Pawlicki” (Poznań). Wyłożenie płytami dziedzińca wyk. firma „Kerament Polski” (Poznań). Ogrzewanie wodne o mechanicznym pobudzeniu obiegu i częściowo parowe niskoprężne, przewietrzanie podbudz. mechanicznie wyk. firma „Drzewiecki i Jeziorański” (Poznań).

Widok od ul. Łąkowej (model wyk. przez firmę „St. Dużewski”).

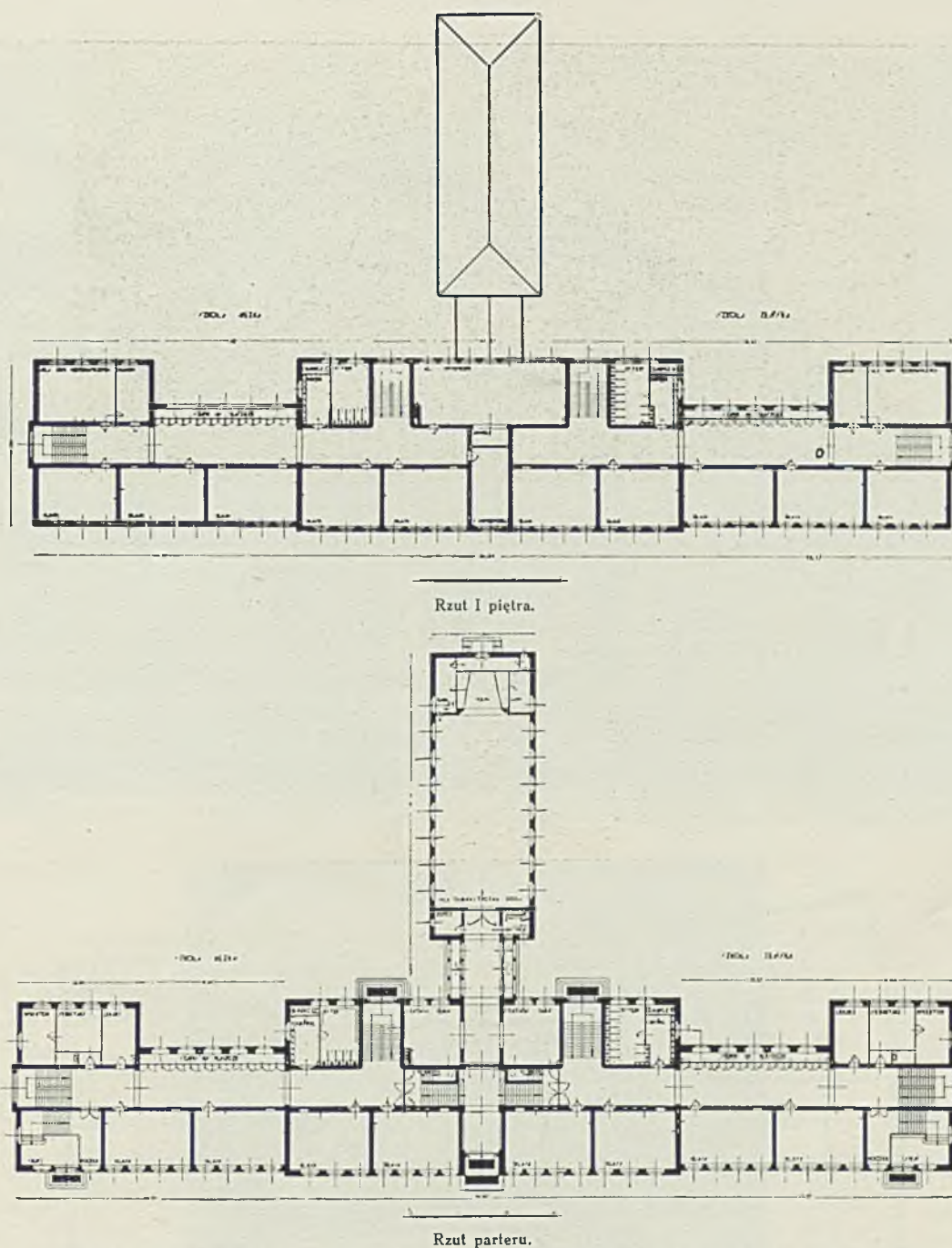

Sytuacja.

Rzut suteren.

Rys. 50—52. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań). Projekt Szkoły Powszechnej 7-klasowej z dwoma oddziałami dla chłopców i dziewcząt przy ul. Rolnej w Poznaniu.

Rys. 33—34. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań). Projekt Szkoły 7-klasowej z dwoma oddziałami dla chłopców i dziewcząt przy ul. Rolnej w Poznaniu.

ska i ludności cywilnej przelewały się przez Poznań. Trzeba było prowizorycznie stawiać łaźnie natryskowe w połączeniu z dezynfekcją zanieczyszczonej odzieży. Dwie małe łaźnie miejskie na Nowym Rynku i na Wildzie były w stanie zaniedbania i dopiero po przeprowadzeniu zasadniczego remontu funkcjonowały należycie. Zaległości były wielkie. Po przeprowadzeniu renowacji istniejących już instytucyj, przystąpiono do budowy nowych.

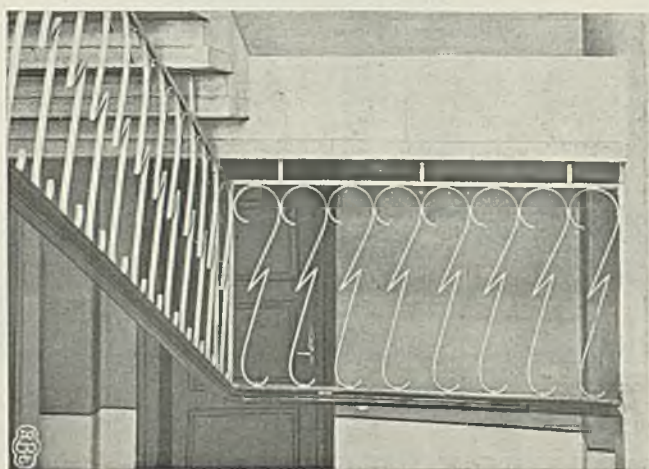
W maju 1925 r. oddano do użytku nowe rzeczne łaźnie miejskie nad Wartą przy Drodze Dębińskiej (rys. 86—87). Pobudowane są obszernie, odpowiednio do potrzeb i nowocześnie urządzone kosztem 162.000 zł.

Przy ul. Słowackiego wystawiono łaźnie miejskie ciepłe o dwóch oddziałach dla kobiet i mężczyzn, obejmujące kabiny z wannami i natryski. W łączności z łazienkami pobudowano I Miejski Ośrodek Zdrowia, mieszczący poradnię dla matek, dla gruźliczo-chorych, ambulatorjum dentystyczne i t. p. Obie budowy kosztem 306.000.— zł.

W r. 1927 rozbudowano istniejące przytulisko na Grobli, budując nowe skrzydło, zawierające wielkie wędne sale dla 100 starców, kuchnię i potrzebne urządzenia, kosztem 84.000 zł.

W sąsiedztwie łazienek rzecznych powstał nad Wartą Dzieciniec (rys. 82—85). Przy ogromnym placu zabawowym

Fragment Klatki schodowej Kratę wyk. firma „Fr. Radomski”.

Rys. 35—36. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.; K. Ruciński i Wł. Czerwiński (Poznań).
Dom mieszkalny przy ul. Głogowskiej w Poznaniu.

Roboty murarskie wyk. firma „Edmund Rychlicki” (Poznań). Dach kryty dachówką firmy „Sp. Akc. Ostrzeszów” w Budach. Prace stolarskie wyk. „Poznańskie Zakł. Stol. A. Kinkiel” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań). Instalacje wodociągowe i urządzenia sanitarne wyk. firma „M. Kapczyński” (Poznań). Posadzki parkietowe wyk. firma „St. Potoczny” (Poznań).

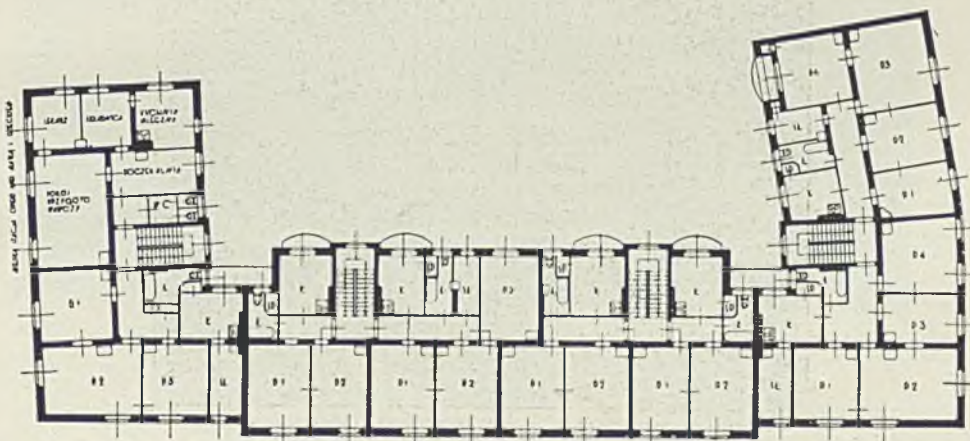
wznosi się na wywyższeniu, zasłaniając plac od północy, gmach, mieszczący obszerne sale, kuchnię, ustępy, natryski. Od gmachu wychodzą dwa skrzydła kolumnad, tworzących podcienia, otwarte na południe. Zacięziony drzewami plac zabawowy i gmach służą działwie poznańskiej dla zabaw na wolnym powietrzu. Koszt budowy wyniósł 409,000 zł.

Na zachodzie miasta stanął Sierociniec (rys. 39—40). Obszerny gmach, obejmujący sale dla dzieci-sierot, na 100 łózek, z nowoczesnym wyposażeniem w łazienki, sale re-

kreacyjne, salę gimnastyczną, pokoje dla chorych dzieci i potrzebne ubikacje mieszkalne dla personelu, kuchnię itd. Koszt budowy łącznie z urządzeniem ogrodu i ogrodzenia wynosi 435.000 zł.

W budowie obecnie jest przytulisko dla bezdomnych, pomyślane z nowoczesnymi urządzeniami, natryskami, dezynfekcją, jadalnią i salami na 160 osób, kobiet i mężczyzn.

Najbliższym projektem jest objęta również budowa o-

Rzut I piętra.

Rys. 37—38. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
Dom mieszkalny przy ul. Głogowskiej w Poznaniu.

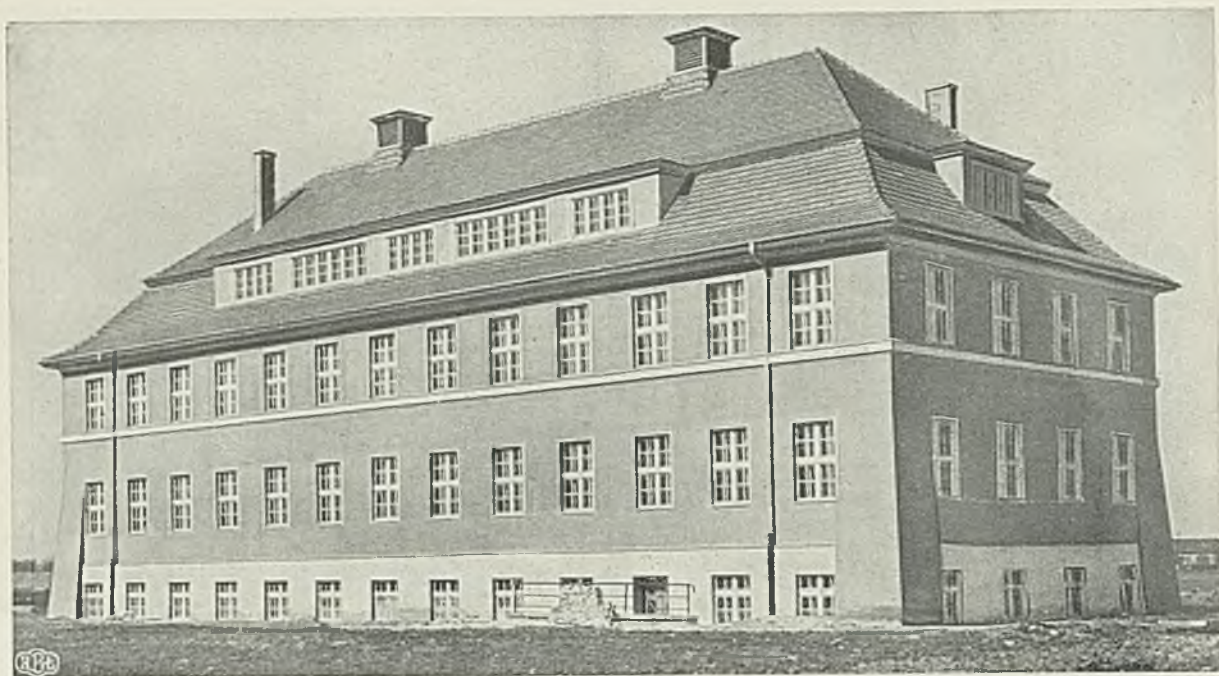
Dom zawiera 25 mieszkań: 1(P+K) + 9 (2P+K) + 8 (3PI+K) + 6 (4P+K) + 1 (5P+K), pozatem 10 magazynów, komisariat policyjny oraz pracownię malarskie i fotograficzne. Wybudowany w 1927/8 r. Koszt budowy — 900000 zł.; koszt 1 m² — 46,58.

Roboty murarskie wyk. firma „Edmund Rychlicki” (Poznań). Dach pokryty dachówką firmy „Sp. Akc. Ostrzeszów” w Budach. Posadzki parkietowe wyk. firma „St. Potoczny” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań). Instalacje wodociągowe i urządzenia sanitarne wyk. firma „M. Kapczyński” (Poznań). Prace stolarskie, okna i drzwi wyk. firma „Poznańskie Zakł. Stolarskie A. Kinkiel” (Poznań). Prace malarskie zewn. i wewn. wyk. firma „L. Janiszewski” (Poznań).

chroniek dla dzieci przy kolonii mieszkaniowej na Wildzie i na Górczynie (rys. 67—68).

W różnych punktach miasta, najbardziej ożywionych, po-budował Magistrat ustępy podziemne lub w skarpach nasypów kolejowych czy drogowych. Skasowano natomiast szpe-cące budki i domki, służące temu celowi na placu Wolności

i na placu Świętokrzyskim. Nowe ustępy powstały: na pla-cu Wolności, po północnej stronie Esplanady, przy ul. Mar-szałka Focha, Wałach Batorego, ul. Libelta, św. Marcina, Fr. Ratajczaka i w Parku Wilsona oraz na placu Święto-krzyskim. Dalsze budowy są w toku. Ogółem wydano na budowę ustępów publicznych do końca roku 1928 kwotę

Rys. 39—40. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań), Sierociniec w Poznaniu.

Wybudowany w latach 1927-28. Koszt budowy 435000 zł. Gmach służy dla pomieszczenia 100 łóżek dla sierot, posiada łazienki, sale rekreacyjne, gimnastyczne, pokoje dla chorych dzieci, pomieszczenia dla personelu i t. p.

Roboty ziemne, murarskie i ciesielskie wyk. firma „Edmund Rychlicki” (Poznań). Dach kryty dachówką firmy „Sp. Akc. Ostrzeszów” w Budach. Instalacje wodociągowe i kanalizacyjne wyk. firma „J. Herczyński” (Poznań). Roboty malarskie wyk. firma „Br. Mikołajscy” (Poznań). Ogrzewanie wodne i przewietrzanie wyk. firma „Tow. Akc. Drzewiecki i Jeziorański” (Poznań).

237 325,— zł. Ogółem na budowę działu tego wydano 1,596.325,— zł.

BUDYNKI SZKOLNE.

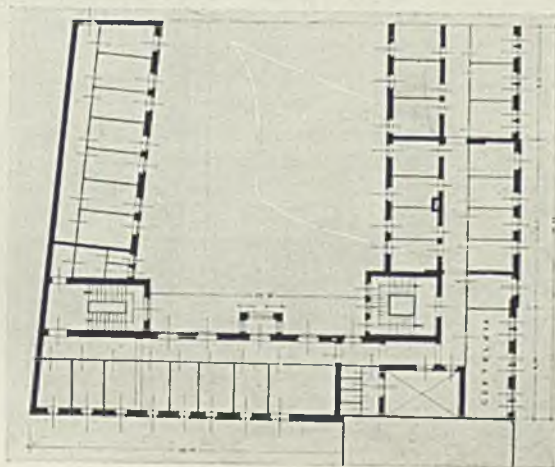
Najmniej zapotrzebowania nowych budowli wykazywało w początku po wojnie szkolnictwo. Szkoła była głównym środkiem germanizacji szerokich mas. Zarząd więc niemiecki miasta budował szkoły powszechne, przedewszystkiem.

W ostatnich jednak latach wobec wzrostu liczby dzieci szkolnych i rozszerzenia się miasta, budowa nowych szkół stała się gwałtowną koniecznością.

W lecie r. 1928 przystąpił Wydział Budownictwa do budowy Miejskiej szkoły powszechnej trzynastoklasowej dla dziewcząt i dla chłopców na Winiarach (rys. 23—25). Szkoła, zaprojektowana nowoczesnie, posiada obszerną salę gimnastyczną, wspólną dla obu oddziałów, umieszczoną w środ-

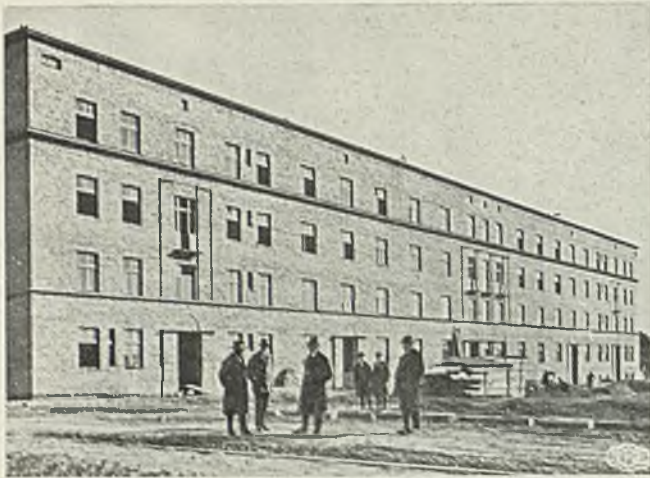

Wybudowany w latach 1926-27. Koszt budowy — 490000 zł.; koszt 1 m³ 48—42 zł. Dom wzniesiony na palach syst. Strausa. Zawiera 130 pokoi kawalerskich i jedno mieszkanie 3-pokojowe z kuchnią.

Posadzki parkietowe wyk. firma „Przem. Bud., St. Potoczny” (Poznań). Płyty ściennne i posadzkowe wyk. f. „Józef Włodarczyk” (Poznań).

Rys. 41—42. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań). Dom dla kawalerów przy ul. Rybaki 18 w Poznaniu.

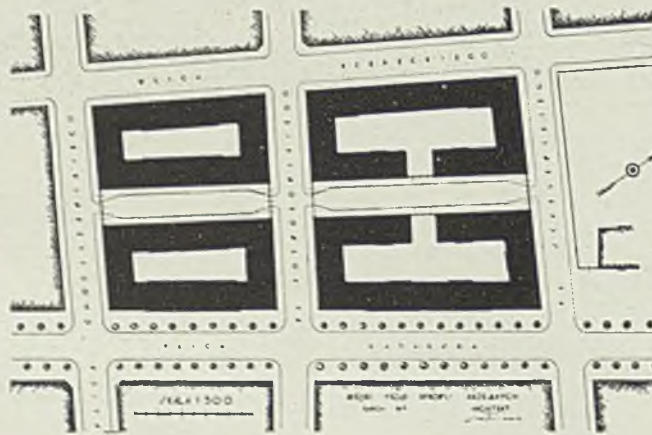
Blok II od ul. Rzepeckiego.

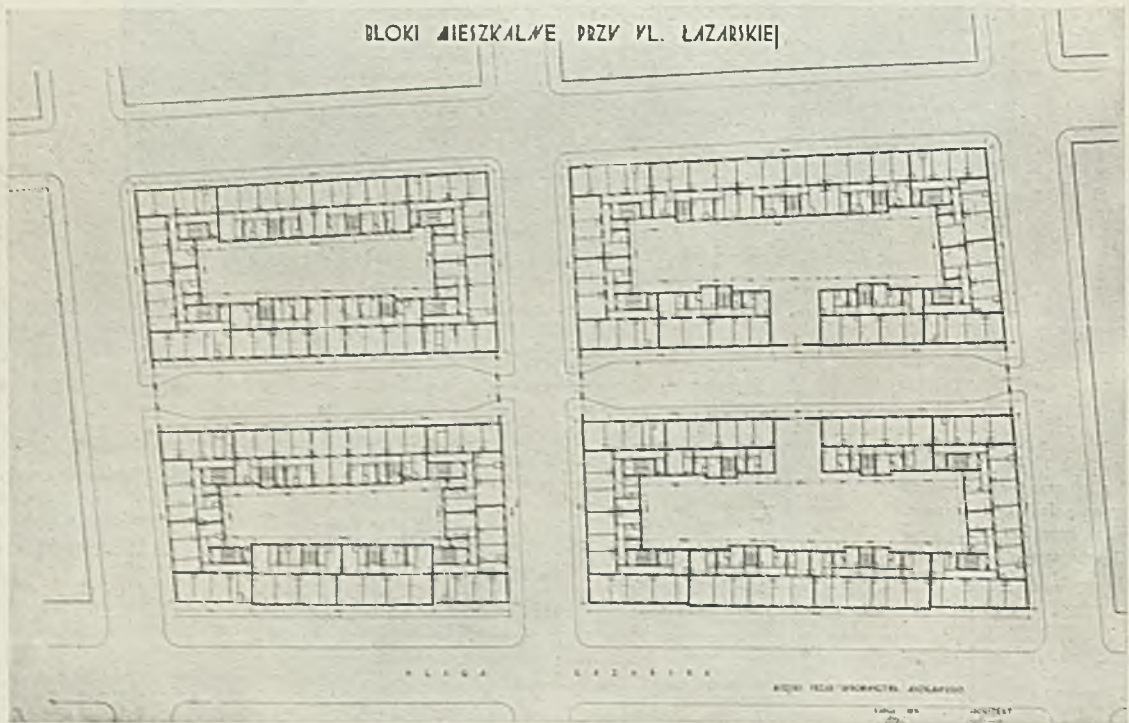
Blok I od ul. Łazarskiej.

Dwa bloki od ul. Stablewskiego w budowie. Zawierają 320 mieszkań: 48 (4P+K) + 163 (3P+K) + 73 (2P+K) + 36 (P+K).
Koszt budowy 8.000.000 zł.

Blok I. Roboty murarskie wyk. f. „Edmund Rychlicki” (Poznań), ciesielskie f. „Władysław Szmyt” (Poznań), dekarские f. „Jan Sobiecki” (Poznań), żelazobetonowe f. „St. Trawczyński” (Poznań), stolarskie „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań), szklarskie f. „M. Jaskólski” (Poznań), instalacyjne wo-

dociągowe f. „M. Kapczyński” (Poznań), malarskie f. „L. Janiszewski” (Poznań) Blok II. Roboty murarskie i stolarskie wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań), ciesielskie f. „Zygmunt Schnotale” (Poznań), dekarские f. „Seweryn Wrzesiński” (Poznań), żelbetonowe f. „St. Trawczyński” (Poznań), inst. wodociągowe f. „J. Herczyński” (Poznań), malarskie f. „Br. Mikołajscy” (Poznań). Instalacje elektryczne f. „Strzała, Zakł. Przem. Inż. E. Namysł” (Poznań). Roboty zdunskie wyk. f. „P. Szymański” (Poznań).

Rys. 43—46. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań). Bloki mieszkalne przy ul. Łazarskiej w Poznaniu.

Rys. 47. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Stanisław Fertner (Poznań).
Piąty dom z kolonji mieszkaniowej przy ul. Wspólnej w Poznaniu.

Wybudowany w latach 1925-26. Koszt budowy: 234000 zł, Koszt 1 m³ budowy 33 zł, Dom zawiera 18 mieszkań (2P+K).

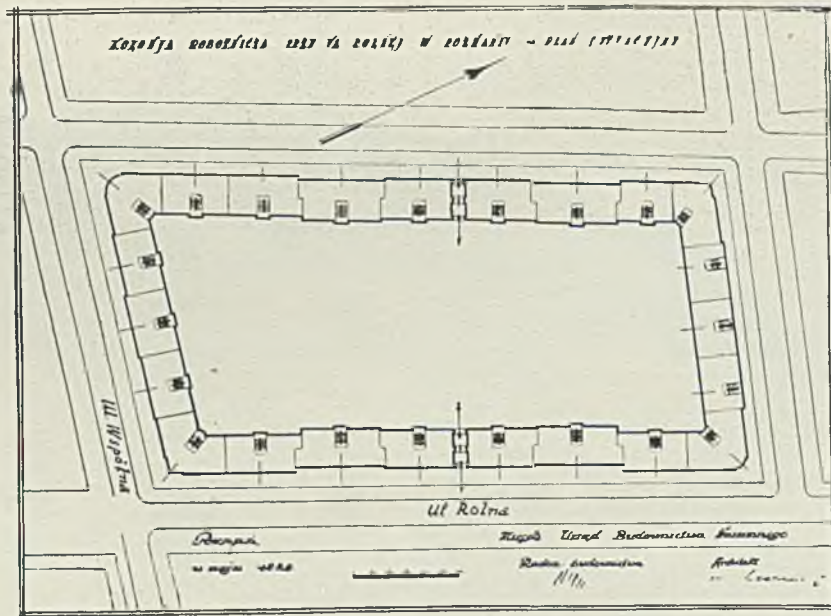
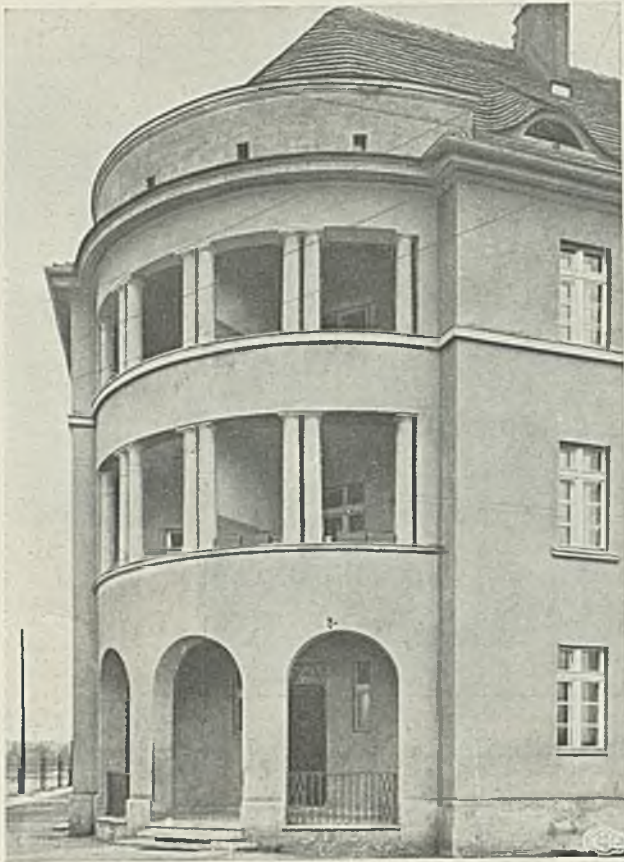
Prace budowlane kolonji wyk. firmy: prace murarskie i ziemne f. „Czesław Leitgeber” (dom III i IV) i „Eicke i Lewandowski”, krycie dachów — f. „Wł. Stopa” (2 domy) dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budaeh; prace zdunskie — f. Józef Włodarczak; instalacje wodne i kanalizacyjne — f. „J. Herczyński”; oszklenie f. M. Jaskólski; oświetlenie elektryczne — f. „Strzala”.

Rys. 48. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Dom mieszkalny na Forcie Radziwiłła w Poznaniu.

Zawiera 14 mieszkań: 8 (P+K) + 6 (2P+K). Wybudowany w r. 1926. Koszt budowy 134.000 zł., koszt 1 m³ — 35,40 zł.

Dachy kryła firma „Wł. Stopa” (Poznań).

Rys. 49—51. Miejski Urząd Bud. Naz, w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
 Fragmenty kolonii Robotniczej przy ul. Wspólnej i Rolnej.
 Sytuacja i dwa narożniki domów szeregowych (rys. 52—53).

Rys. 52—53. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
Kolonja Robotnicza przy ul. Wspólnej i Rolnej.

Dom szeregowy, składający się z 12 bloków, zawierający 240 mieszkań: 37 (2P+K) + 191 (P+K) + 12 Km.

Koszt budowy 2.680.000 zł., koszt budowy poszczególnych bloków wahał się od 37.60 zł. do 49.42 zł. za 1 m². Budowany w latach 1927—1928 r.

Prace murarskie i ciesielskie bloków 1, 2, 3 i 5 wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań), bloków 7, 8 i 9 — f. „Edmud Rychlicki” (Poznań), bloku 11 f. „Władysław Szmyt” (Poznań). Prace żelbetonowe bloków 1, 2, 3, 6 i 12 wyk. f. „Inż. Antoni Bzyl” (Poznań). Prace stolarskie w blokach 5 i 9 wyk. f. „Zjedn. Zakł. Stol. J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań), w blokach 6 i 10 — f. „Felix Idziak” (Poznań). Oszklenie 3 bloków wyk. f. „M. Jaskólski” (Poznań), bloków 3 i 4 f. „A. Siwiński” (Poznań). Roboty ślusarskie w blokach 1, 2, 3 i 6 wyk. f. „Kazimierz Stein” (Poznań). Instalacje wodociągowe w blokach 7, 8, 9 i 10 wyk. firma „J. Herczyński” (Poznań). Dachy pokryte dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budach. Instalacje elektryczne wyk. firma „Strzała”, Zakł. Przem. Inż. Ewaryst Namysł (Poznań). Prace zdruńskie wyk. firmy: „Józef Włodarczak” i „P. Szymański” (Poznań). Prace instalacyjne i blacharskie wyk. f. „M. Kapczyński” (Poznań). Prace malarskie wyk. firmy: „L. Janiszewski” i Br. Mikołajczyk (Poznań). Roboty asfaltowe w podwórzu wyk. f. „Kocent i Goździewicz” (Poznań).

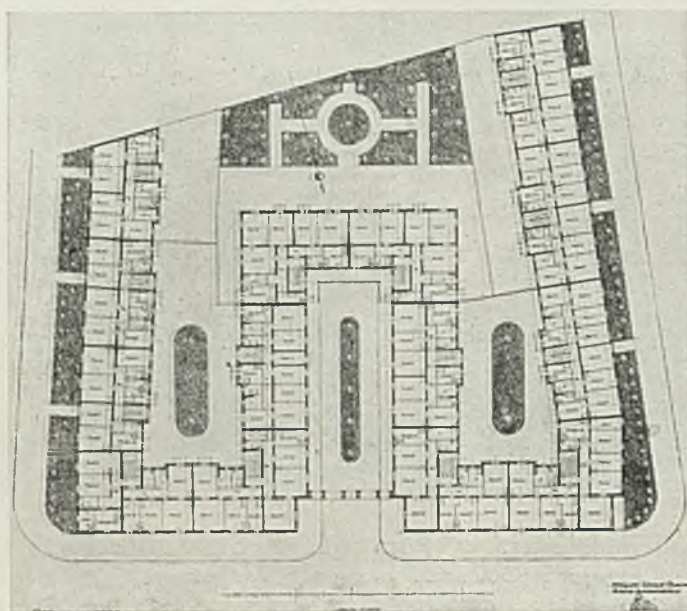
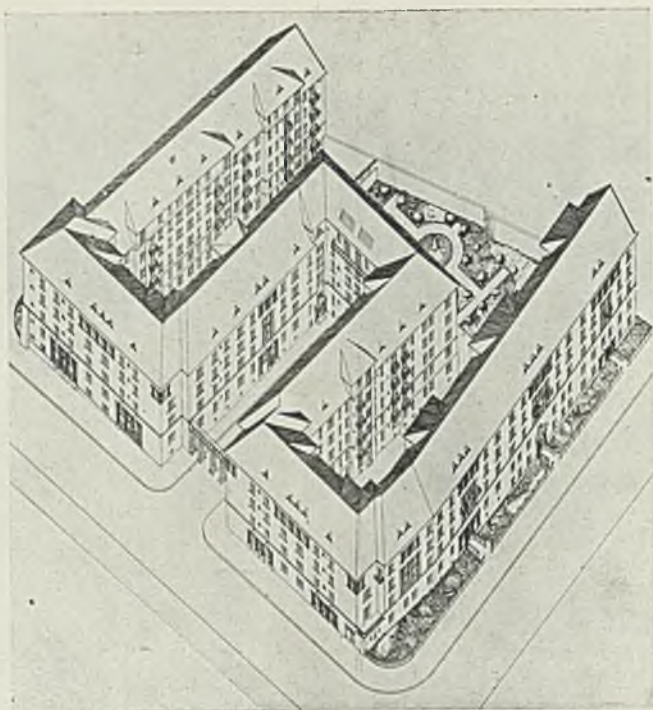
ku podwórca i połączoną arkadami z podcieniami z budynkami klasowymi. Przy podcieniach w sąsiedztwie sali gimnastycznej znajdują się natryski. Obszerne jasne korytarze, osobne szatnie, sale dla słoju, kuchnie w oddziale dziewcząt, sale dla fizyki i biblioteka dla uczniów i nauczycieli wypełniają żądania najdalej posuniętego programu dla budowy szkół.

Drugą wielką budowę szkoły, analogiczną do poprzed-

niej, projektuje Magistrat na Wildzie przy ul. Rolnej w sąsiedztwie pobudowanej kolonji (rys. 30—34).

W budowie znajdują się również Miejska Szkoła Handlowa przy ul. Śniadeckich (rys. 26—29). Projekt na gmach ten w charakterze nowoczesnej architektury wykonany został przez architekta inż. Cybichowskiego, który też przy współudziale Wydziału Budownictwa Naziemnego budowę przeprowadza.

Sytuacja (Rzut I piętra).

Rys. 54—55. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu pod kier. arch.: K. Rucińskiego. Projektował arch. Jerzy Tuszowski (Poznań).

Domy mieszkalne przy zbiegu ulic Wierzbęcice-Czajcza-Powstańcza w Poznaniu.

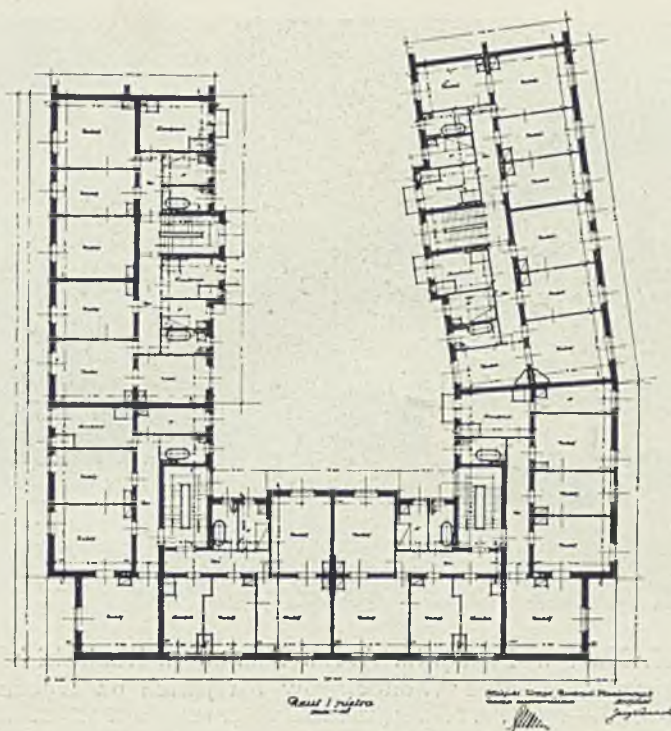
Blok zawiera 128 mieszkań 4, 3, 2 i 1— pokojowych, 2 pracownie malarskie i 10 magazynów.

W roku 1927/28. pobrał Magistrat laboratorium metalograficzne przy Państwowej Szkole Budowy Maszyn, przyczyniając się do rozszerzenia i powiększenia ważnej tej uczelni technicznej.

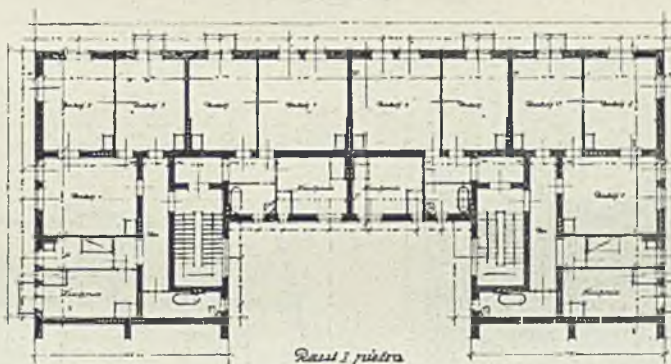
BUDYNKI ADMINISTRACYJNE.

Pomieszczenie biur administracji miejskiej nie przedstawia się korzystnie. Brak gmachu centralnego, odpowiednio wielkiego, któryby mieścił biura wszystkich wydziałów ad-

ministracji miejskiej na wzór nowoczesnych gmachów ratuszowych w wielkich miastach zagranicy, a mianowicie Niemiec. Stary gmach ratusza z XVI. wieku został przy ostatniej przebudowie zupełnie słusznie przeznaczony w głównej mierze na pomieszczenie sal reprezentacyjnych, stanowiących zabytkową wartość, jako monumenty minionych stuleci. Pobudowanie nowego ratusza przez zarząd niemiecki w końcu XIX. wieku w bezpośrednim sąsiedztwie starego ratusza renesansowego oszczędziło bezlitośnie Rynek

Fragment rzutu I piętra.

Fragment rzutu I piętra.

Rys. 56—57. Miejski Urząd Bud. Naz. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań), Dom mieszkalny przy zbiegu ulic Wierzbicice-Czajcza-Powstańcza w Poznaniu.

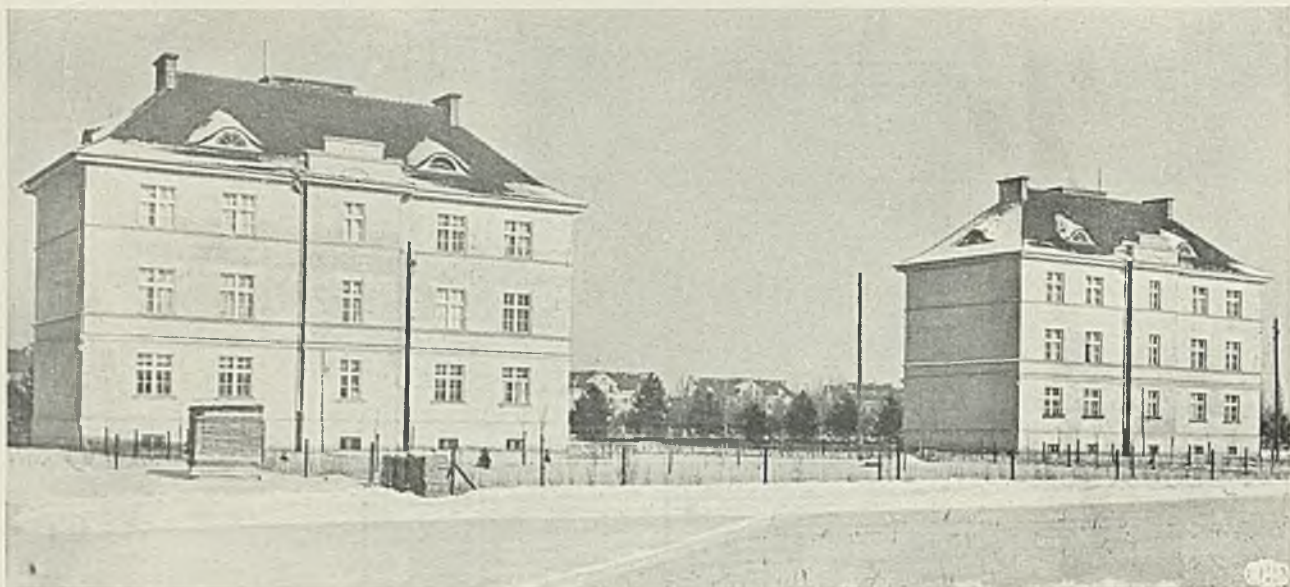
a nie dało zadawalającego rozwiązania praktycznego. Jeszcze przed wojną budował Magistrat gmach przy ul. Nowej na miejscu zburzonego klasztoru franciszkanów, gdzie znalazły pomieszczenie biura podatkowe, budownictwo naziemne i lombard. Pewna ilość biur mieści się w starym gmachu Sądu Powiatowego przy Wolnicy i przy Placu Sapieżyńskim. Niektóre nawet biura zmuszone były zajmować ubikacje w domach prywatnych.

Wobec takiego stanu przystąpił Magistrat do budowy domów administracji zakładów światła i wody na Grobli („Arch. i Bud.” 1928, Nr. 2, str. 57—61), w bezpośrednim sąsiedztwie Gazowni, Elektrowni i Wodociągów. Budowę obszernego gmachu, mieszczącego biura, kasy i rysownię trzech tych zakładów ukończono w końcu 1925 roku. Koszty budowy wyniosły 800.000.— zł.

BUDOWLE DLA RÓŻNYCH PRZEDSIĘBIORSTW MIEJSKICH.

Wydział Budownictwa Naziemnego służy wszystkim innym wydziałom miejskim projektami, poradą, obliczeniami z dziedziny budownictwa w razie zapotrzebowania. Większe prace wykonał Wydział Budownictwa dla Targów Poznańskich. W roku 1923 została pobudowana dla Targów t. zw. Hala Maszyn na północ od wieży górnośląskiej („Arch. i Bud.” 1927, Nr. 1, str. 9).

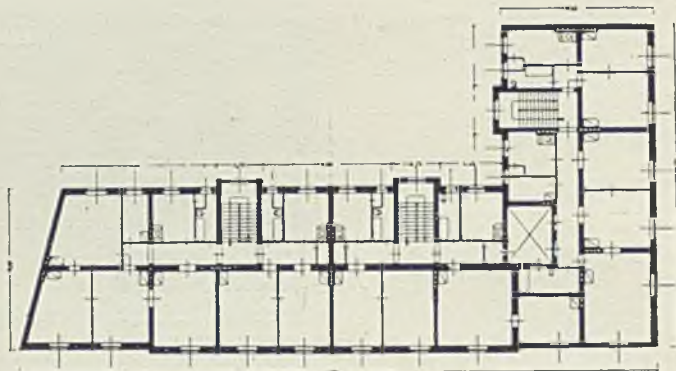
W roku 1925 przeprowadził Wydział Budownictwa budowę domu administracyjnego („Arch. i Bud.” 1927, str. 5—8) i pałacu wystawowego („Arch. i Bud.” 1927, str. 3—4), podług projektów radcy arch. inż. Cybichowskiego. W r.

Rys. 58. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Stanisław Kirkin (Poznań).
2 domy mieszkalne Wodociągów Miejskich na Dębcu.

Wybudowane w latach 1926-27, kosztem 160000 zł. Zawierają 12 mieszkań: 6 (2P+K) + 6 (3P+K). Koszt budowy 1m³ — 2756 zł.

Roboty żelbetonowe wyk. f. „Eicke i Lewandowski” (Poznań). Roboty dekararskie wyk. f. „Ludwik Thielmann” (Poznań). Dach ktryty dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budach. Roboty stolarskie wyk. Zjedn. Zakł. Stol. „J. Witajewski i T. Wojciechowski” (Poznań) i Pozn. Zakł. Stol. „A. Kinkiel” (Poznań). Prace zdunskie wyk. f. „Józef Włodarczak”. Stopnie dębowe wyk. f. „St. Potoczny” (Poznań). Oszklenie wyk. f. „M. Jaskólski” (Poznań). Roboty ślusarskie wyk. f. „Kazimierz Stein” (Poznań).

Wybudowany w latach 1927-28. Koszt budowy 610.000 zł., koszt 1 m³—45,42 zł.
Dom zawiera 23 mieszkania 4, 3, 2 i 1-pokojowe, 3 magazyny i 1 pracownię malarską.

Prace żelbetonowe wyk. f. „Antoni Bzyl”, dekararskie wyk. f. „Ludwik Thielmann”, szklarskie wyk. f. „M. Jaskólski”, instalacje wodociąg. i kanalizacje wyk. f. „J. Herczyński”, parkiety wyk. f. „Koraszewski i Marweg”, roboty zdunskie wyk. f. „P. Szymański”, roboty malarskie wyk. f. „Bracia Mikołajscy”, posadzki z płyt terrazowych wyk. f. „M. Czubek i S-ka”.

Rys 59—60. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński (Poznań). Dom mieszkalny rzeźni miejskiej w Poznaniu na Tamie Garbarskiej.

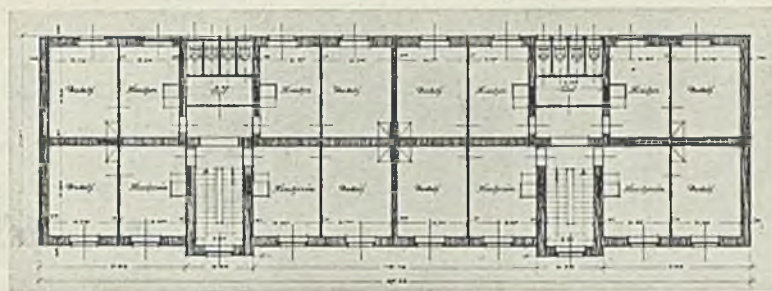
1926 pobudowano pawilony głównego wejścia i parkan na terenach Targów Poznańskich.

Dla Elektrowni wystawiono na Wildzie stację transformatorów.

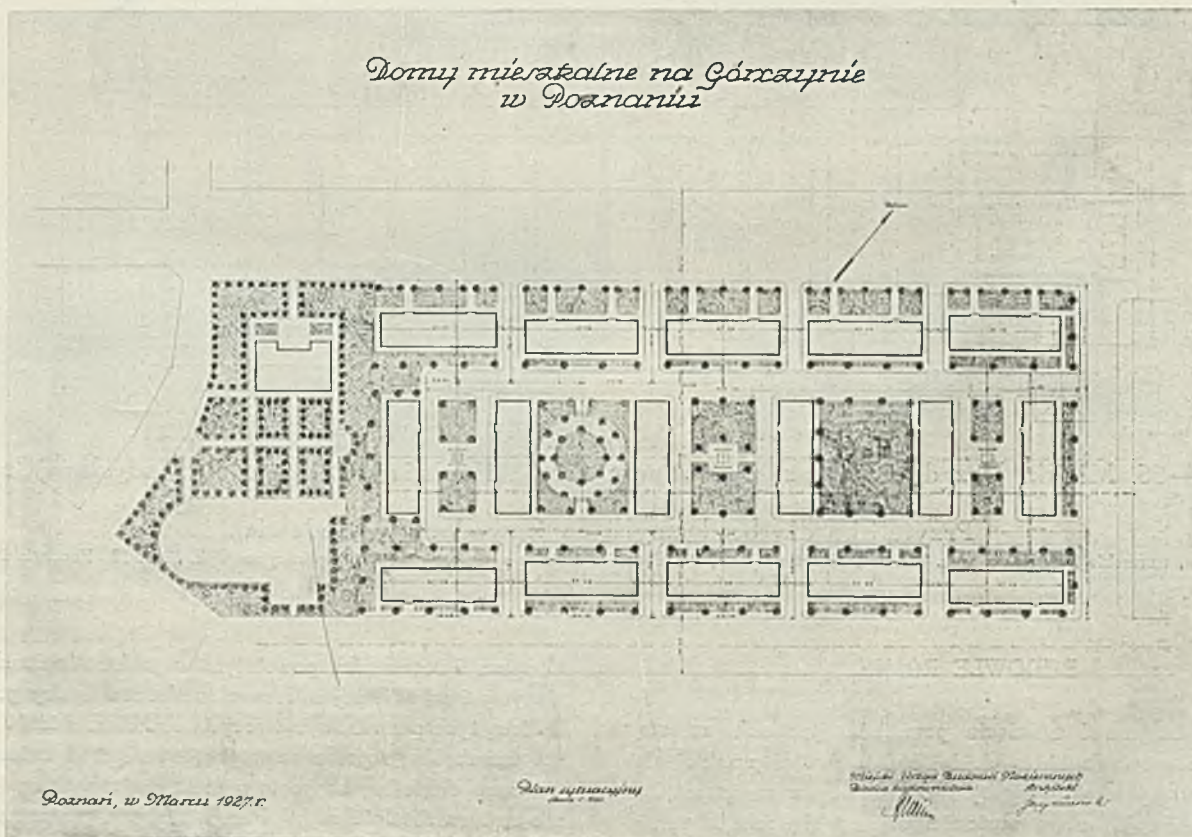
Z pobudowaniem Spalarni śmieci powstała potrzeba całej ilości budynków. Obok Spalarni na Szelągu pobudowano

dom administracyjny i dom mieszkalny dla funkcjonariuszy. Na Przepadku i przy ul. Kluczborskiej wystawiono przeładownie dla wywozu śmieci i potrzebne garaże dla samochodów Spalarni.

W roku 1927 pobudował Wydział Budownictwa stację Radja Poznańskiego wraz z domem administracyjnym.

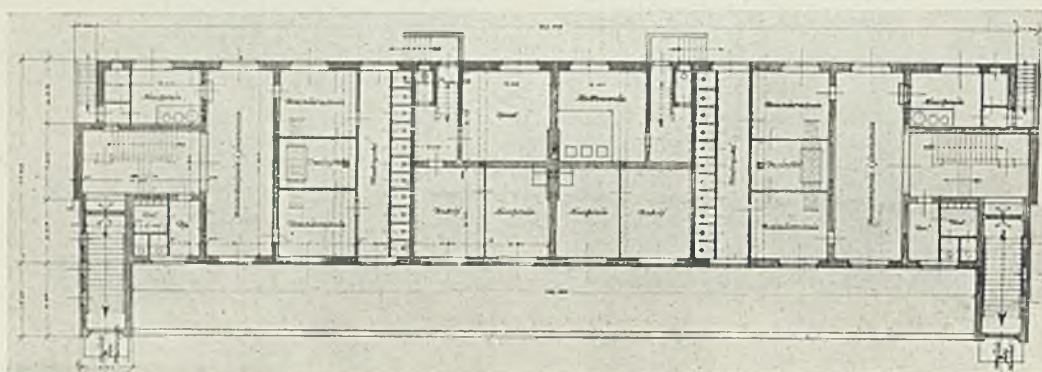
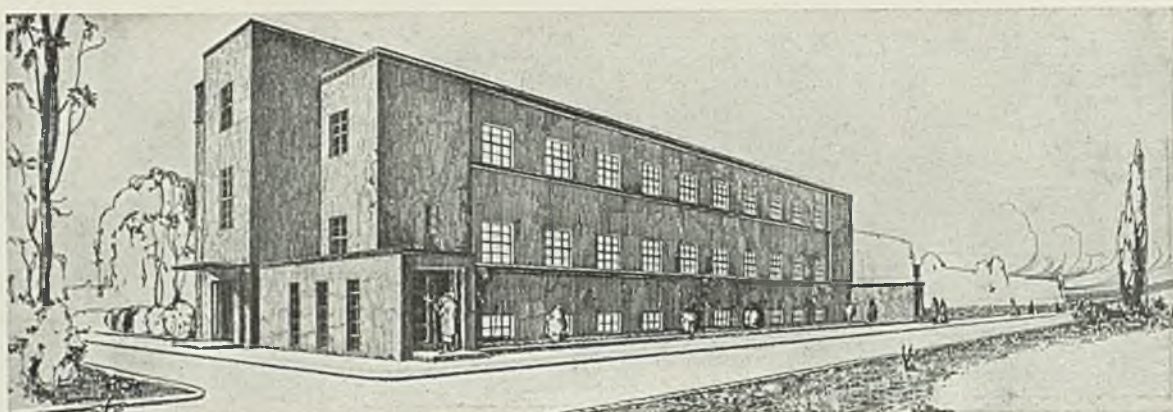

Rzut piętra jednego z domów.

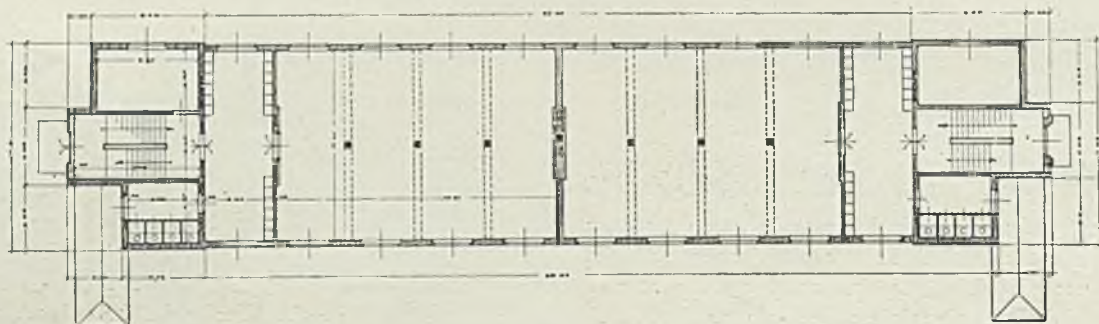

Rys. 61—63. Urząd Miejski Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Domy mieszkalne na Górczynie w Poznaniu.

Wybudowano w latach 1925-26 i 1928-29. Zabudowa składa się z 13 budynków jednopiętrowych i 3 dwupiętrowych. Zawiera 273 mieszkania: 192 (P+K) + 76 (P+K) + 4 (2P+K) + 1 (3P+K), poza tym Agencję pocztową, 4 magazyny, piekarnię, masarnię i łazienki. Koszt budowy 220.000 zł. Koszt budowy 1 m³ — 30 do 40 zł. Prace ziemne, murarskie i ciesielskie w bloku 15 wyk. f. „Władysław Szymt”. Prace ślusarskie wyk. f. „Kazimierz Stein”, roboty dekarские f. „Ludwik Thielmann” i częściowo f. „Wł. Stopa”. Prace wodociągowe i kanalizacyjne w blokach 15—16 wyk. „J. Herczyński” (Poznań).

Rzut suteren.

Rzut parteru.

Rys. 64—66. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Władysław Czarnecki (Poznań).

Przytulisko dla bezdomnych na Zawadach (w budowie).

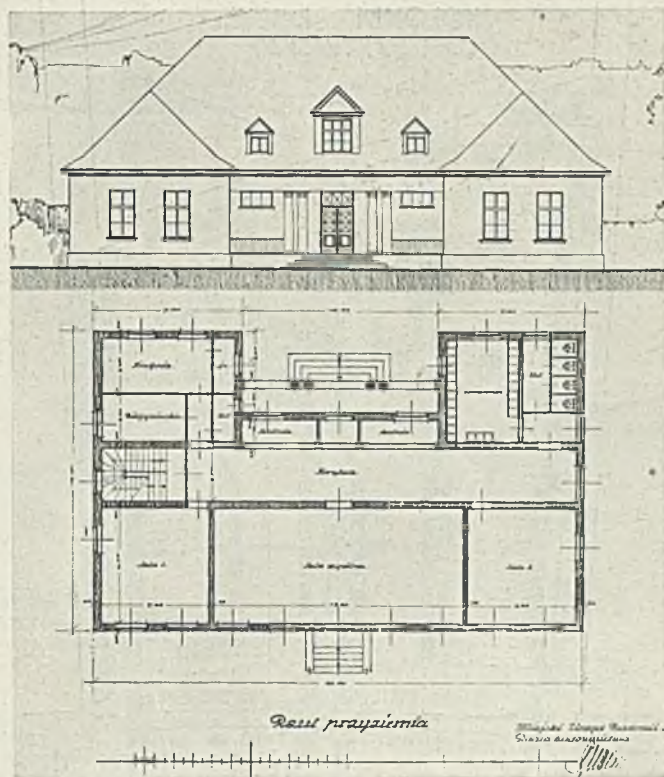
Prace ziemne, murarskie i cislelskie wyk. firma „Władysław Szmyt” (Poznań). Instalacje wodociągowe i kanalizacyjne wyk. firma „J. Herczyński” (Poznań).
Roboty dekarские wyk. firma „Jan Sobecki” (Poznań).

BUDOWLE RÓŻNE.

Po zrzuceniu i usunięciu pomników pruskich, zresztą dość szablonowych, bardziej idei państwowości pruskiej niż sztuce służących, miasto było огоłocone z monumentów rzeźbiarskich. W miarę możliwości starało się miasto zaradzić i temu brakowi. Przyczyniło się finansowo przy budowie pomnika ułańskiego obok kościoła Franciszkanów. Wydział Budownictwa zaś współdziałał w przeprowadzeniu budowy pomnika, którego twórcami byli arch. Ballenstedt i art. rzeźb. Lubelski. Również trzeba wymienić współudział Wydziału Budownictwa w pracach przy pomnikach

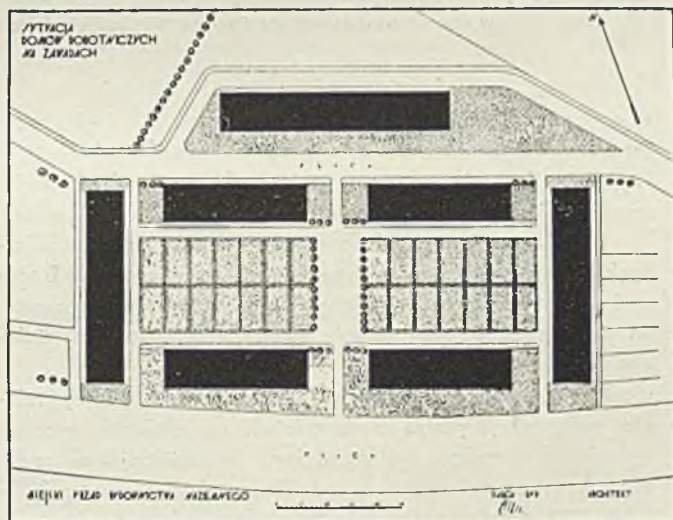
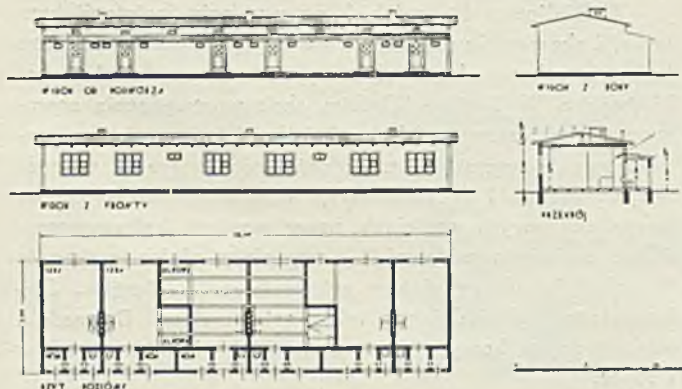
Chopina i Moniuszki, powstałym w parku Moniuszki z inicjatywy i w wielkiej mierze z funduszków osoby prywatnej. Twórcą tych pomników był artysta rzeźbiarz Różek. W miejscu zniszczonego przez czas pręgierza przed ratuszem postawiono dokładną kopję tego pięknego zabytku w wykonaniu art. rzeźb. Różka. W Parku Wilsona uczczono pamięć wielkiego Prezydenta Ameryki Północnej tablicą spiżową, osadzoną w wielkim głazie według pomysłu Wydziału Budownictwa.

Wydział Budownictwa wykonał szereg parkanów: około Parku Wilsona, przy ul. Głogowskiej i Berwińskiego z wejściem głównym od narożnika ul. Głogowskiej i Berwiń-

Rys. 67—68. M. Urz. B. N. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i J. Turowski (Poznań).
Projekt ochronki w kolonii na Górczynie.

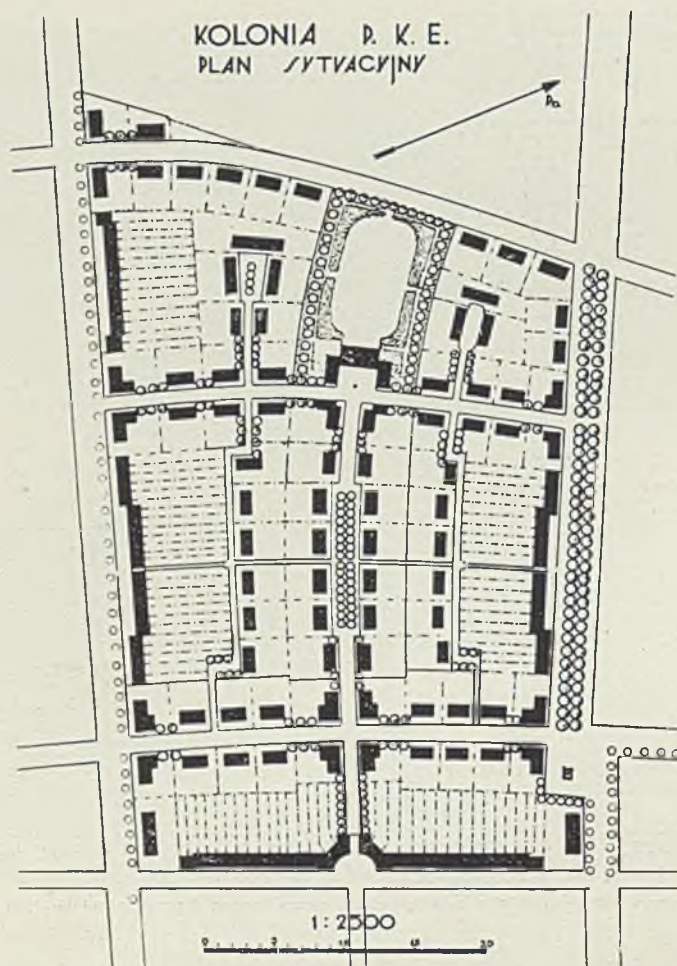
Ochronka projektowana jest w łączności z kolonią domów, przewidzianą dla rodzin robotniczych (por. rys. 61—63).

Wybudowane w latach 1928—29 w lekkiej konstrukcji drewnianej. Ściany wypełnione matami trzciniowymi syst. „Berbeka” Baraki zawierają 42 mieszkania jednoizbowe z alkową, spiżarnią i ustępem, oraz 20 mieszkań jednoizbowych ze spiżarnią i ustępem. Koszt budowy 1 mieszkania z alkową wyniósł ok. 4900 zł., bez alkowej — 3930 zł.

Rys. 60—71. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Wł. Czarnecki (Poznań).
Domy robotnicze (baraki) na Zawadach w Poznaniu.

Wszystkie prace stolarskie wyk. firma „Felix Idziak” (Poznań). Podwójne krycie dachów papą smołowaną i gudronowanie fundamentów i ścian wyk. firma „Jan Sobocki” (Poznań). Roboty szklarskie wyk. f. „A. Siwiński”; roboty zdruńskie — firma „P. Szymański” (Poznań).

Rys. 72. Arch. Władysław Czarnecki (Poznań). Kolonia Poznańskiej Kolei Elektrycznej.

Kolonia zawiera mieszkania dla 266 rodzin; w domach szeregowych dla 86 rodzin, w domach 2-rodzinnych dla 158 rodzin, w domach 3-rodzinnych dla 18 rodzin w domach 4-rodzinnych dla 4 rodzin. Na każdą rodzinę przyjęto działkę $\approx 500 \text{ m}^2$. Ochronka, i park zabawowy—10,800 m^2 .

skiego, z rzezbami art. rzeźb. Haupta (Rys. 1 i 7—8), przy terenach Targu Poznańskiego, przy ul. Głównowskiej, przy Ogrodzie Zoologicznym z wejściem głównym od ul. Zwierzynieckiej, przy ul. Bydgoskiej na Śródcie.

Wobec mnożącego się zapotrzebowania kiosków ulicznych dla sprzedaży gazet, zaprojektował Wydział Budownictwa typ kiosku i postawił w kilku miejscach miasta: na św. Marcinie, przy moście Teatralnym i przy ul. Śniadeckich.

Zanim utworzono osobny decernat rozbudowy miasta, załatwiał Wydział Budownictwa najpilniejsze sprawy, wchodzące w zakres tej dziedziny. Najważniejszym zadaniem było przeistoczenie placu Wolności. Wykonano je w roku 1923, przy współudziale w przeprowadzeniu prac terenowych Wydziału Budownictwa Podziemnego. Poza to wykonał Wydział Budownictwa Naziemnego plan przeistoczenia Góry Przemysława

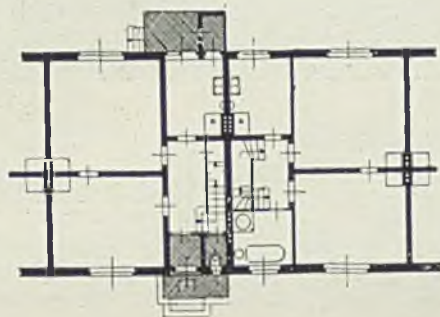
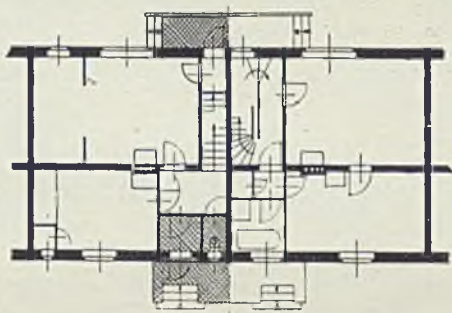
UTRZYMANIE BUDYNKÓW MIEJSKICH I PORADNIA BUDOWLANA.

Miasto posiada około 200 budynków, nad których utrzymaniem i konserwacją w miarę uchwalonych kwot budżetowych czuwa Wydział Budownictwa. Mianowicie w pierwszych czasach powojennych wymagały budowlę miejskie

znacznych nakładów i szeroko pojętych remontów, jak to się już wspomniało przy omawianiu szkół, odnośnie do Szpitala miejskiego i łaźni miejskich. Konserwacja budowli jest stałą, na chwilę nieustającą pracą. W ostatnim czasie większe prace o artystycznym znaczeniu remontu przeprowadzono w dwóch poważnych gmachach, w Bibliotece Raczyńskich i w Wielkim Teatrze.

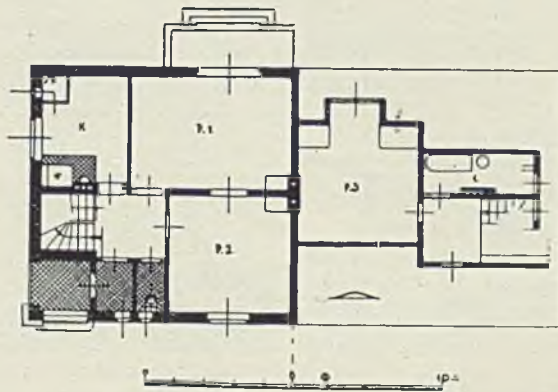
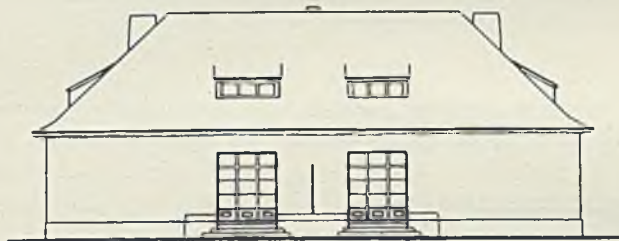
W Bibliotece Raczyńskich po usunięciu instytucji bankowej i skasowaniu mieszkania na II piętrze przeprowadzono jednolitą rekonstrukcję sal z wyposażeniem w duchu epoki gmachu. W Teatrze Wielkim obok wprowadzenia nowoczesnych systemów i efektów świetlnych na scenie, po wyreperowaniu wszystkich zniszczeń, których czas i znaczne zużycie przez 17 lat dokonały, otrzymała widownia we wszystkich swych częściach nowy wystrój kolorystyczny. Prace malarskie widowni — wspaniały plafon wykonała Polichromja podług planów art. malarza H. Nostic - Jackowskiego. Współdziałał także art. malarz Dyzmański mianowicie, w kompozycjach malarskich korytarzy, holów i foyer.

Mając na uwadze troskę i wygląd miasta, ustanowił Magistrat przy Wydziale Budownictwa poradnię budowlaną. Projekty na nowe budowle w mieście, przebudowy, zmiany budowlane, reklamy, wywieszki przesyła Oddział Nadzoru

Rys. 73—75. Fragment domu szeregowego.

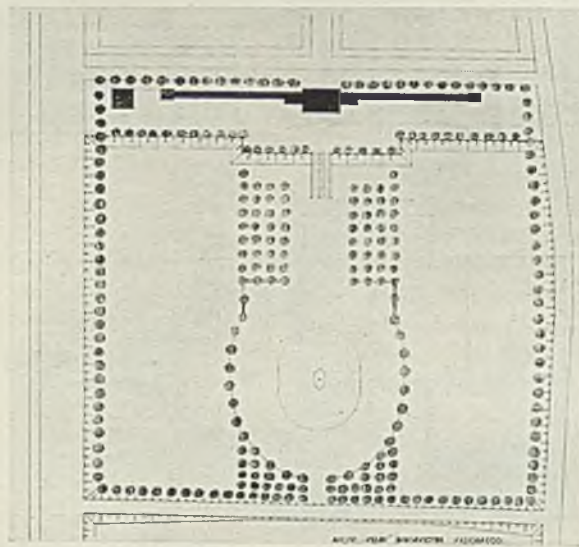
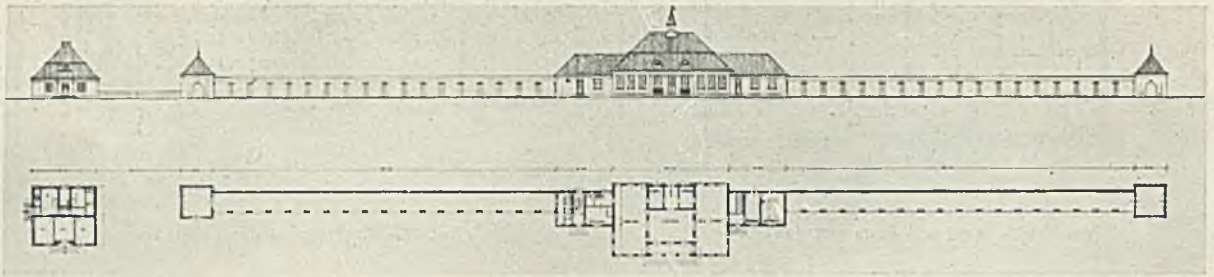
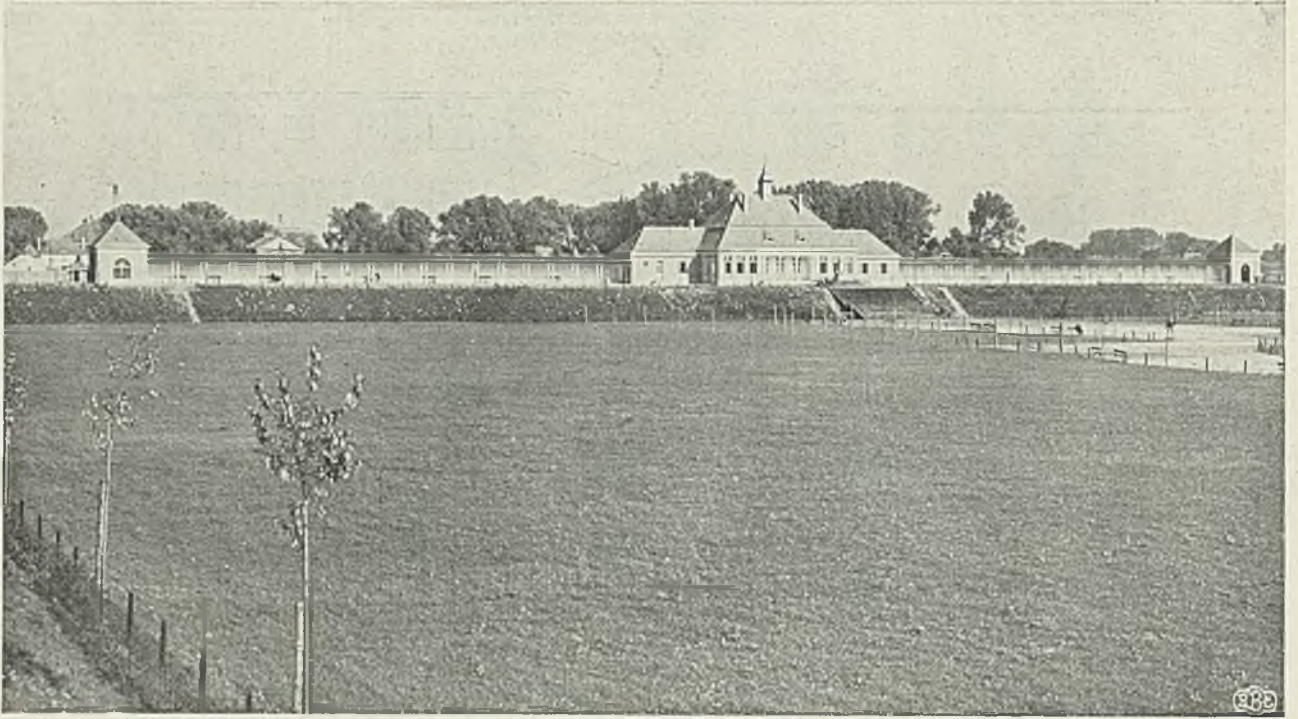
Rys. 75—78. Fragment domu szeregowego.

Rys. 79—81. Dom bliźniaczy.

Rys. 73-81. Arch. Władysław Czarnecki (Poznań). Kolonja mieszkalna Poznańskiej Kolei Elektrycznej.
Sytuacja zabudowy na rys. 72.

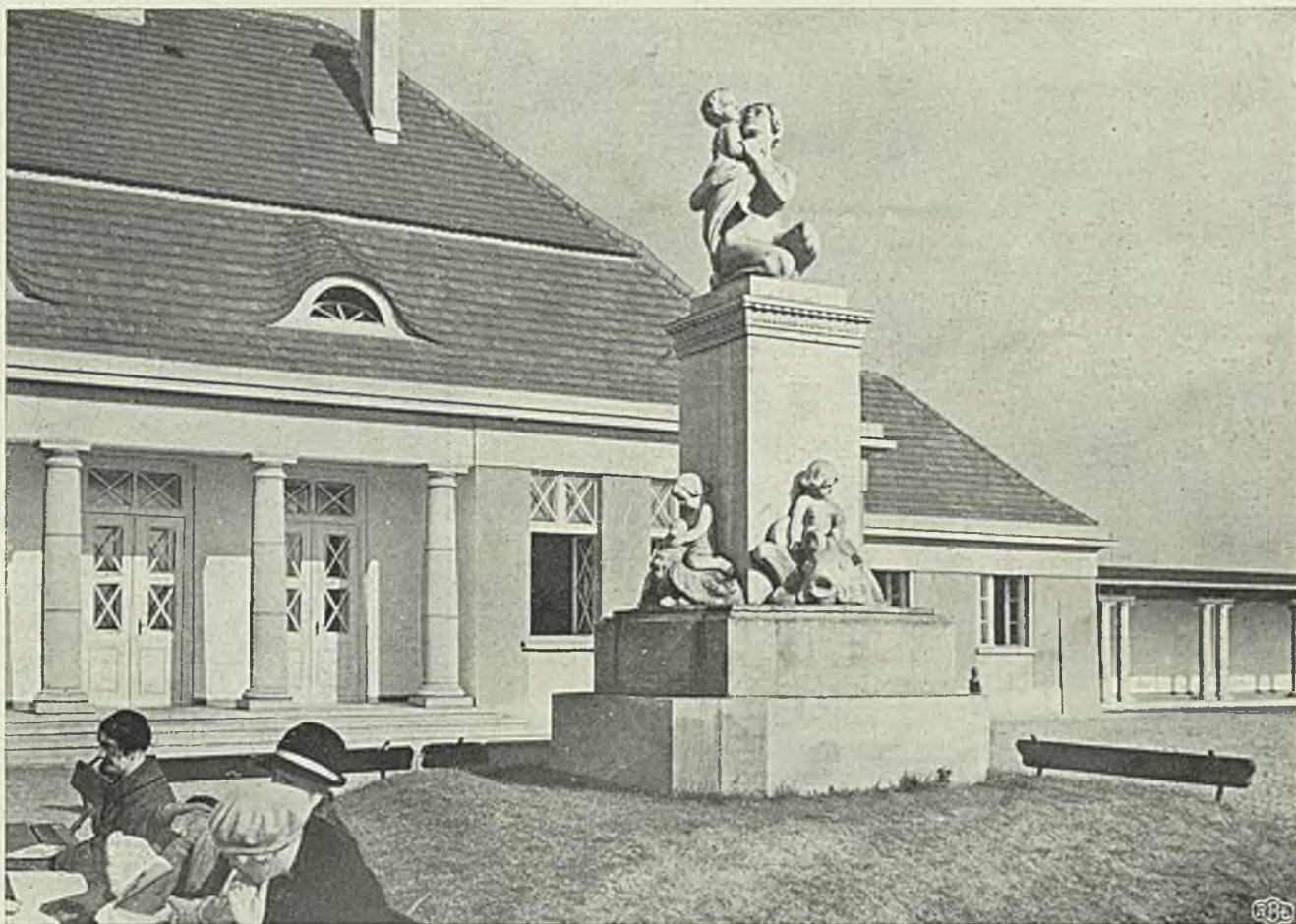

Wybud. w latach 1927-28. Budynek środkowy zawiera dużą salę dla zabaw, jadalnię, kuchnię, natryski i ustępy. Boczne podcienia służą dla zabaw dzieci podczas niepogody. Z lewej strony budynek mieszkalny dla kierowniczkii zakładu i dozorczy. Koszt budowy 409000 zł.

Prace stolarskie, okna i drzwi wyk. „Pozn. Zakł. Stol. A. Kinkel” (Poznań) Prace ślusarskie wyk. f. „Kazimierz Stein” (Poznań). Pokrycie werand wyk. f. „Ludwik Thielmann” (Poznań). Dachy kryte dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budach. Roboty szklarskie wyk. firma „A. Siwiński” (Poznań). Chodniki w podcieniach z płyt betonowych hydraulicznie prasowanych wyk. f. „Kerament Polski” (Poznań).

Rys. 82-84. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań), rozplanowanie terenu — arch. Sylwester Pajzderski (Poznań), Dzieciniec pod słońcem w Poznaniu

Rys. 85. Miejski Urząd Bud. Naz, w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszowski (Poznań).
Dzieciniec pod słońcem w Poznaniu.

Prace stolarskie, okna i drzwi wyk. „Pozn. Zakł. Stol. A. Kinkier” (Poznań). Prace ślusarskie wyk. f. „Kazimierz Stein” (Poznań). Pokrycie werand wyk f. „Ludwik Thielmann” (Poznań). Dachy kryte dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budach. Roboty szklarskie wyk. f. „A. Siwiński” (Poznań). Chodniki w podcieniach z płyt betonowych hydraulicznie prasowanych wyk. f. „Kerament Polski” (Poznań).

Budowlanego Wydziałowi Budownictwa do zaopiniowania
W ten sposób zapobiega się niejednokrotnie zbyt jaskra-

wym wybujałościom, niemożliwościom lub nieudolnościom
przygodnych twórców architektury czy sztuki zdobniczej.

OCHRONA PRAW ARCHITEKTÓW

W związku z obecnie prowadzonymi pracami Polskiego Towarzystwa Ochrony Prawa Autorskiego nad nowelizacją Ustawy z dnia 26-go marca 1926 r., podajemy do wiadomości Architektów uwagi arch. A. Dicksteina, delegata Koła Architektów na Kongres Międzynarodowy prawa autorskiego w 1926 r.

Redakcja.

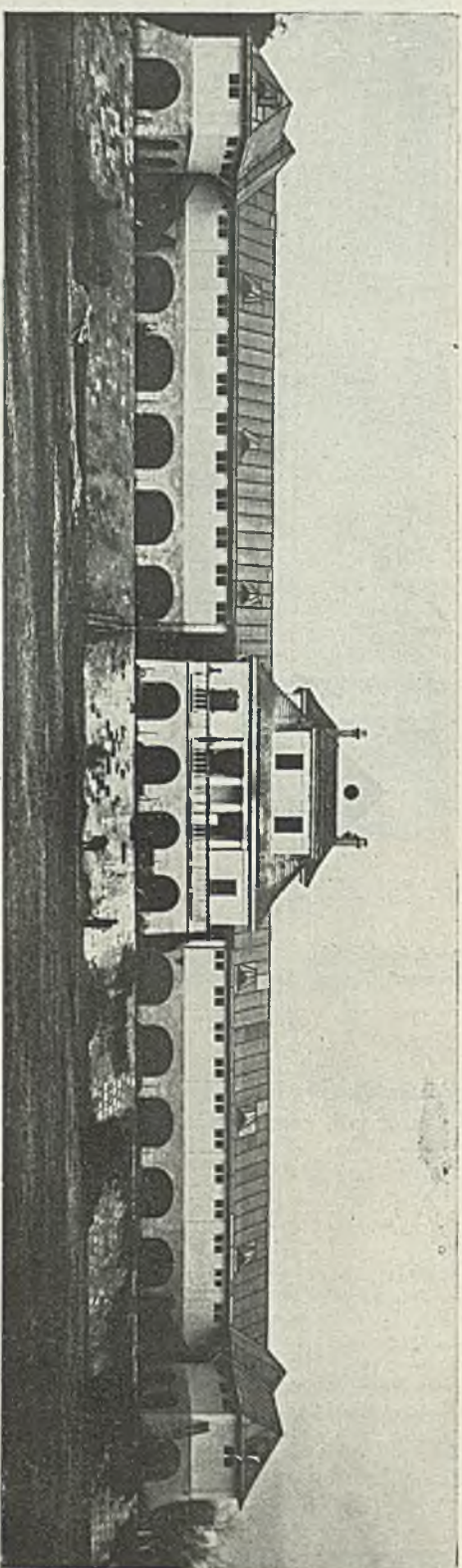
Ochrona praw autorskich wogóle, a praw autorskich architektów w szczególności należy do nowszych działów prawodawstwa. Dlatego też przy ujmowaniu tych zagadnień nie można opierać się jeszcze na wynikach stosowania przepisów odnośnych w innych państwach, ew. zaś jest to możliwe w zakresie nader ograniczonym.

Z tych przeto względów jest rzeczą niezmiernie ważną zainteresowanie sprawą jak najszerzego ogółu kolegów i poddanie jej możliwie wszechstronnej dyskusji.

Międzynarodowy Kongres Prawa Autorskiego, zwołany we wrześniu r. b. przez Association Littéraire et Artistique Internationale w Warszawie, aczkolwiek b. udany i liczny—sprawy specjalnie nas obchodzącej nie posunął naprzód.

Wbrew oczekiwaniom, na kongres nie przybyli architekci, przedstawiciele państw obcych, nie było obrad nad poszczególnymi działami prawa autorskiego w komisjach, na plenarne zaś posiedzenia kongresu dopuszczane były jedynie referaty, zawczasu zgłoszone na piśmie przez członków Komitetu Organizacyjnego i aprobowane przez A. L. et A.

Tem większe, przeto, znaczenie przypisywać należy po-

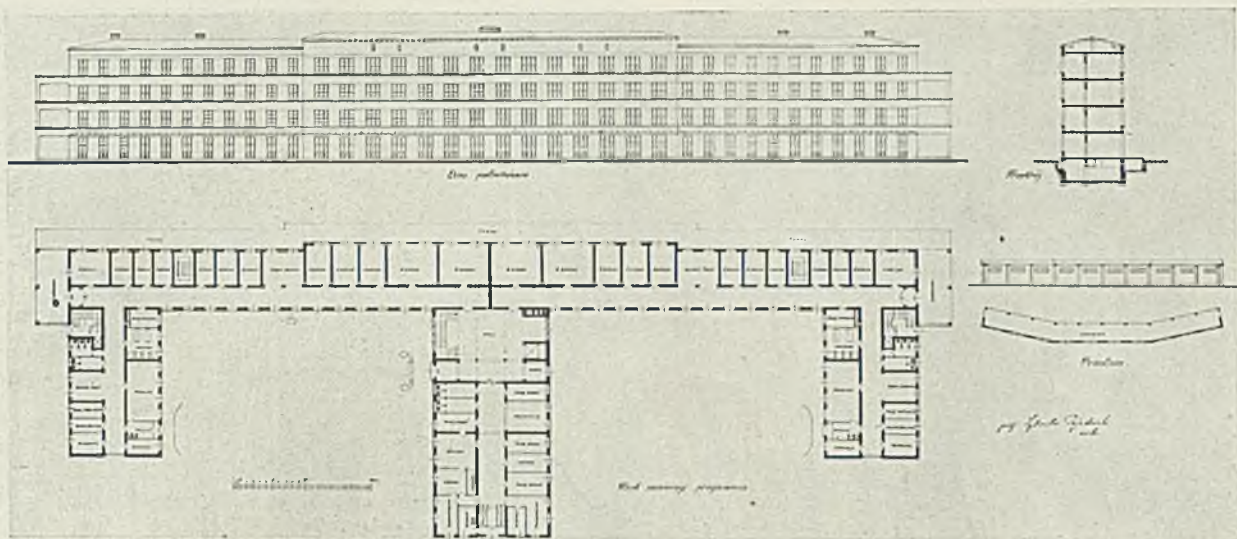

STROJENIK
 JAWNY LITERSKO-REDAKCYJNO-WYDAWNIKI
 ul. Świdnicka 10
 Warszawa

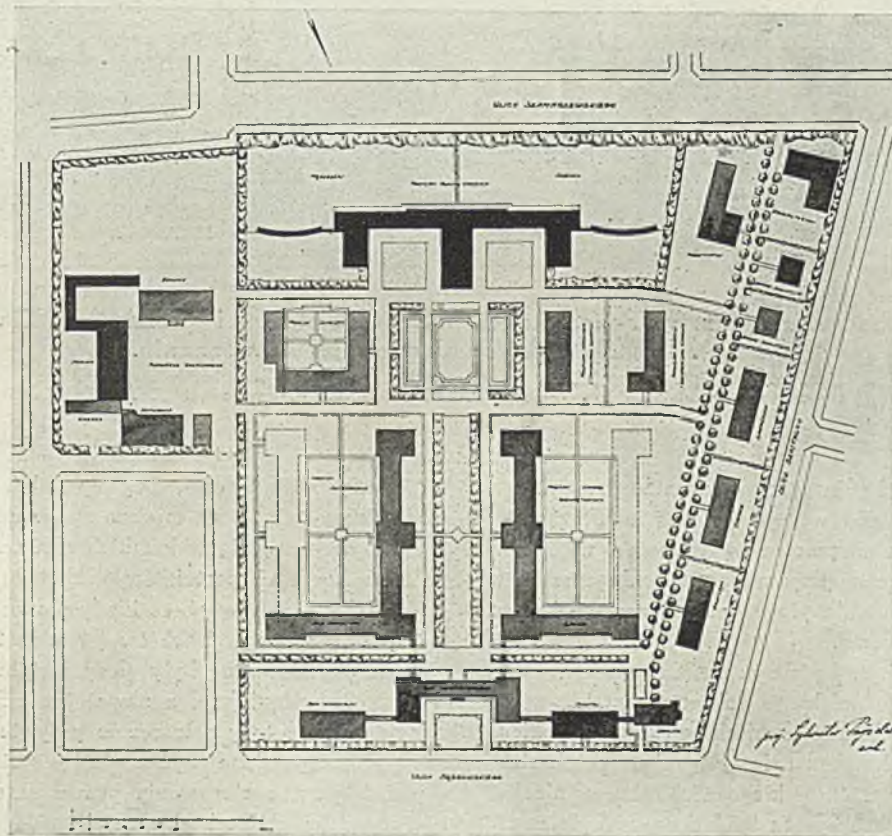
Rys. 86-87. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: Kazimierz Ruciński i Jerzy Tuszcowski (Poznań).
 Łazienki Miejskie nad Wartą.

Zawierają 120 kabin, rozbierniane wspanie, usiepy, garderoby, restaurację, kancelarię i mieszkanie 3 pokojowe dla dozorczy. Koszt budowy 162000 zł.: 1 m² części murowanej—38 zł., 1m² części drewnianej wraz z żelbetonem fundamentami i ścianami oporowymi—42 zł.

Roboty murarskie i ciesielskie wyk. f. „Czesław Leitgeber” (Poznań), stolarki wyk. f. „Zdzis. Zabl. Stal. J. Winiarski i T. Wojciechowski” (Poznań), szklarki f. „M. Jaskolski” (Poznań), zdunskie f. „P. Szymanski” (Poznań), Dachy kryta f. „W. Stopa” dachowka Sp. Akc. „Odrzańców”, w Budach, Instalacje wodoc. i kanaliz. wyk. f. „J. Herczyński” (Poznań), Roboty ślusarskie wyk. f. „Kazimierz Stein”, Posadzki z płytek terrazowych w kuchni wyk. f. „Kierament Polski” (Poznań).

Pawilon dla płucno-chorych.

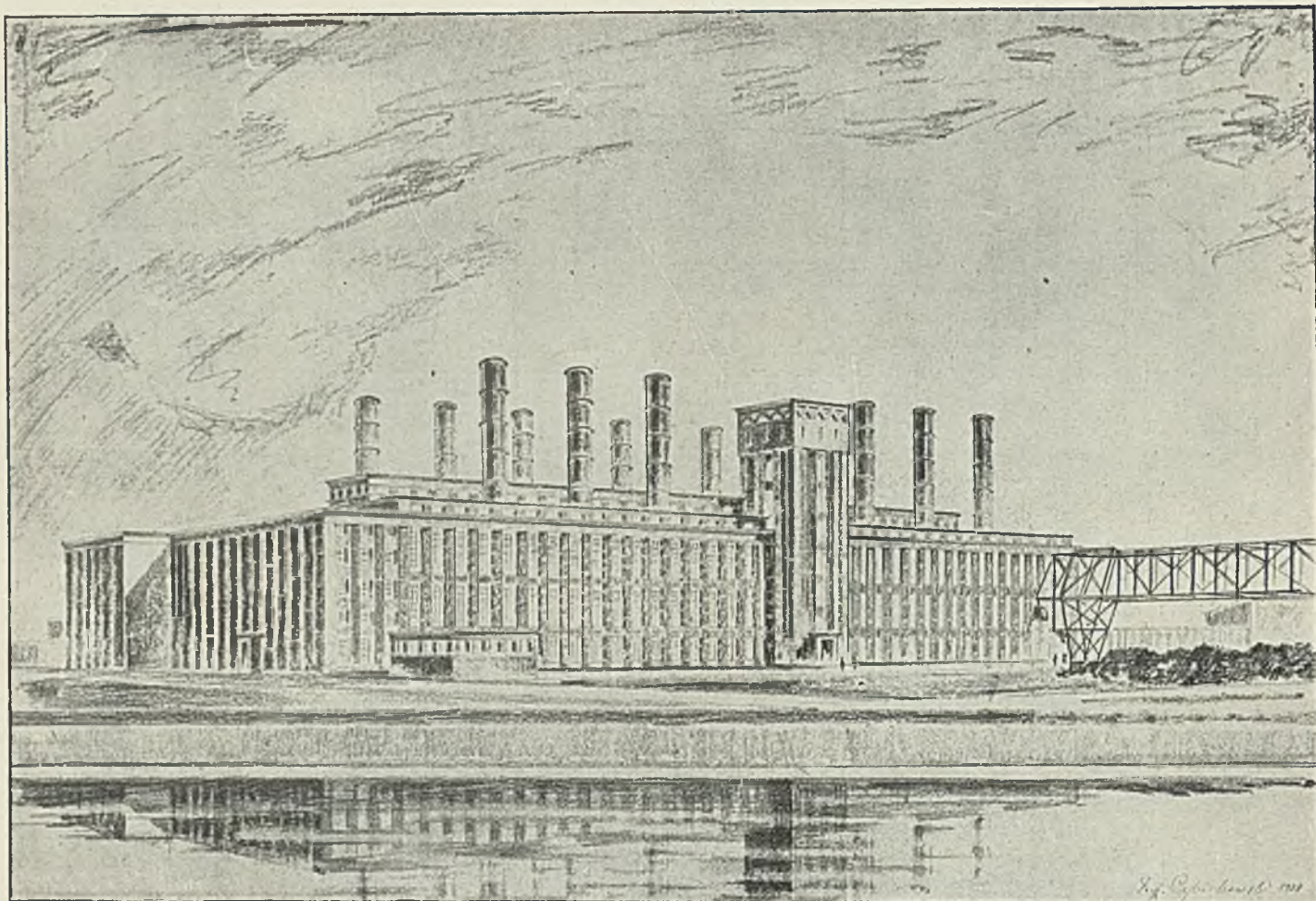

Rys. 88-89. Arch. Sylwester Pajzderski (Poznań). Projekt szpitala przy ul. Dąbrowskiego w Poznaniu.

W wejściu głównym od ul. Dąbrowskiego znajduje się dom administracyjny (na osi), dom sióstr z kaplicą i dom mieszkalny dla urz., szpitala na osi, z lewej (wsch.) strony: pawilon chirurgiczny i pawilon dziecięcy, z prawej pawilony chorób wewnętrznych oraz dla nerwowo i umysłowo-chorych i dla skórno-wenero-chorych. Od skweru zamyka pawilon dla płucno-chorych. Od strony ul. Szpitalnej znajdują się pawilony dla chorych zakaźnych, dwa baraki izolacyjne, prosektorium i pawilon dla prostytutek. We wschodniej części placu — zabudowania gospodarcze, kotłownia, kuchnia, pralnia, dezynfekcja i in.

Jako pierwszy etap budowy przewidziany jest paw. dla płucno-chorych. Na parterze i I piętrze dla uleczalnie chorych i na II i III piętrze dla nieuleczalnych z podziałem na mężczyzn i kobiety zarówno gmachu jak i ogrodu. Maksymalne pokoje na 6 łózek. 30% ogólnej liczby 212 łóżek zajmują pokoje 2-łózkowe. Pokoje uleczalniami skierowane na południe. Przed bud. parteru znajduje się taras do wywożenia z chorymi, również w ogrodzie znajdują się parterowe leżalnie dla chorych I piętra. W gmachu znajdują się jadalnie, ubikacje na pobyt dzienny, pokoje do naświetlań, inhalacyjne. W środkowej oficynie, poza ubikacjami szpitalnymi, na parterze mieści się poliklinika dla płucno-chorych, na I piętrze pokoje lekarzy z jadalnią i biblioteką oraz odseparowane laboratoria, na II piętrze pokoje sióstr, sala wykładowa z wejściem z głównego hallu. Na 3 piętrze pokoje służby, na dachu taras do wietrzenia materaców. W piwnicach centr. ogrzewanie wodne i dopływ świeżego powietrza.

Ogólne koszty tego pawilonu — 3.000.000 zł.

Rys. 90. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Arch. St. Cybichowski (Poznań) i „Siła Światło” (Warszawa). Gmach elektrowni miejskiej w Poznaniu.

Roboty żelazobetonowe wyk. firmy „Inż. Antoni Bzyl” (Poznań) i „Eicke i Lewandowski” (Poznań). Roboty budowlane wyk. firma „St. Krawczyński” (Poznań). Wyprawę fasady wykonywuje się szlachetną zaprawą „TERRAZYT” Zakładów Przemysłowych „TERRAZYT” w Warszawie.

wołaniu do życia, w myśl uchwał kongresu, stałego polskiego Oddziału Tow. Międzynarodowego z siedzibą w Warszawie. Pozwoli to, zapewne, na stopniowe wyjaśnienie i uzgodnienie następnie na terenie międzynarodowym całego szeregu zagadnień, dotyczących należytego zabezpieczenia praw twórczości architektonicznej.

Warunkiem koniecznym będzie tu utrzymywanie, w miarę postępu prac oddziału polskiego, ścisłego kontaktu z reprezentacją centralną zrzeszeń architektonicznych polskich.

Nie sposób jest w krótkim referacie ująć całokształt spraw, dotyczących prawa autorskiego architektów; niechaj mi wolno więc będzie poruszyć tu tylko kilka zasadniczych zagadnień, których ostateczne wyjaśnienie i uzgodnienie jest warunkiem koniecznym przed rozpoczęciem współpracy „Koła” w oddziale polskim As. L. et Art.

Należy zgodzić się ostatecznie, że:

1. twórczość architektoniczna podlegać winna w całej rozciągłości opiece prawa autorskiego, bez względu nawet na wartość artystyczną obiektu oraz że
2. przepisy prawa autorskiego stosowane będą automatycznie, gdy zajdzie fakt naruszenia tego prawa, po wniesieniu odnośnego zażalenia przez poszkodowanego lub jego

prawnych następców, bez uprzedniego jednak zgłoszenia obiektów, jak to ma miejsce np. w urzędzie patentowym.

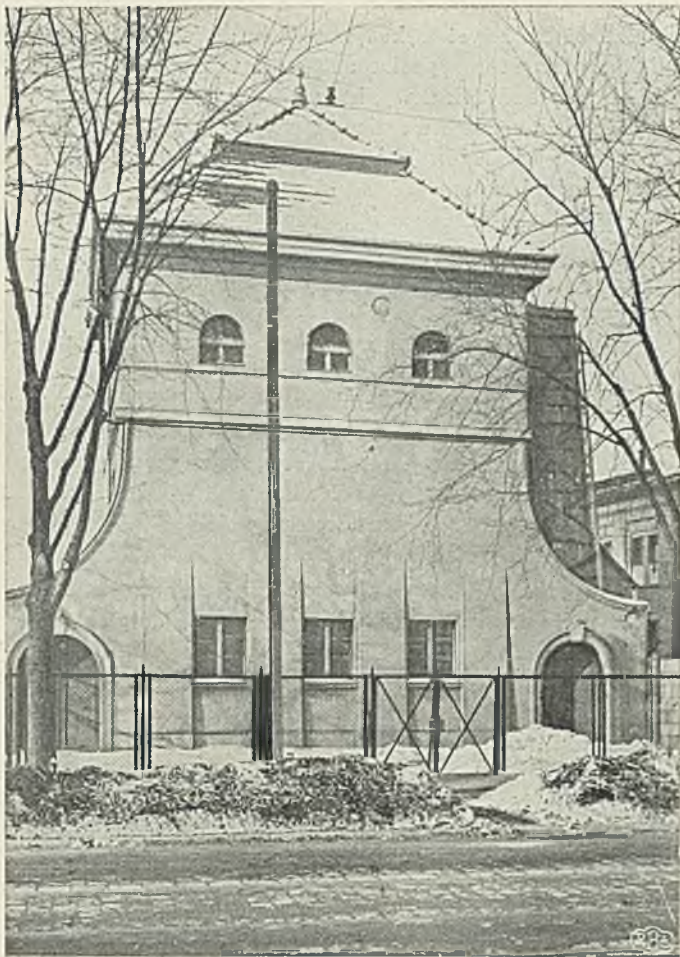
Postaramy się w krótkich słowach przedstawić poniżej istotę obu tych postulatów.

Należy zauważyć, że kiedy pierwszy z nich na dawniejszych zjazdach architektów (Wiedeń 1908) wywoływał dyskusje i podnoszone były głosy wątpliwości — o tyle przez kongresy późniejsze, a nawet już przez kongres londyński postulaty te były ostatecznie przyjęte.

Nieuzgodnione, być może, pozostały jeszcze i po dziś dzień granice stosowania prawa autorskiego w dziedzinie twórczości architektonicznej.

Trudność należytego ujęcia sprawy polega na tem, że ostatecznym wynikiem pracy architekta jest nie tylko sam projekt, ale i wykonany w naturze budynek.

Gdy jednak projekt rysunkowy lub model traktowany być może z łatwością, przy stosowaniu przepisów o prawie autorskiem, narówni z dziełami innych sztuk plastycznych, o tyle budynek wznoszący się, zazwyczaj, na terenach ogólnie dostępnych, stanowiący, niejako, część krajobrazu a przytem będący najczęściej obiektem użytkowym, następcza w tym względzie znaczniejsze już trudności.

Prawo zastrzega, że według danego projektu wzniesiony być może, zasadniczo, jeden tylko budynek. Powtórzenie identycznej budowy może mieć miejsce w przypadkach wyjątkowych, w każdym jednak razie za zgodą autora i po ponownym wynagrodzeniu go za projekt*).

Z powyższego wynikają bezpośrednie przepisy, dotyczące t. zw. odtwarzania, a więc szkicowania, fotografowania, obmierzenia z natury i t. p. wykonanych już budowli.

Tutaj przepisy prawa polskiego, francuskiego, niemieckiego czy rosyjskiego różnią się w szczegółach dość znacznie.

Tak więc czynione są w różnych ustawach wyjątki, jeżeli chodzi o wszelką reprodukcję dla celów pedagogicznych, dopuszczalne jest odtwarzanie fasad domów; zwróconych w stronę ulicy, natomiast nie dozwala się np. fotografowania czy szkicowania elewacji od strony podwórza czy ogrodu, albo też odtwarzania wnętrza, o ile nie chodzi o kościoły, muzea i wogóle budynki, przeznaczone dla celów publicznych.

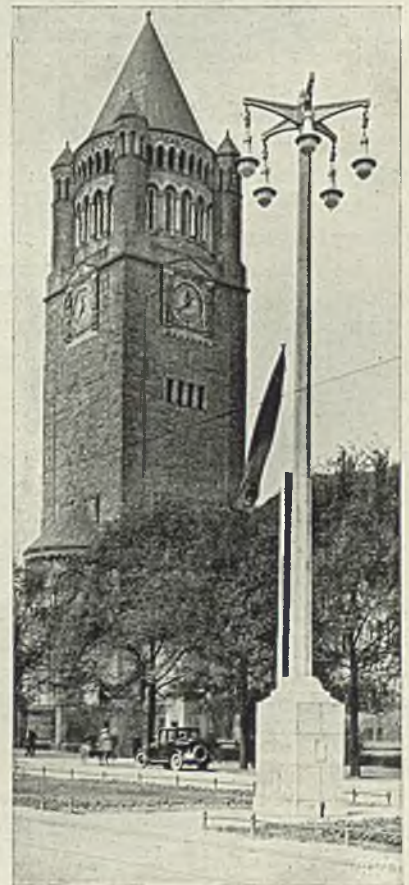
Nie są dozwolone w różnych prawodawstwach wszelkie, wogóle, reprodukcje (na pocztówkach) obiektów architektonicznych bez zgody lub wynagrodzenia autora, o ile, zwłaszcza, reprodukcje te mają na celu zysk materialny wydawcy.

Komisja prawa autorskiego, przy „Kole Architektów” traktowała tę sprawę bardziej liberalnie, dając pełną swobodę reprodukcji wykonanych w naturze obiektów ar-

*) Nieco odmiennie przedstawia się jedynie sprawa t. zw. projektów typowych (np. dla szkół ludowych), opracowanych na podstawie specjalnej umowy, dla propagandy.

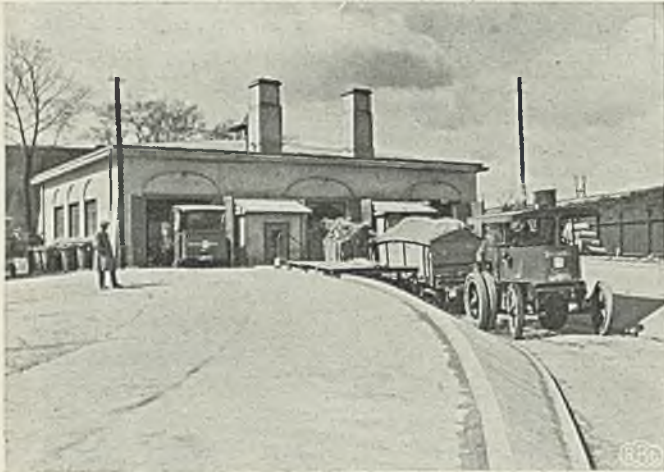
Rys. 91. Miejski Urz. Bud. Naz. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i St. Kirkin (Poznań). Stacja transportów dla elektrowni.

Dach pokryły dachówką Sp. Akc. „Ostrzeszów” w Budach przez firmę „Wł. Stopa” (Poznań).

Rys. 92-93. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Słupy oświetlenia ulic w Poznaniu

Słupy z żelbetu wyk. firma „St. Krawczyński” (Poznań).

Rys. 94-95. Miejski Urząd Bud. Naz. w Poznaniu. Przeladownia śmieci.

Roboty żelbetowe, ziemne, murarskie, ciesielskie i stolarskie wyk. f. „Władysław Szymt”, szklarskie - I. „A. Siwiński”, inst. światła elektrycznego I. „Strzala” Zakł. Przem. Inż. E. Namysł.

chitektonicznych we wszelkiej formie i technice z dwoma tylko zasadniczymi zastrzeżeniami:

1. że reprodukcje lub obmiar nie będą użytkowane dla ponownego wzniesienia według nich budynku,
2. że na reprodukcji pomieszczone będzie nazwisko architekta, twórcy danego dzieła architektonicznego.

Dotyczy to zarówno całości jak i poszczególnych części budynku. Rzecz prosta, że nie można tu w dochodzeniu swych praw posuwać się zbyt daleko, boć niejednokrotnie wpływ dodatnich rozwiązań indywidualnych znajdować musi zdrowy i pożądany nawet oddźwięk, bez którego nie do pomyslenia byłby rozwój sztuki i postępowania.

Budynki, jako najczęściej objekty użytkowe, bywają, jak wiadomo, niejednokrotnie przerabiane i przebudowywane. Trudno tu odmówić ich właścicielom swobody działania, ponieważ traktują oni nieruchomości przede wszystkim jako swą własność materialną. Prawa moralne architekta, twórcy budynku, rzadko tylko mogą być brane pod uwagę w całej rozciągłości; wyjątek stanowią będąc najwyżej budynki o cechach zabytkowych, podlegające ochronie konserwatorskiej.

W tych razach odróżniczy należało dwa przypadki: gdy przebudowy dokonywa autor pierwotnego projektu (najbardziej pożądane) oraz gdy powierzana jest ona innemu

architektowi lub nawet wykonywana bez udziału fachowca

W pierwszym przypadku autor pierwotnego budynku stwarza jakby budynek nowy, który stanowić będzie przedmiotem prawa autorskiego niezależnie od pierwotnego projektu (t. j. przed przebudową) bez względu na to, jak znacznym uległ on modyfikacjom.

W przypadku drugim stosowanie przepisów prawa i uznanie autorstwa budynku przebudowanego komplikować się może znacznie. Tu decydującą będzie przede wszystkim opinia rzeczoznawców przy sądach wyrokujących, jakie przewiduje ustawa o prawie autorskim. Specjalnego znaczenia nabiera równocześnie przy rozwiązywaniu trudności podniesienie etyki koleżeńkiej wśród architektów oraz ustawowe ukrócenie karygodnej nieraz samowoli w budownictwie. Jak zaznaczono, same, zresztą, przepisy prawne nie mogą w żadnym razie wyczerpać kwestji — nieuniknione jest pozostawienie rzeczoznawcom opinującym niezbędnej swobody interpretacji.

Drugi postulat, o którym wspominaliśmy na wstępie, dotyczy sposobu korzystania z ustawy o prawie autorskim, sposobu, który nazwaliśmy automatycznym.

Zabezpieczenie praw autorskich nie wymaga, mianowicie, uprzedniego „zgłaszania” dzieł architektonicznych, jak to ma miejsce np. w urzędach patentowych dla różnych dziedzin wytwórczości. O ile architekt lub prawni jego spadkobiercy poczują się pokrzywdzeni w przysługującym im prawie autorskim — mogą, w każdej chwili, wnieść zażalenie do sądu, który, opierając się na opinii swych stałych rzeczoznawców, orzeknie, czy i w jakim zakresie przyznac należy zadośćuczynienie moralne lub materialne. Na okoliczność tę zwrócić należy uwagę, albowiem, pomimo przyjęcia zasadniczych wytycznych prawa autorskiego w opracowaniu Komisji Koła Architektów przez ostatni Ogólnokrajowy

Rys. 96. Miejski U. B. N. w Poznaniu. Arch.: K. Ruciński i St. Kirkin (Poznań), Dom administracyjny przy spalarni śmieci.

Wybudowany w l. 1927-28. Koszt budowy 100000 zł. (w głębi dom mieszkalny: 6 (2P + K) + 1); koszt bud. 156000 zł. Roboty ziemne, murarskie i ciesielskie wyk. f. „Jan Łęgowski”, centr. ogrzewanie — „W. i St. Hedinger”, szklarskie „M. Jaskólski”, stolarskie „Feliks Idziak”, ślusarskie „Kazimierz Stein” i zdunskie „Józef Włodarczyk”, Płyty stropowe syst. Opelt i Hennesdorf wyk. f. „Kocent i Goździewicz”, parkiety — „Stanisław Potoczny”, instalacje wodociągowe — „J. Herczyński”, instalacje elektryczne — „Strzala”. Dach kryty dachówką f. „Ostrzeszów” w Budach. Posadzki mozaikowe wyk. „M. Czubek i S-ka”.

Rys. 97. Miejski Urz. Bud. Naz. w Poznaniu.
Arch.: K. Ruciński i St. Kirkin (Poznań). Kjosk
mleczarni miejskiej,
Wybud. firma „Jan Łęgowski” (Poznań).

Zjazd Architektów, odbyty w r. 1919 w Warszawie — rze-
czona Komisja otrzymała od Komitetu Wykonawczego Zja-
zdu dyrektywy wręcz przeciwnie.

Od tego czasu datuje się opóźnienie i zaniedbanie spr-
awy, którą „Koło Architektów” poruszyło jedno z pierw-
szych.

Prace Komisji Kodyfikacyjnej, której przekazano „Za-
sadnicze wytyczne” w opracowaniu „Koła” odbywały się
już w luźnym tylko z „kołem” naszym kontakcie.

Dopiero zatwierdzenie przez Sejm projektu ustawy
o prawie autorskiem, na czas pewien, obudziło czujność.

Powstało bowiem pytanie, czy ustawa w formie, która
uzyskała moc obowiązującą, zaspokaja interesy architek-
tów?

W odpowiedzi na to należy zaznaczyć, że poszczególne
postulaty, wysunięte przez Komisję Koła Architektów, zo-
stały, zasadniczo, wchłonięte przez ustawę obowiązującą.
Ponieważ jednak ustawa ta jest ogólna i obejmuje równo-
cześnie przepisy, odnoszące się do wszystkich dziedzin
twórczości (bez podziału na grupy i §§ specjalne), przeto
postulaty, dotyczące zabezpieczenia twórczości architekto-
nicznej, zostały rozbite w szeregu różnych postanowień ogól-

nych lub też otrzymały brzmienie nieco odmienne z pozo-
stawieniem, w ogólnych zarysach, zasadniczej myśli prze-
wodniej.

Jak dalece nowa ustawa polska odpowie interesom ar-
chitektów — wykaże życie. W znacznej jednak mierze i od
nas samych jest to zależne. Opracowanie komentarzy do
Ustawy ogólnej, wpływ na właściwy wybór architektów-
rzeczoznawców, którzy powoływani być winni, zdaniem na-
szem, z pośród kandydatów, przedstawianych przez zrze-
szenia i instytucje fachowe, wreszcie stały współudział w
pracach oddziału polskiego stowarzyszenia międzynarodo-
wego, oto warunki konieczne dla osiągnięcia rezultatów po-
myślnych. W tym celu Koło Warszawskie powinno nietylko
powołać ponownie do życia nieistniejącą już dzisiaj Kom-
isję Prawa autorskiego, ale też dolożyć starań usilnych, aże-
by zainteresować sprawą, tak dla nas żywotną, ogół archi-
tektów polskich.

Alfred Dickstein.

ROŻNE

Międzynarodowy Kongres Mieszkaniowy w Rzymie.
Międzynarodowy Związek mieszkaniowy i regulacji miast
organizuje w r. b. XII Międzyn. Kongres Mieszkaniowy, któ-

Rys. 98. Miejski Urz. Bud. Naz. w Poznaniu.
Arch.: K. Ruciński i A. Berezowski. Typowy
kjosk gazetowy,
Wyk. firma „Fr. Radomski” (Poznań).

ry odbędzie się 12 — 29 września w Rzymie. W czasie Kongresu, który da możliwość zapoznania się z intensywnie prowadzonymi pracami w Rzymie, urządzona zostanie wystawa, poświęcona sprawie mieszkaniowej i urbanistyce we Włoszech. W wystawie biorą udział wszelkie organizacje rządowe i społeczne, zajmujące się sprawami mieszkaniowymi i rozbudową miast.

Kongres zajmie się następującymi sprawami:

historyczny rozwój planu Rzymu i jego znaczenie dla urbanistów;

prace nad urządzeniem miast starodawnych i historycznych w ten sposób, by odpowiadały warunkom nowoczesnym;

metody rozbudowy miast, a głównie miast dawnych i historycznych;

źródła finansowe na budowę mieszkań dla osobników i klas średnio-zamożnych ze specjalnem uwzględnieniem stosowania metod przyciągających kapitał;

układ grup domów zbiorowych w wielkich miastach; rozwój Medjolanu (konferencja).

Wynik konkursu na projekt gmachu Najwyższej Izby Kontroli. W dniu 16 lipca 1929 r. Jury Sądu Konkursowego na projekt gmachu Najwyższej Izby Kontroli Państwowej przyznało następujące nagrody: I nagrodę Inż. arch. Zdzisławowi Mączyńskiemu. II nagrodę arch.: Czesławowi Duchnowskiemu i Janowi Kukulskiemu. Dwie trzecie nagrody, z których pierwszą—Inż. arch.: Jerzemu Gelbardowi, J. G. Sigalinowi, Grzegorzowi Sigalinowi i Witoldowi Woyniewiczowi, oraz drugą — Inż. Stefanowi Colonna-Walewskiemu i arch. Tadeuszowi Leśniewskiemu.

Prócz tego przeznaczono do zakupu projekt p.p. Stanisława Fiszera i Mieczysława Krakowskiego

Wystawę prac konkursowych zwiedzać można w gmachu Politechniki Warszawskiej, Wydział Architektury przy ul. Koszykowej Nr. 55, codziennie od godz. 9 do 18-ej.

CZASOPISMA NADSYŁANE

„*Architekt*”, miesięcznik, organ Krakowskiego Koła Architektów.

„*Życie Technika*”, miesięcznik, organ Stowarzyszenia Asystentów, Tow. Bratniej Pomocy oraz Związków i Kół Naukowych Studentów Politechniki Lwowskiej.

„*Przegląd Budowlany*”, miesięcznik, organ Stowarzyszenia Przemysłowców Budowlanych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.

„*Polski Przemysł Budowlany*”, miesięcznik,

„*Budowniczy*”, miesięcznik, Lwów.

„*Samorząd Miejski*”, miesięcznik, organ Związku Miast Polskich.

„*Przegląd Tygodniowy*”, dodatek do „*Samorządu Miejskiego*”.

„*Kraj*”, tygodnik, poświęcony kulturalnym i gospodarczym sprawom życia komunalnego.

„*Kronika Warszawy*”, miesięcznik, poświęcony działalności samorządu, oraz poszczególnym dziedzinom życia miasta i jego historii; organ Magistratu m. Warszawy.

„*Mechanik*”, miesięcznik techniczny, wydawany przez Sekcję Warsztatową Stowarzyszenia Inżynierów Mechaników Polskich.

„*Osiedle, Mieszkanie, Dom*”, kwartalnik, Warszawa.

„*Wiedza Handlowa*”, czasopismo wyższego studjum handlowego w Krakowie.

„*Wiadomości Związku Polskich Zrzeszeń Technicznych*”.

„*Wasmuths Monatshefte für Baukunst*”, Berlin.

„*Moderne Bauformen*”, Stuttgart.

„*Architettura e Arti Decorative*”, Medjolan—Rzym.

„*Zeitschrift der Oesterr. Ingenieur- und Architekten Vereins*”, Wiedeń.

„*Arkitekti*”, miesięcznik, Helsinki.

„*Styl*”, Praga.

„*Výtvarné Snahy*”, Praga.

SPROSTOWANIA.

W sprawie reprezentacji Polski na Kongresie Paryskim dla spraw mieszkaniowych, należy sprostować ustęp 2-gi artykułu p. t. „Kongres Paryski”, ogłoszony na str. 156—157 zeszytu 4 b. r. naszego pisma:

„Polska była reprezentowana przez delegację Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Robót Publicznych.

Z Ministerstwa Robót Publicznych wzięli udział w Kongresie: Dyrektor Departamentu Budowlanego inż. Józef Opolski, Naczelnik Wydziału Regulacji Osiedli inż. Józef Kania, radca ministerjalny inż. arch. Kazimierz Saski i radca ministerjalny arch. Kazimierz Łapiński.

Organizacje społeczne, jak Stowarzyszenia Urbanistów, Związek Miast i poszczególne miasta, miały swoich reprezentantów na Kongresie. Inż. E. Dunin wchodził w skład delegacji miasta Warszawy”.

W zeszycie Nr. V 1929 r. na str. 188 pod rys. Nr. 5 i na str. 189 pod rys. Nr. 6 wydrukowano omyłkowo Stanisław Maszyński, — winno być Stanisław Marzyński. Podobna omyłka zaszła i w Nr. 8 1928 r. na str. 311 pod rys. 21 z Konkursu na kioski i gabloty.

W tekście ogłoszenia Przedsiębiorstwa Robót Inżynierjno-Budowlanych H. Sosonko i W. Wojciechowski, umieszczonego w Nr. 5 miesięcznika, zostało przepuszczone: po słowach: właściciele firmowi dotąd wykonywali... należy dodać „jako Kierownicy najpoważniejszych firm budowlanych”.

Wszelkie prawa autorskie, dotyczące umieszczonych w niniejszym zeszycie projektów, zastrzeżone

Redaktor naczelny: Zygmunt Wóycicki

Adres redakcji: Warszawa, Wspólna 40, telefon 152-87.

Kliske wykonane w Zakładach Fotochemigraficznych Romana Borkenhagena w Łodzi, ul. Piotrkowska 100.

DRUKARNIA TECHNICZNA, SPÓŁKA AKCYJNA, WARSZAWA, ULICA CZACKIEGO 3/5, TELEFON Nr. 14-67.

Palmiarnia w Parku Wilsona na P. W. K. w Poznaniu.

Budowę palmiarni w Poznaniu,

wybudowanej według patentu Höntsch'a przez firmę **Höntsch i S-Ka Drezno - Poznań** w roku 1928/29, śmiało oznaczyć można jako arcydzieło nowoczesnej techniki budowy cieplarni, nie znajdującej w całej Europie sobie równej.

W budowie tej użyto surowce, jak żelazo, drzewo i szkło w nadzwyczaj ujmujący nowoczesny sposób. Wszelkie zdobycze teraźniejszej techniki zostały zastosowane i wykorzystane, mianowicie: urządzenie sztucznego deszczu, wolne od składników wapna, czerpane ze specjalnych zbiorników, wewnętrzne urządzenie na sztuczną rosę z centrali ogrzewczej do obsługi i regulacji, wentylacje z centralnym zapędem w poszczególnych oddziałach ścienne i w podbudowie, szeroko przestrzenne hale bez wszelkich filarów lub podpór do 18 mtr. wysokości konstrukcji dla pnących i skalnych roślin, zbiorniki do wody z ogrzewaniem i regulacją, różnorodne ogrzewania ciepło-wodne, parą-niskoprężną z obsługą pompy i kotłem patentu Höntsch'a, z cieniowaniem uczepionymi i zwijanymi żeluzjami dachowymi i ściennymi i t. d.

Palmiarnia Magistratu stoł. miasta Poznania.

SZAFKA-CHŁODNIA W KAŻDEM MIESZKANIU

Chłodnictwo elektryczne jest dziś tak niezbędne w gospodarstwie domowym, jak ogrzewanie. Może ono być zcentralizowane. Przed laty instalacja taka była niemożliwą do wykonania z powodu wysokiej ceny i trudności przeprowadzenia rurociągów. Dziś stało się to możliwym i dostępnym dla każdego większego domu mieszkalnego; szczególnie kooperatywy mieszkaniowej. Części mechaniczne umieszcza się w piwnicy tak samo, jak mechanizm windy, lub kocioł centralnego ogrzewania—a chłód jest przeprowadzony do każdego mieszkania, do szafy tam ustawionej lub, co jeszcze lepiej—wbudowanej w ścianie, za pomocą rurki o średnicy nie przekraczającej 15 c/m.

W dobie dzisiejszej wymagamy, aby mieszkania dawały jak największy komfort; chcemy mieć wszelkie nowoczesne wygody i urządzenia, ułatwiające prowadzenie gospodarstwa domowego. Do tych urządzeń w pierwszym rzędzie zaliczyć należy—chłodnię elektryczną.

Dlatego też pp. architekci i budowniczy powinni przy projektowaniu i kosztorysowaniu uwzględniać zastosowanie chłodni grupowych, co będzie niezawodnie akceptowane przez właścicieli domów, gdyż taka inwestycja podnosi wartość wynajmowanych lokali i sownie opłaca włożone koszty.

W kooperatach mieszkaniowych jest to jeszcze łatwiejsze do zrobienia, gdyż każdy współwłaściciel domu, budując dla siebie, tembardziej myśli o wygodach swego przyszłego mieszkania.

Przy koszcie budowy i wykończenia mieszkania—wydatek na zainstalowanie chłodni jest stosunkowo niewielki.

Przy instalowaniu chłodni podczas budowania koszty przeprowadzenia rurociągów do poszczególnych instalacji

chłodniczych są minimalne. Jedna większa maszyna, obsługująca komplet poszczególnych szaf, jest zawsze tańsza, niż oddzielne maszyny, a koszt jej eksploatacji jest też stosunkowo niższy.

Przez zainstalowanie chłodni unika się konieczności urządzenia spiżarni podręcznych, nigdy dość czystych i higienicznych. Szafka-chłodnia jest najlepszą spiżarnią, a jej wykończenie i warunki dają możliwość utrzymania w idealnie czystym stanie wszelkich produktów.

ZALETY CHŁODNI GRUPOWYCH:

- 1) Mniejszy koszt kupna.
- 2) Ekonomiczniejsza eksploatacja.
- 3) Jedna maszyna na cały dom.

Można zainstalować w jednej grupie do 20 szaf-chłodni, t. j. zaopatrzyć do 20-tu oddzielnych mieszkań w chłodnię za pomocą jednego mechanizmu.

Podobne instalacje są robione w większych ilościach we wszystkich krajach Europy i Ameryki. Działają one wszędzie sprawnie i w niczem nie ustępują oddzielnym indywidualnym szafom-chłodniom „Frigidaire”.

Prosimy odwiedzić nasz salon wystawowy przy ul. Mazowieckiej Nr. 11, gdzie demonstrujemy różne rodzaje i typy szaf-chłodni, oraz udzielamy wyjaśnień o działaniu mechanizmu.

WYŁĄCZNE ZASTĘPSTWO NA POLSKĘ I W. M. GDAŃSK

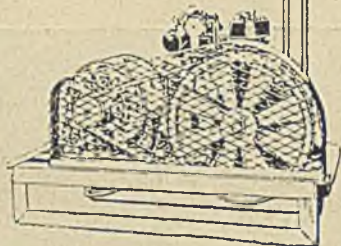
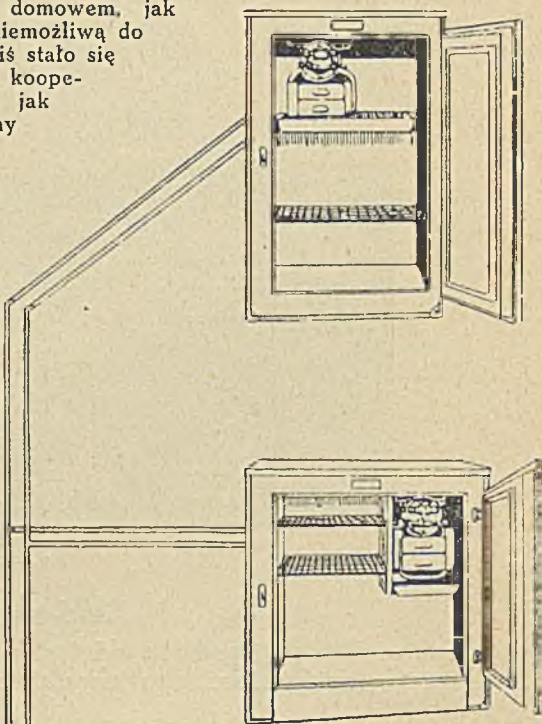
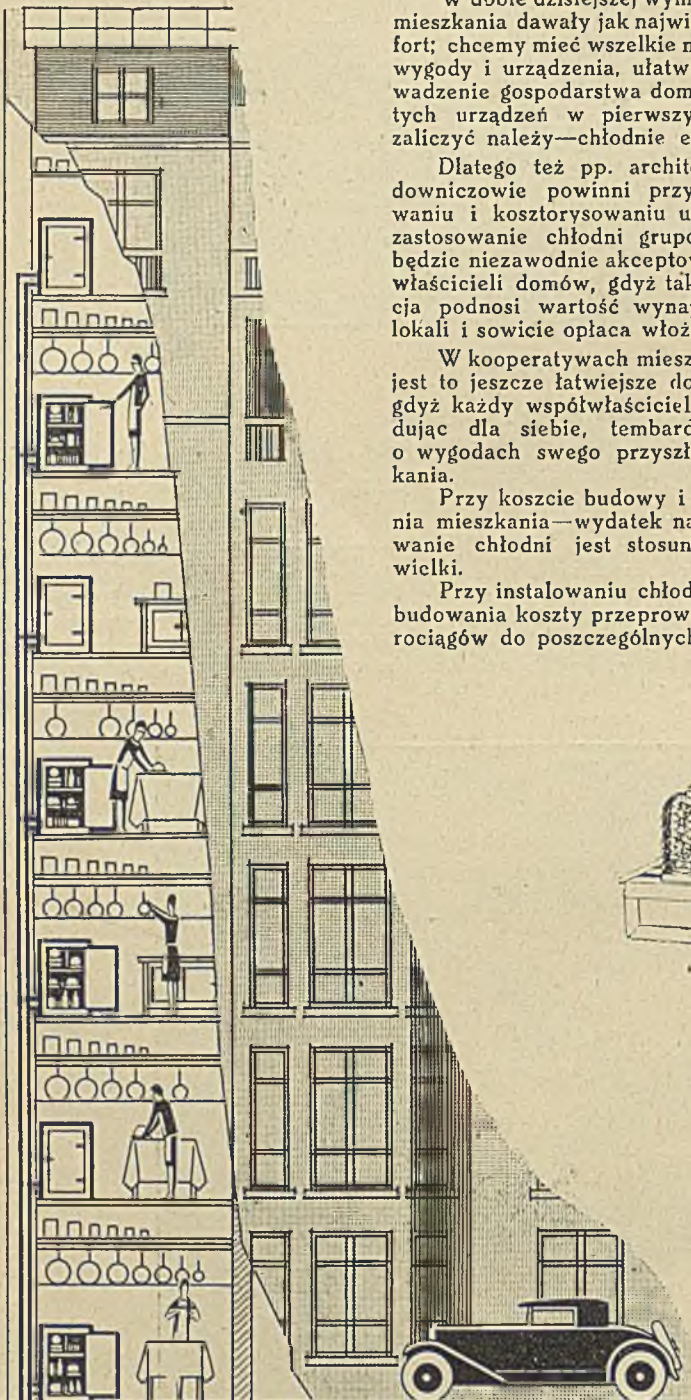
„FRIGORIA” Sp. z o. o.

Warszawa, Mazowiecka 11. Telefon 8-65.

PRZEDSTAWICIELSTWO „ELIBOR” Spółka Akcyjna
NA POZNAŃSKIE, HANDLOWO-PRZEMYSŁOWA

Ł. J. BORKOWSKI

Oddział w Poznaniu, ul. Gąsiorowskich 6, tel. 6266 i 6366.

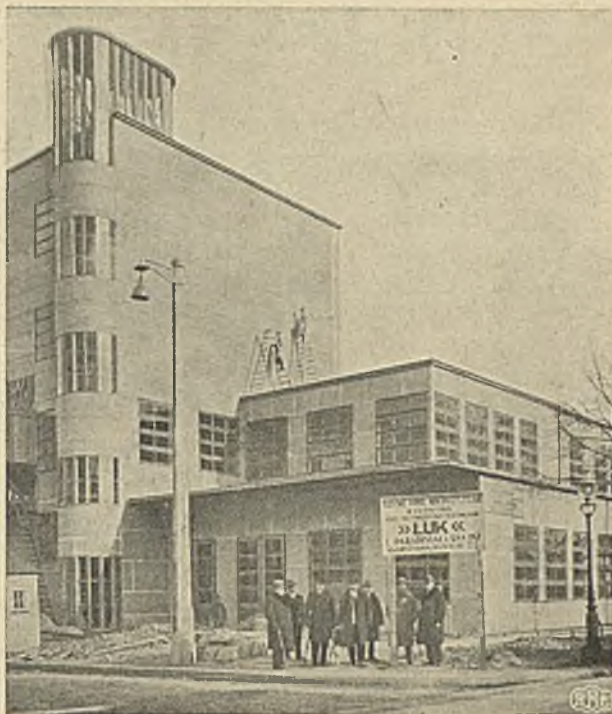
CELOTEX

PATENTOWANA PŁYTA BUDOWLANA

jest wypróbowanym, oszczędnym materiałem budowlanym.

1. „CELOTEX” wyrabia się z włókien trzciny cukrowej, nie wietrzeje, jest bez zapachu i nie przepuszcza wody.
2. „CELOTEX” można krajać, piłować, giąć, przybijać, przyśrubowywać, może być malowany, tapetowany, daje się wyprawiać, tynkować bez użycia siatki drucianej „Putzträger” lub trzciniowania.
3. „CELOTEX” zmniejsza koszty budowy i przyspiesza jej wykonanie.
4. „CELOTEX” nie tylko zastępuje drzewo, lecz ze względu na swoją trwałość i zalety izolacyjne—przewyższa je.
5. „CELOTEX” zastępuje izolację korkową.
6. „CELOTEX” jest suchy—nie pęcznieje, nie przejeje jak deski. Przy użyciu „Celotexu” upada tak mozolne jak i kosztowne obijanie desek trzcina, lub siatką drucianą, ponieważ tynk bezpośrednio wiąże się z „Celotexem”, który jest nieco włóknisty, przyczem warstwa (tynku) jest znacznie oszczędniejsza.
7. „CELOTEX” używa się jako podstawa pod zaprawy gipsowe lub cementowe, wykluczająca tworzenie się plam.
8. „CELOTEX” dla swych zalet cieplikowych izoluje od wilgoci, jest podstawą do zewnętrznego wykończenia domu, dla swych zalet izolujących dopływ zimna jak i gorąca przy izolacjach w chłodniach wszelkiego rodzaju, dla swych zalet tłumiąco-akustycznych przy sklepieniach (sufitach) drewnianych lub betonowych, podłogach, i ścianach przedziałowych, usuwa wilgoć w podziemnych pomieszczeniach, zabezpiecza ściany w stajniach od potnienia, jako izolacja przy drewnianym szalowaniu, przeciwko wilgoci w ścianach—wyklucza twprzenie się grzyba, jako materiał dekoracyjny — do wykończenia wnętrz mieszkalnych, jako pokrycie ścian i sufitów (obramowanych w listwy, pomalowane lub potapetowane) dla wystaw budowy kulis i t. p.
9. „CELOTEX” dostarczany jest w płytach ca. 11 mm. grubych, 0,90 i 1,20 mtr. szerokich o długości od 2,40 do 4,20 mtr., pakowany w drewnianych skrzyniach, zawierających 8 płyt każda. 100 mtr. kwadrat. „Celotexu” waży tylko 305 kg.
10. „CELOTEX” jako materiał martwy nie podlega rozkładowi i gniciu.

Prosimy żądać prospektów, fotografii, wzorów.

Powilon Min. Poczt i Telegrafów na P. W. K.
zewnątrz i wewnątrz obity Celotexem.

Wyłączne Przedstawicielstwo

„ELIBOR”

Spółka Akcyjna Handlowo-Przemysłowa

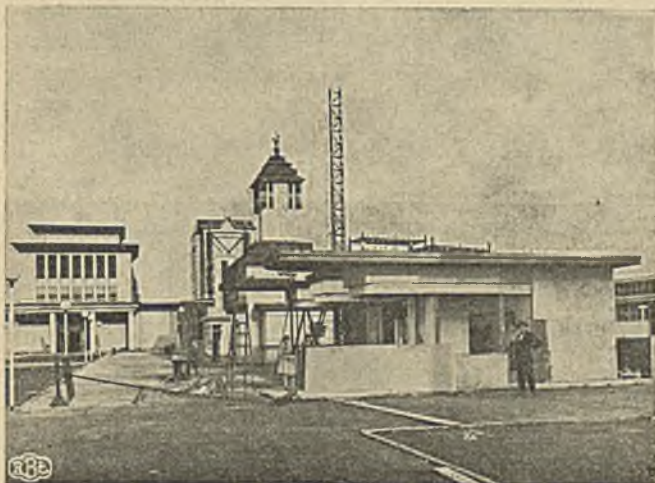
Ł. J. BORKOWSKI

Warszawa, Mazowiecka 11.

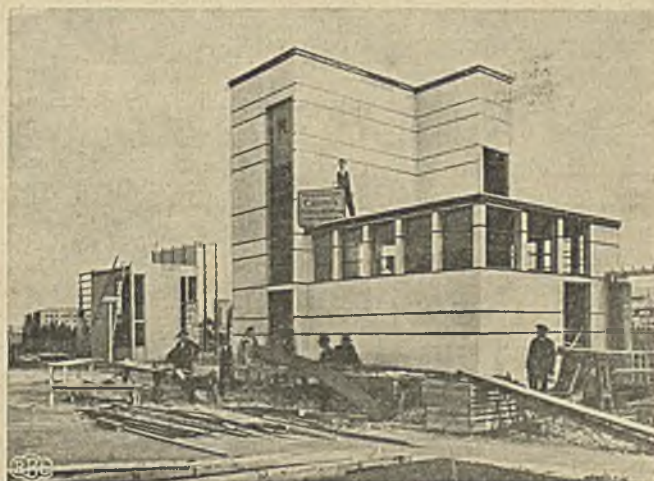
Oddziały: Częstochowa, Dąbrowa Górna, Lublin, Gdańsk, Poznań,
Radom, Łódź.

Agencje: Borysław, Katowice, Piotrków, Gdynia, Kielce, Kraków.

Oddział w Poznaniu, ul. Gąsiorowskich 6.

Pawilon „Wedla” na P. W. K. z Celotexu.

Pawilony na P. W. K. z Celotexu.

POZNAŃSKIE ZAKŁADY STOLARSKIE

ANTONI KINKEL

TEL. 76-53 POZNAŃ — UL. STRUSIA Nr. 11 TEL. 76-53
MIESZKANIE PRYWATNE: UL. MATEJKI Nr. 46 TEL. 64-92

F a b r y k a M e b l i
Stolarnia Budowlana
O b r ó b k a D r z e w a

Specjalność:

O K N A

D R Z W I

Konto Bankowe: Bank miasta Poznania oddział Łazarz

FIRMY, BIORĄCE UDZIAŁ W AKCJI BUDOWLANEJ W POZNANIU

BZYL A. inż. Przedsiębiorstwo robót inżynierskich (Poznań) wyk. prace żelbetonowe: Miejskiej Szkoły Handlowej, 5 bloków kolonji przy ul. Rolnej, domów w Parku Wilsona, na Tamie Garbarskiej, nowej Elektrowni Miejskiej w Poznaniu, Poznańskiej Kolei Elektrycznej, kanalizację z obniżeniem wody za pomocą filtrów na Górczynie, wieżę westibulu reprezentacyjnego P. W. K., halę centralną włókienniczą, gmach Chemji Uniwersytetu i wiele innych. (Ogłoszenie str. 1).

CZUBEK M. (Poznań) wyk. prace: 1) Gmach Chemji i Anatomji przy ul. Grunwaldzkiej: posadzki mozaikowe, terrakotowe, stalbetonowe, schody ze sztucznego kamienia, 2) Hotel „Polonja” przy ul. Grunwaldzkiej: posadzki mozaikowe, 3) Dom przy ul. Głogowskiej: posadzki terrakotowe, wykładanie ścian i łazienek płytkami glazurowanymi, 4) Dom administracyjny Spalarni Śmieci: posadzki mozaikowe, 5) Dom mieszkalny na Tamie Garbarskiej: posadzki z płyt terracowych, 6) Domy Starostwa Krajowego przy ul. Grunwaldzkiej i Niecałej: posadzki terracowe, mozaikowe, schody ze sztucznego kamienia. (Ogłoszenie str. 21).

DRYGAS i WTORKOWSKI. Cegielnie (Poznań). Cegielnia w Budzynie pod Mosiną produkuje rocznie około 10.000.000 szt., cegielnia w Głównie pod Poznaniem produkuje rocznie około 12.000.000 szt. (Ogł. str. 2).

DUŻEWSKI ST. mistrz rzeźbiarsko-sztukatorski (Poznań) wyk.: prace sztukatorskie i rzeźbiarskie: w domach P. K. E. w Poznaniu, w gmachu Powsz. Zakł. Ubezpieczeń w Warszawie, rzeźb.-sztuk. oraz kamieniarskie: gmachu

Uniwersyteckiego Chemji i Anatomji (Poznań), domu w parku Wilsona i inne, oraz kilkadziesiąt modeli architektoniczno-budowlanych. (Ogłoszenie str. 36).

DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI Tow. Akc. (oddz. w Poznaniu), wyk. w Sierocińcu: ogrzewanie wodne i przewietrzanie, w Miejskiej Szkole Handlowej: ogrzewanie wodne o mechanicznym pobudzeniu obiegu i częściowo parowe niskopiętne, przewietrzanie pobudz. mechanicznie. (Ogł. str. 28)

EICKE i LEWANDOWSKI, Biuro architektoniczne i przeds. robót budowlanych i inżynierskich (Poznań) wyk. prace żelb.: Miejskiej Szkoły Handlowej przy ul. Śniadeckich, nowej Elektrowni Miejskiej w Poznaniu, domu mieszkalnego Wodociągów Miejskich w Poznaniu, pałacu Targowego na P. W. K., ziemne i murarskie: domów kolonji przy ul. Wspólnej i inne. (Ogł. str. 3).

GRZYBOWSKI K., Budowniczy, Biuro Techniczno-Budowlane (Poznań) wyk. 4 wille przy ul. Marynarskiej w 1925—1926 r., kasy na terenach P. W. K. i inne. (Ogł. str. 33).

HEDINGER W. i ST. inżynierowie (Poznań) wyk. ogrz. centr.: w gmachu Hotelu „Polonja”, w domu w parku Wilsona, w domu administracyjnym Spalarni Śmieci i inne. (Ogł. str. 17).

HERCZYŃSKI J. Specjalne przedsiębiorstwo instalacji, urządzeń zdrowotnych, wodociągów, światła i kanalizacji. (Poznań). Spis wykonanych instalacji od roku 1924 do dzisiaj dla tutejszego Miejskiego Urzędu Budownictwa Naziemnego: 3, 4, 5, Dom mieszkalny przy ulicy Wspólnej, 1, 2, 3, Dom mieszkalny przy Forcie Radziwiłła, Dom Administracyjny

Targów Poznańskich, Miejskie Łazienki Rzecznc, Domy mieszkalne (Wały Jagiełły i Rybaki), Ustępy podziemne: przy Wałach Batorego, przy ul. Głogowskiej, ul. Ratajczaka, na Placu Święto-Krzyskim, Dom mieszkalny w Parku Wilsona, Dom Radja Poznańskiego, Dom Administr. Spalarni Śmieci, 7, 8, 9, 10, Dom mieszkalny przy ulicy Rolnej, Dom mieszkalny Tama Garbarska róg Grochowych Łąk. Sierociniec ulica Samarzewskiego, 15, 16 Dom mieszkalny Górczyn, 2-gi blok domów mieszkalnych przy ulicy Łazarskiej, Dom Gospodarczy przy Palmiarni w Parku Wilsona oraz Palmiarnia, Dom Administracyjny Stadjonu. W wyżej wzmiankowanych budynkach zostały wykonane wszelkie instalacje do: odpływów, kanalizacji, urządzenia łazienek pojedynczych i zbiorowych, splukiwaniem automatycznym, kompl. umywalni, pomywalni, urządzeń przeciwpożarowych, kuchni i t. d. (Ogł. str. 25).

IDZIAK FELIKS, fabryka mebli artystycznych, architektura wewnętrzna i zewnętrzna, obróbka drzewa. Poznań. Wykonane prace stolarskie: 1) Miejski Przysłup dla Starców w Poznaniu, ul. Rybaki, 2) Gmach Państwowej Fabryki Wyrobów Tytoniowych w Kościanie, 3) Budynek Głównego Magazynu wyrobów tytoniowych w Poznaniu, 4) Gmach Administracyjny nowej Gazowni Miejskiej w Poznaniu, 5) Nowy budynek Pałacu Arcybiskupiego w Poznaniu, 6) Gmach Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 7) Miejski Blok Kolonji Robotniczej w Poznaniu, przy ul. Rolnej, 8) Miejski Blok Kolonji Robotniczej w Poznaniu, przy ul. Wspólnej, 9) Budynek Domu Administracyjnego Miejskiej Spalarni Śmieci w Szelażu, 10) Nowa Hala „A” na terenach Targów Poznańskich, przy wieży Górnośląskiej, 11) Blok Kolonji Robotniczej w Górczynie dla Magistratu miasta Poznania, 12) Nowa Hala Konfekcyjna na terenach Targów Poznańskich przy ul. Bukowskiej, 13) Pawilon Łowiectwa dla Dyrekcji P. W. K. na terenach Zachodnich, 14) Hala Przemysłu Spożywczego dla P. W. K. na terenach Zachodnich, 15) Pawilon Mleczarstwa i Jajczarstwa dla Dyrekcji P. W. K., 16) Pawilon Tanich Kuchen dla Dyrekcji P. W. K., 17) Pawilon Ministerstwa Rolnictwa dla P. W. K., 18) Hotel „Polonja” dla Magistratu miasta Poznania, 19) Blok Baraków na Zawadach dla Magistratu miasta Poznania, 20) Blok Will dla urzędników P. K. O. w Poznaniu na Solaczu, oraz znaczną ilość prac dla miejscowych budowniczych. (Ogł. str. 12).

JANISZEWSKI LEON. Zakład malarski (Poznań) wyk. prace malarskie: w Hotelu „Polonja”, w domach przy ul. Głogowskiej, kolonji przy ul. Łazarskiej, w domu Parku Wilsona, w Miejskiej Szkole Handlowej i inne. (Ogłoszenie str. 10).

JAWOROWICZ ANTONI. Przedsiębiorstwo malarsko-dekoracyjne, wyk. prace malarskie: gmach Uniwersytetu (pawilon rządowy na P. W. K.) i inne. Firma posiada własną składnicę materiałów budowlanych. (Ogł. str. 20).

JASKÓLSKI M. Zakład szklarski (Poznań) wyk. prace szklarskie: w domach mieszkalnych Wodociągów miejskich na Dębcu, 3 bloków kolonji przy ul. Rolnej, 1 bloku przy ul. Łazarskiej, w domu parku Wilsona, domu administracyjnego Spalarni Śmieci, domu na Tamie Garbarskiej, Łazienek, Szkoły powszechnej na Winiarach i inne. (Ogł. str. 35).

JÓZWIAK JÓZEF, przedsiębiorstwo robót inżynierskich (Poznań), wykonywa wszelkie prace brukarskie, betonowe, ziemne, kanalizacyjne i układanie kabli. (Ogł. str. 7).

KAPCZYŃSKI M. Zakład Blacharsko-instalacyjny (Poznań) wyk. instalacje wodne i kanalizacje: w Miejskiej Szkole Handlowej, w 2-ch domach przy ul. Głogowskiej 64/65, w 2-ch blokach kolonji przy ul. Rolnej, 1 bloku przy ul. Łazarskiej i inne. (Ogł. str. 34).

„KERAMENT POLSKI”. Fabryka wyrobów cementowych i glazurowanych (Poznań) wyk. wyłożenie płytami dziedzińca Miejskiej Szkoły Handlowej, posadzki terasowe na tarasie, w kuchniach i łazienkach, w domu parku Wilsona, posadzki teracowe w kuchni łazienek miejskich, chodniki z płyt betonowych w Dziecińcu i inne. (Ogł. str. 8).

KINKEL A. Poznańskie Zakłady Stolarskie (Poznań) wyk. prace stolarskie, okna i drzwi dla: domu mieszkalnego Wodociągów miejskich na Dębcu, domu parku Wilsona dziedzińca, domu przy ul. Głogowskiej i inne. (Ogł. str. IV).

KOCENT I GOŹDZIEWICZ (Poznań) wyk. płyty stropowe syst. Opelt i Hengersdorf w Hotelu „Polonja”, asfaltowanie dziedzińca kolonji przy ul. Rolnej, płyty stropowe syst. Opelt i Hengersdorf w domu administracyjnym Spalarni Śmieci i inne. (Ogł. str. 16).

KORASZEWSKI I MARWEG (Poznań), wyk. parkiety w Hotelu „Polonja”, w domu parku Wilsona, w domu na Tamie Garbarskiej i inne. (Ogł. str. 12).

LEITGEBER CZESŁAW, arch. - budowniczy (Poznań). Budowle wykonane w 1929 r. w Poznaniu, dla Magistratu: Hotel „Polonja” przy ul. Grunwaldzkiej róg Stolarskiej, dom mieszkalny ul. Ludwika Rzepeckiego, Szkoła Powszechna dzielnica Winiary, dom mieszkalny dzielnica Górczyn blok I, II, III i V kolonji przy ul. Rolnej, Kolonja przy ul. Łazarskiej, Łazienki miejskie. Na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 r.: Pawilon wystawowy Fabryki czekolady „Goplana” w Poznaniu, Pawilon wystawowy Fabryki maszyn Ryszard Raupach w Katowicach, Dla Dyrekcji Kolei w Poznaniu w 1929 r.: Dworzec zachodni w Poznaniu, Dla Funduszu Kwaterunku Wojskowego: Dom mieszkalny dla podoficerów w Ławicy. (Ogł. str. 5).

ŁĘGOWSKI JAN, budowniczy. Przedsiębiorstwo Budowlane (Poznań) wyk. 1) dom administracyjny Spalarni Śmieci: roboty murarskie, ciesielskie i parkiety, 2) portiernie dla Miejskich wodociągów: roboty ziemne, murarskie, żelbetowe, ciesielskie, dekarskie, blacharskie, stolarskie, ślusarskie, malarskie, zduńskie i instalacyjne, 3) Przeladownia śmieci przy zbiegu ul. Kluczborskiej, Roboczej i Szwajcarskiej: roboty ziemne, betonowe, murarskie i ciesielskie, 4) 13 dom mieszkalny Poznań, ul. Łazarska: roboty ziemne, murarskie, żelbetowe i ciesielskie, 5) dom mieszkalny przy ul. Półwiejskiej i Wałach Jagiełły: roboty ziemne, murarskie, ciesielskie, 6) przeladownia miejska, portiernie i parkan przy ul. Wielkie Garbary i Szyperskiej: roboty ziemne, murarskie i ciesielskie. (Ogł. str. 13).

MIKOŁAJSCY BRACIA. mistrzowie malarscy (Poznań) wyk. prace malarskie: w Sierocińcu, w domu mieszkalnym ul. Wały Jagiełły, na Tamie Garbarskiej, Miejskiej Szkoły Handlowej, pawilonów P. W. K. budowanych przez firmę parkiety. (Ogł. str. 18).

NOWAKOWSKI W. I SYNOWIE. Fabryka mebli, Parowa cegielnia i Fabryka dachówek (Poznań) wyk. w Hotelu „Polonja”: urządzenie wewnątrz 370 pokoi, holu i czytelnia, w domu gościnnym Starostwa Krajowego: całkowite urządze-

nie wewnętrzne, w domu P. K. O. i w kinie „Stylowym”: Edmund Rychlicki i inne. (Ogł. str. 31).

PAWLAK J. Zakład malarstwa dekoracyjnego i artystycznego (Poznań) wyk. prace malarskie w pawilonach: Ogrodnictwa, Min. Poczty i Telegrafów, Spożywczym, Mleczarstwa i Jajczarstwa, w ochronce P. K. E. przy ul. Śniadeckich (dla której również obecnie się wykonywa prace w nowobudującym się gmachu przy ul. Reja) i inne. (Ogłoszenie str. 9).

PAWLICKI SEWERYN, Zakłady stolarskie (Poznań) wyk. okna i drzwi dla Miejskiej Szkoły Handlowej w Poznaniu, przy ul. Śniadeckich, urządzenie wnętrza Baru Angielskiego przy restauracji i winiarni „Splendid”, Poznań, ul. 27-go Grudnia 10, urządzenie wnętrza pałacu Dobieszowice i t. d. (Ogł. str. 23).

„POLICHROMJA”, Zakłady Artystyczne Witrażów, Malarstwa Kościelnego i Artystyczno-Dekoracyjnego w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 79, telefon 78-64, założona w roku 1912 przez art. mal. Henryka Nostiz-Jackowskiego. Właściciele obecni: Henryk Jackowski, art. mal. i Antoni Rejman, arch.

Dział I. Witrażnictwo:

Firma wykonywa wszelkiego rodzaju witraże według własnych projektów i kartonów specj. witraże do kościołów, do gmachów monumentalnych i mieszkań prywatnych. Własne piece do wypalania witrażów i składnica szkła antycznego. Wykaz wykonanych witrażów w Poznaniu: Katedra—Złota Kaplica — kościół św. Marcina, kościół XX. Salezjanów, pod wezw. św. Wojciecha, Kaplica SS. Karmelitanek, w Domu Akademickim, w Domu Profesorów, w Zakładzie Ortopedycznym im. Gąsiorowskich, w Fir. Br. Dawidowskich i w Zamku.

Dział II. Malarstwo Kościelne — Polichromja — Art. dekoracyjne.

Firma wykonywa polichromję kościołów, sal i gmachów monumentalnych według własnych projektów i kartonów. Wykaz wykonanych prac w Poznaniu: Polichromja w Banku Cukrownictwa dawn. B-k Przemysłowców, Teatr Wielki — Opera, Polichromja kościoła św. Marcina i sali koncertowej w Domu P. K. E. (Ogł. str. 35).

POTOCZNY STANISŁAW, Przemysł budowlany (Poznań). Jako specjalność obejmuje firma wykonywanie wszelkich posadzek, a więc: parkietowych zwyczajnych i deseniowych, posadzek korkowych marki „Suberith”, ksylolitowych, torfowych patent „Torfisootherm”, posadzek trocinowych, linoleum oraz nowowytwarzanych podłóg gumowych.

Z większych prac wykonała firma w ostatnim czasie: posadzki parkietowe w nowym Gmachu Sejmu w Warszawie, w Pałacu Arcybiskupim w Poznaniu, w Pałacach Biskupich w Gnieźnie i w Pelplinie, w Zamku w Rydzynie, w olbrzymim Domu Akademickim w Poznaniu, w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w domach mieszkalnych Magistratu m. Poznania.

Materiał na posadzki parkietowe pochodzi wyłącznie z fabryki Tow. Akc. B. Bystrzycki, Orzechowo. (Ogłoszenie str. 26).

RADOMSKI FRANCISZEK, Fabryka wyrobów żelaznych (Poznań) wyk. prace budowlano-ślusarskie i konstrukcyjne: w domu mieszkalnym przy ul. Głogowskiej 54/56, w domu mieszkalnym w parku Wilsona, oparkanie Ogrodu

Zoologicznego, Latarnię orientacyjną (wagi 10.000 kg) na terenach wschodnich P. W. K., konstrukcję żel. (70 ton) pawilonu Hut Szklanych, pawilon repr. miasta Lwowa, kompl. konstrukcja (wagi 50 ton), wiszącą kolejkę w Rzeźni miejskiej w Poznaniu, konstrukcje żel. 3 hangarów dla 3 p. lot., kioski gazetowe, konstrukcje żelazne pod wiaduktem Poznań-główna, okna żelazne dla nowej Elektrowni miejskiej w Poznaniu i wiele innych prac konstrukcyjno-żel.-budowlanych. (Ogł. str. 19).

RYCHLICKI EDMUND, Budowniczy, Przedsiębiorstwo robót inżynierskich (Poznań) wyk. prace budowlane: Sierociniec na Jeźycach, 2 domy przy ul. Łazarskiej, 3 bloki kolonji przy ul. Rolnej, 2 domy mieszkalne przy ul. Głogowskiej 64/65, dom w parku Wilsona i inne. (Ogł. str. 11).

SIWIŃSKI A. Szklarnia artystyczna i budowlana (Poznań) wyk. oszklenia: Miejskiej Szkoły Handlowej, 2 bloków kolonji przy ul. Rolnej, Przeładowni śmieci, domów robotniczych na Zawadach, Dziecińca, oszklenie oranżerii fir. Tomiak, dworca głównego, peronów i t. d., oraz wszelkie prace szklarskie na terenach P. W. K. (Ogł. str. 21).

SOBECKI JAN, właśc. Z. Dykiert i J. Marciniak. Fabryka papy, asfaltu i przetworów smołowcowych (Poznań) wyk. prace dekararskie: 2 domów mieszkalnych przy ul. Łazarskiej, przytuliska na Zawadach, podwójne krycie dachów, papą smołową i gudronowanie ścian, domów robotniczych na Zawadach, Na terenach P. W. K.: prace dekararskie, t. i. podwójne krycie papą smołową; wieży, kas i pobocznych pawilonów. (Ogł. str. 24).

SCHNOTALE ZYGMUNT, Architekt - Budowniczy. Przedsiębiorstwo robót budowlanych i inżynierskich (Poznań) wyk. w Hotelu „Polonia” podłogi, w 2 domach przy ul. Łazarskiej roboty ciesielskie, na terenach P. W. K. pawilony: produkcji roślinnej, meljoracji, łowiectwa, rzemiosł, Związku Uzdrowisk Polskich, Związku Przemysłu Naftowego, Akwarjum, Fontanna świetlna w Parku Wilsona, Basen i wodotrysk na dziedzińcu terenów wschodnich. (Ogłoszenie str. 29).

STEIN KAZIMIERZ, Ślusarnia artystyczno-budowlana (Poznań) wyk. prace ślusarskie, konstrukcje budowlane, okucia okien i drzwi: w domu przy ul. Wały Jagiełły, w dziedzińcu, w Hotelu „Polonia”, domu mieszkalnym Wodociągów Miejskich na Dębcu, 4 bloków kolonji przy ul. Rolnej, domu administracyjnego i mieszkalnego Spalarni śmieci, Łazienek rzecznych, Stadjonu, ustępów podziemnych: w parku Wilsona, w Ogrodzie Zoologicznym, na pl. Święto-Krzyskim, przy ul. św. Marcina, Libelta i inne. (Ogł. str. 23).

STOPA WŁ. Fabryka tektury smołowcowej, przetw. smołowcowych i asfaltu (Poznań) wyk. prace dekararskie i dostawa dachówek, Sp. Akc. „Ostrzeszów” (w Budach) dla Miejskiej Szkoły Handlowej, Stadjonu, domu mieszkalnego przy ul. Głogowskiej 64/65, domu adm. Spalarni śmieci, kolonji przy ul. Wspólnej, Łazienek miejskich, Dziecińca i inne. (Ogł. str. 34).

„STRZAŁA”. Zakłady Przemysłowe inż. Ewaryst Namysł (Poznań) wyk. oświetlenie stylowe własnego wyrobu dla: Hotelu „Polonia”, instalacje światła elektr. dla: kolonji przy ul. Rolnej, kolonji przy ul. Wspólnej, domów miejskich przy ul. Łazarskiej, Przeładowni Śmieci, domu administracyjnego Spalarni śmieci i t. d. (Ogł. IV str. okł.).

SZAFRANEK i ROSZCZYK, inżynierowie, Fabryka

budowy ogrzewań centralnych i wentylacji (Poznań) wyk. ogrzewania parą niskiego ciśnienia, parą wysokiego ciśnienia: mieszkaniowe, wodne z pompą, wentylacje: mechaniczne dopływowe i wyciągowe, suszarnie drzewa, mydła, pralnie mechaniczne, kuchnie parowe, łaźnie parowe, wodociągi i kanalizacje, ciepłarnie, budowa aparatów dezynfekcyjnych, fabrykacja bojlerów, rezerwoarów i t. p. (Ogł. str. 32).

SZMYT WŁADYSŁAW, architekt - budowniczy, Biuro architektoniczne i przedsiębiorstwo robót budowlanych — wyk. prace budowlane: Przytulisko na Zawadach, XV kolonji robotniczej na Górczynie, 1 blok kolonji przy ul. Rolnej, prace ciesielskie 2 domów przy ul. Łazarskiej, Przeladownię śmieci (pod klucz) i inne. (Ogł. str. 14).

SZYMAŃSKI P., mistrz budowy pieców (Poznań), wyk. prace zduńskie: dla kolonji przy ul. Rolnej, Łazarskiej, domu mieszkalnego na Tamie Garbarskiej, Łazienek miejskich, domów robotniczych na Zawadach i inne. (Ogł. str. 22).

„**TERRAZYT**”, Zakł. Przem. Sp. z o. o. (Warszawa) wyk. wyprawę elewacji szlachetną zaprawą „Terrazyt”: Hotelu „Polonja” i nowej Elektrowni Miejskiej w Poznaniu. (Ogł. str. 15).

THIELMANN LUDWIK. Przedsiębiorstwo pokrywania dachów (Poznań) wyk. prace dekarские z dostawą dachówek dla: Hotelu „Polonja”, domu mieszkalnego Wodociągów miejskich na Dębcu, na Tamie Garbarskiej, 5 domów mieszkalnych na Górczynie, krycie werand Dziecińca i inn. (Ogł. str. 22).

TRAWCZYŃSKI STANISŁAW, Budowniczy (Poznań) wyk. ważniejsze prace budowlane: Dom Akademicki: (Wały Leszczyńskiego): budynek główny i oficyna, Dom Rzemieślniczy (ul. Fr. Ratajczaka) fundamentacje, roboty murarskie, żelbetony, dach nad główną salą. Nowa Elektrownia Miejska — fundamentacja palowa (2200 pali żelbet.), oczyszczalnia wody, przeladownia węgla, Wielk. Izba Skarbowa (Wały Batorego) fundamentacja palowa (700 szt. pali żelb.), Elektrownia Miejska żelbetowe słupy oświetleniowe 8, 10 i 14 m. wysokie ca 400 sztuk. (Ogł. str. 6).

WŁODARCZAK JÓZEF, mistrz garncarski (Poznań) wyk. prace zduńskie: w domach Pozn. Kolei Elektr. (przy ul. Wały Jagiełły), w domu mieszkalnym Wodociągów na Dębcu, w domu w parku Wilsona, domu administracyjnego Spalarni śmieci, kolonji przy ul. Rolnej i inne. (Ogłoszenie str. 21).

WRZESIŃSKI SEWERYN, Fabryka papy dachowej (Poznań) wyk. prace dekarские w bloku II przy ul. Łazarskiej i inne. (Ogł. str. 28).

ZJEDNOCZONE ZAKŁADY STOLARSKIE J. WITAJEWSKI I T. WOJCIECHOWSKI (Poznań) wyk. okna i drzwi dla: 2 bocznych domów Miejskiej Szkoły Handlowej, drzwi zewnętrzne, boazerje i balustrady dla Hotelu „Polonja”, drzwi i okna w 1 domu mieszkalnym Wodociągów Miejskich na Dębcu, 2 bloków kolonji przy ul. Rolnej, domu w parku Wilsona, łazienek i inne. (Ogł. str. 4).

F. STASZEWSKI

OBICIA PAPIEROWE

(TAPETY)

FABRYKA WŁASNA
Warszawa, Mazowiecka 8. Tel. 70-85
Poleca również dające się myć i niepłowiejące tapety
TEKKO i SALUBRA

HURT

DETAL

Poleski Urząd Wojewódzki (Dyrekcja Robót Publicznych w Brześciu n/Bug.) ogłasza
KONKURS

na stanowisko referenta Zarządu Gmachów Państwowych, płatne wg. VII. st. st. plac urzędników państwowych wraz z ewentualnym dodatkiem budowlanym.

Wymagane są: wyższe lub średnie studia techniczne, względnie wyższe prawnicze, oraz praktyka w zarządach państwowych lub samorządowych.

Do podania należy dołączyć: 1) Własnoręcznie napisany życiorys. 2) Poświadczony odpisy dyplomu lub świadectwa oraz zaświadczeń z uprzedniej praktyki. 3) Odpis dokumentu, stwierdzającego posiadanie obywatelstwa polskiego.

Termin składania ofert upływa z dniem 1 sierpnia 1929 r. Posada do objęcia niezwłocznie.
Brześć n/Bug d. 28.VI 1929 r.

Z a Wojewode
Inż. I. Moszyński
Dyrektor robót Publicznych.

OGŁOSZENIE.

W związku z ogłoszonym publicznym konkursem architektonicznym na projekt gmachu Ministerstwa Spraw Zagranicznych—Urząd Budowy Gmachów Państwowych w m. st. Warszawie, na skutek raskryptu Ministerstwa Robót Publicznych z dnia 19.VI-1929 r. podaje do wiadomości pp. architektów, biorących udział w wyżej omawianym konkursie, iż termin składania prac konkursowych został przedłużony do dnia 1 sierpnia 1929 roku. —

KIEROWNIK
Urzędu Budowy Gmachów Państwowych
w m. st. Warszawie
T. Szanior

KONKURS ARCHITEKTONICZNY.

Dyrekcja Państwowych Wytwórni Uzbrojenia ogłasza za pośrednictwem Stowarzyszenia Architektów Polskich konkurs na projekt Budowy klubu robotniczego Fabryki Broni w Radomiu. Warunki i program konkursu otrzymać można w sekretariacie S. A. P. Bagatela 3 od godz. 5—7 pp.

Przetarg

Dyrekcja Kolei Państwowych w Gdańsku zwraca uwagę na ogłoszony w *Monitorze Polskim* Nr. 163 z dnia 18 lipca r. b. przetarg publiczny, wyznaczony na **dzień 14 sierpnia 1929 r.** na roboty betonowe, związane z naprawą portalu mostu kolejowego przez Wisłę w Tczewie.

Prezes Dyrekcji Kolei Państwowych.

KONKURS

Magistrat m. Grodna ogłasza konkurs na stanowisko

INŻYNIERA - ARCHITEKTA

Miejskiego, jednocześnie

Kierownika Wydziału Budowlanego

Magistratu,

z poborami odpowiadającymi VII—VI kat. urz. państw. z 25% dodatkiem komunalnym. Stanowisko do objęcia natychmiast.

Warunki:

1. Ukończone wyższe studia politechniczne,
2. Uprawnienie Ministerstwa R. P. do prowadzenia robót budowlanych,
3. Obywatelstwo Polskie,
4. Nieprzekraczalny czterdziesty rok życia,
5. Conajmniej 2-u letnia praktyka.

Podania należy udokumentowane wraz z własnoręcznie napisanym życiorysem, i świadectwem zdrowia wnosić należy do Magistratu m. Grodna, w terminie do dnia 30 lipca 1929 r,

(—) *Antoni Rączaszek*,
Komisarz Rządowy m. Grodna.

OGŁOSZENIE

wyniku konkursu na projekt Gmachu N. I. K.

Urząd Budowy Gmachów Państwowych w m. stoł. Warszawie podaje do wiadomości, iż w dniu 16 lipca 1929 r. Jury Sądu Konkursowego na projekt gmachu Najwyższej Izby Kontroli Państwowej przyznało następujące nagrody:

I nagrodę Inż.-arch. *Zdzisławowi Mączyńskiemu*,
II " " " *Czesławowi Duchnowskiemu*
i *Janowi Kukulskiemu*,

Dwie III nagr. Inż.-arch. *Jerzemu Gelbardowi*,
J. R. Sigalinowi;
Grzegorzowi Sigalinowi i
Witoldowi Woyńiewiczowi

oraz drugą III nagrodę:

inż. *Stefanowi Colonna-Walewskiemu* i
arch. *Tadeuszowi Leśniewskiemu*.

Prócz tego przeznaczono do zakupu projekt pp.:
Stanisława Fiszera i *Mieczysława Krakowskiego*.

Wystawę prac konkursowych zwiedzać można w gmachu Politechniki Warszawskiej, Wydział Architektury przy ul. Koszykowej 55, codziennie od godz. 9 do 18-ej.

DŹWIGI OSOBOWE I TOWAROWE

DŹWIGI BUDOWLANE, WCIĄGI ELEKTRYCZNE I RĘCZNE, SUWNICE, DZWIGARKI WSZELKIEGO RODZAJU, LEWARY, WIELOKRAŹKI LINOWE, ŁAŃCUCHY, PODNOŚNIKI DLA RZEŹNI I T. P.

WYKONYWA JAKO SPECJALNOŚĆ:

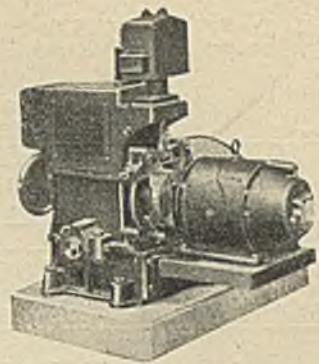
WARSZAWSKA FABRYKA MASZYN WINDOWYCH, „SIŁA”

ISTNIEJE OD 1894 R.

Warszawa, ul. Chłodna 5.

ISTNIEJE OD 1894 R.

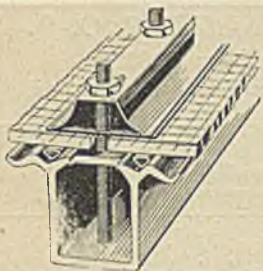
Telefon 47-78.

WYTWÓRNA POSADZEK DRZEWNYCH BRACIA BEDNARCZYK

WARSZAWA-PRAGA, UL. KAŁUSZYŃSKA 7, (dom wł.) DAWNIEJ MOKOTÓW TELEFON 311-54.

ZAKRES DZIAŁALNOŚCI:
POSADZKI DĘBOWE, KLEPKOWE,
TAFLOWE-OZDOBNE
I FORNIEROWANE SALONOWE.
WŁASNA PRODUKCJA

„WEMA” POLSKA FABRYKA DACHÓW SZKLANYCH
SP. Z O. P. RUDA ŚL.
DACHY SZKLANE BEZ KITU TRWAŁOŚĆ WODOSZCZELNOŚĆ

Opadanie skroplin do wnętrza budynku wykluczone.

ZASTĘPSTWO: Warszawa, Łódź, Tarnów, Król. - Huta.

ARMATURE

kąpielową niklowaną w wytwornym wykonaniu,
do instalacji ogrzewania centralnego
wodociągową i przeciwpożarową

AUTOMATY i PIECE GAZOWE
POLECAJĄ

JANCZEWSKI i FREYMARK,

Warszawa, Mokotowska 49.

CIEPŁE MIESZKANIE
USUNIĘCIE WILGOCI
50% OSZCZĘDNOŚCI OPAŁU

osiąga się po obsadzeniu w piecu patent.

MULTIPLIKATORA OGRZEWANIA
i przedłuża znacznie trwałość pieca.

Drzwiczki Hermetyczne Regeneracyjne zwiększają temperaturę spalin o 50° C., nie wysuwają się z obsady w kaflach.

Nasady dyszowe stałe kominowe i wentylacyjne wzbu-
dzają silny ciąg nawet obok wyższych budowli.

Piece żelazne płaszczowe do powolnego palenia.

Piece do spalania śmieci, odpadków kuchennych i t. p.

Aparaty dezynfekcyjne stałe i przewoźne.

Dr. Inż. W. P. KŁOBUKOWSKI i S-Ka z o. o.
Warszawa, Wspólna 71. Telefon 15-04

WYŚWIETLANIE RYSUNKÓW
TECHNICZNYCH.
PLANÓW BUDOWLANYCH
na papierach światłoczułych
POZYTYWNYCH, NEGATYWNYCH
i OZALIDOWYCH

wykonywa
ZAKŁAD KLISZ
REKLAMOWYCH
R. Borckenhagen

Tel 11-72. Piórkowska № 100.

OGŁASZAJCIE SIĘ
w MIESIĘCZNIKU
„Architektura i Budownictwo”

PRZEMYSŁ BUDOWLANY I TECHNICZNY

Armatury elektryczne

Warszawa

TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE
„K A N D E M” Sp. z ogr. odp.
Warszawa, ul. Miodowa Nr. 7, telefon 288-29.

„A. MARCINIAK i S-ka”
Spółka Akcyjna
WARSZAWA, ul. Żłota 49. Telefon 260-76 i 260-06

Armatura dla Techniki Sanitarnej

Warszawa

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE
JANCZEWSKI i FREYMARK
Warszawa, Mokotowska 49. Tel. 510-54

A s f a l t y

Poznań

KOCENT i GOŹDZIEWICZ
Poznań, ul. Sew. Mielżyńskiego 23, tel. 31-86
ASFALTOWANIE ULIC RÓŻNEMI SYSTEMAMI
BUDOWA NAWIERZCHNI BITUMICZNYCH
FABRYKA ASFALTU

Warszawa

POLSKA FABRYKA EKSTRAKTÓW GARBARSKICH
Spółka Akcyjna
WARSZAWA DZIAŁ ASFALTÓW Telef. 319-51
Smocza 43 123-57, 224-28
WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ ASFALTÓW
MEKSFALT i SPRAMEX

Betoniarki

Warszawa

RZEWUSKI i S-ka
Spółka Akcyjna
Warszawa ul. Ordynacka 7 Tel. 28-95 i 28-17

Biura Architektoniczne

Poznań

MARJAN ANDRZEJEWSKI
inżynier dyplom. - architekt
Poznań, Plac Wolności 11/I p. - - - - - Tel. 15-42

Tarnów

Biuro Architektoniczne i Budowlane
Inż. Arch. EDWARDA OKONIA
TARNÓW, Przekłonna Chyzowska 1:6, I p. Telefon Nr. 236

Warszawa

HENRYK PINKUS
Inż. - Arch. Dyplomowany
Warszawa Natolińska 7 Telefon 425-50

BIURO ARCHITEKTONICZNE
HENRYK STANKIEWICZ i BOHDAN NOWAK
INŻYNIEROWIE - ARCHITEKCI
WARSZAWA
ulica Św. Barbary Nr. 12 m. 4. Telefon 304-88

Biura Inżynierskie

Warszawa

WŁADYSŁAW GALL
Inżynier dyplomowany
Warszawa ulica Krucza Nr. 40 Tel. 164-16

Biuro Inżynieryjno-Budowlane
KAROLA SZTOLCMAŃA
WARSZAWA Pl. Napoleona 1 m. 17 Tel. 431-26, 338-38

Biura Techniczne

Kraków

BIURO TECHNICZNE
Inż. JÓZEF WEINGRÜN
Kraków, pl. Groble 19 telefon 21-45

Poznań

Biuro Techniczno-Budowlane
ROMAN MATUSZEWSKI Arch. Bud.
POZNAŃ ALEJE MARCINKOWSKIEGO 14 TEL. 12-32

Blacharsko Instalacyjne Zakłady

Poznań

ZAKŁAD BLACHARSKO-INSTALACYJNY
ALEKSANDER ROTNICKI
Poznań Przemysłowa 27 Tel. 6496

Blachy Cynkowe

Warszawa

Przedstaw. Zjednocz. Polskich Walcowni Blachy Cynkowej
HERMAN MEYER
WARSZAWA, TRAUGUTA 2, TELEFON 1-84 i 3-84

Brukarstwo

Poznań

JÓZEF JÓŹWIAK, mistrz brukarski
Przedsiębiorstwo Robót Inżynierskich
Poznań, ul. Górna Wilda 47. Telefon 56-04.
Wykonuje wszelkie prace brukarskie, ziemne i kanalizacyjne.
Dostawa wszelkiego rodzaju materiałów brukowych i żwiru z własnej
zbiornicy.

Warszawa

ZRZESZENIE BRUKARZY Z. O. O.
Warszawa, ul. Solec 20B, telefon 45-99.
Wytwórnia płyt betonowych i rur do kanalizacji telefonicznej
Wszelkie roboty brukarskie. Układanie kabli elektrycznych.

Budowlane Konstrukcje

Warszawa

POLSKA FABRYKA SIATKI JEDNOLITEJ
Hr. ST. LEDOCHOWSKI, Sp. Akc.
Warszawa ul. Przemysłowa 24 Telefon 72-35

Budowlane Materiały

Kraków

M. A M S T E R
ZAKŁAD MATERJAŁÓW BUDOWLANYCH
Kraków, Pl. Groble 18. Telefon 10-06

Warszawa

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE
ZYGUNT CHODYŃA
Warszawa, ul. Srebrna 3, tel. 211-11

Inż. ST. MARUSZEWSKI i S-ka
WARSZAWA, HOŻA 38, TEL. 159-22 i 277-22

Poleca wyłączne przedstawicielstwo fabryk
Wapno piechcińskie marmurowe niegaszone oraz hydrauliczne.
Cement. Gips „Scipio”. Szamoty „Kiepacki”. Cegła. Dachówka.
Eternit. Trzcina. Lepnik „Duroxyl”. Studzienki „Oms”. Papa.
Posadzka.

Inż. JAN PEŁDZICH
Warszawa, ul. Zielna 30. Telefon 180-70

DOM HANDLOWY „STAMAT”
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa Nowy-Swiat 3 Telefon 245-89 i 96-36

Budowlane Materiały

Warszawa

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE
„S Z Y F E R P O L”
Warszawa, Hoża 48. Tel. 93-95, 118-95, 118-48

Budowlane Okucia

Warszawa

FABRYKA OKUĆ BUDOWLANYCH i ODLEWNI METALI
Inż. K. Dobrowolski i F. Huskowski Sp. z o. o.
WARSZAWA—PRAGA, KROWIA 6/8, TELEFON 4-79

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Katowice

MONIER Spółka Akcyjna
Przedsiębiorstwo Budowlane dla prac podziemnych, naziemnych
i żelazo-betonowych
Katowice, Sobieskiego 3, tel. 125

UNJA BUDOWLANA
Towarzystwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
Katowice ul. Opolska 15. Warszawa—Szkolna 8.

Kraków

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWY i ROBÓT ŻELBETOWYCH
JÓZEF KACZMARCZYK Budowniczy
Kraków, Rynek Gł. 34. Telefon 42-32

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT PUBLICZNYCH
„K I L O F” Spółka Akcyjna
Kraków, Zwierzyniecka 23, Tel. 11-71

Lublin

Biuro Budowlane, Kanalizacyjne, Centr. Ogrzewania i Handl.
„ARCHITEKT”
Sp. z ogr. odp. w Lublinie, Zamojska 4, tel. 2-47

Rok założenia 1900
PRZEDSIĘBIORSTWO TECHNICZNO-BUDOWLANE
W. SZCZEPAŃSKI i S. ORŁOWSKI
Lublin, Krakowskie Przedmieście 36, tel. 219

Lwów

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERSKO-ARCHITEKTONICZNYCH
Inż. WŁAD. SZCZEK rządowo upoważ. do pro-
wadzenia robót budowlan.
LWÓW, NOWY-SWIAT 20

Łódź

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
„KONSTRUKTOR”
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Łódź, Al. Kościuszki Nr. 1, telefon 60-28

Poznań

Przedsiębiorstwo Budowlane i Fabryka Obróbki Drzewa
BAKOWSKI i SMOLIBOWSKI
Poznań, ul. Jasna 11, telefon 6074

FRANCISZEK BRZEZIŃSKI
ARCHITEKT - BUDOWNICZY
Poznań ul. Orzeszkowej 7 tel. 6252

JAN DOMERACKI budowniczy
Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych
w Poznaniu, ul. Górna Wilda Nr. 42. Telefon 16-67

M. HOFFMANN i S-ka
Przedsiębiorstwo robót naziemnych, podziemnych i żelbetowych
Fabryka wyrobów cementowych
Poznań, Górna Wilda 134a

J. KLATKIEWICZ
BUDOWNICZY
P O Z N A Ń ul. SIEROCA 3/4 TELEFON 32-81

KOCENT i GOŹDZIEWICZ
Poznań, Sew. Mielżyńskiego 23, tel. 31-86
Budownictwo podziemne-żelbet. Fabryka wyrob. cement.

Przedsięb. robót budowl.-inż. i Fabryka wyrobów drzewnych
CZESŁAW LEITGEBER architekt
P O Z N A Ń NARAMOWICKA 25 TELEFON 50-81

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Poznań

P. ŁABUZIŃSKI
architekt-budowniczy
Poznań, Wierzbicice 10. II Tel. 51-62

EDMUND RYCHLICKI
BUDOWNICZY
P O Z N A Ń UL. SKRYTA 7 TELEFON 65-84

Przedsiębiorstwo robót budowlanych i inżynieryjnych
ZYGMUNT SCHNOTALE architekt-budowniczy
POZNAŃ, ul. Strzelecka 33, tel. 1868 — TORUŃ, Piastowska 7, tel. 552

K. SOWIŃSKI BUDOWNICZY
POZNAŃ, ul. FR. RATAJCZAKA 37, TELEFON 38-41

WŁADYSŁAW SZMYT
ARCHITEKT-BUDOWNICZY
Poznań ul. Prusa 19 Telefon 6897

CZESŁAW SZYPERSKI Budowniczy
Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych
Poznań Słowackiego 10, Telefon 61-64

WŁADYSŁAW URBANIAK, budowniczy
Przedsięb. Robót Inżynieryjnych. Tartak parowy. Fabr. wyrob. z drzewa
Poznań, Droga Dębińska 10, tel. 33-54

Sosnowiec

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
L U F T i S-ka
Sosnowiec, - - - - - ul. Jasna 8

Warszawa

Pierwsza w Kraju Fabryka Gipsu p. f. „ALABASTER”
Założona w roku 1873
właściciel Inż. BRONISŁAW PLEBIŃSKI
Warszawa, ul. Czerniakowska 156 (dom własny) tel. 13-40

Przedsiębiorstwo Budowlane i Przemysłowo-Handlowe
„ALWA” wł. inż. A. Wachniewski
Biuro: Hoża 30, tel. 332-41. Skład i wytwórnia: Grochowska 42, tel. 207-26

Towarzystwo Inż.-Budowlane „TRAWERS”
BANASZKIEWICZ, HACIEWICZ i SERWIŃSKI — Inż.
Warszawa, Piękna 22. Tel. 271-66

Biuro Inżynieryjno-Budowlane BOBROWSKI i S-ka Inż.
Sp. z ogr. odp.
Warszawa, Rakowiecka 9, telefon 94-18

Przedsiębiorstwo Techniczno-Budowlane
M. BIAŁOBRZESKI i J. HILDT
Warszawa, Miedziana 8. Telefon 183-71

Przedsiębiorstwo Budowlane
ADAM IG. BROMKE i SYN
Warszawa, ul. Nowowiejska Nr. 11, telefon 56—23 i 112—28

„BUDOWNICTWO i PRZEMYSŁ”
Polska Spółka Udziałowa
WARSZAWA ŚNIADECKICH 6

TOWARZYSTWO PRZEMYSŁOWO-BUDOWLANE
„BUDOPOL” Sp. z ogr. odp.
Dyrekcja — Warszawa, Kredytowa 6, tel. 331-71 i 331-71.

Biuro Budowlane
T. CZOSNOWSKI
Warszawa, ul. Ceglana Nr. 5. Telefon 5-87

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Warszawa

PRZEDSIĘBIORSTWO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
Inż. I. Domański, J. Wiszczor, i S-ka Sp. z o. o.
Warszawa, Wspólna 32, Telefon 331-00.

WŁADYSŁAW DUDZIŃSKI
BUDOWNICZY
WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 46, TELEF. 253-22

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych
Inż. K. FELIŃSKI
Warszawa, Marszałkowska 36. Telefon 131-47

GÓRNOŚLĄSKIE TOWARZYSTWO AKCYJNE
DLA BUDOWLI PRZEMYSŁOWYCH
EKSPozytura w Warszawie, ul. Sienkiewicza 1, TEL. 155-75

H. Halber, Architekt, Warszawa, ul. Bagatela 13, tel. 160-98
J. Halber, Przedsiębiorstwo Budowlane
Warszawa, ul. Koszykowa 51, telefon 157-67

BRACIA
HORN i RUPIEWICZ

Spółka Akcyjna
WARSZAWA
Zarząd: ul. Mazowiecka 7. Fabryka: Ludna 6

Przedsiębiorstwo Przemysłowo-Budowlane
JÓZEF JAWORSKI i S-ka
Warszawa, ul. Fabryczna Nr. 28, tel. 195-03

KRAJOWE TOWARZYSTWO BUDOWLANE
„KATEBE” Sp. z ogr. odp.
WARSZAWA, SIENKIEWICZA 3, TELEFON 420-01, 420-02 i 256-10

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KĘDZIERSKI
Warszawa Nowy Świat 41 Tel 43-78

Biuro Inżynierskie
Dr. CZESŁAW KŁOŚ
Warszawa Smolna 10 Tel. 271-01

Przedsiębiorstwo robót budowlanych i kanalizacyjno-
wodociągowych
A. KLEIBER i W. JEŻEWSKI
Warszawa Ordynacka 8 Tel. 98-11

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
JAN KRĘCKI
WARSZAWA, UL. EM. PLATER 19, TEL. 102-33

Przedsiębiorstwo Budowlane, Biuro Inżynierskie
C. LUBIŃSKI i K. JASKULSKI Sp. z ogr. odp.
Warszawa, ul. Wilcza 5, m. 12, tel. 116-51, 116-50 i 97-88

Towarzystwo Akcyjne Zakładów Przemysłowo-Budowlanych
FR. MARTENS i AD. DAAB
Warszawa, ul. Wiejska Nr. 9. Telefon Nr. 55-84

Przedsiębiorstwo Techniczno-Budowlane
F. MAZURKIEWICZ
Warszawa, ulica Złota Nr. 76 Tel. 32-98

Biuro Przemysłowo-Budowlane
S. PRONASZKO i R. SOBIESZEK
Warszawa, Ś-to Krzyska 25, tel. 426-72, 426-74.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Warszawa

ARTUR REINBERG, inżynier-budowniczy
PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT BUDOWLANYCH
Warszawa, ul. Wspólna Nr. 51, telefon 283-18

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
A. i R. RZECZKOWSCY
Biuro Zarządu: Warszawa, Zajęcza 8. Telefon 74-85

BIURO BUDOWLANE
F. SKAPSKI, T. SZOPA i S-ka inżynierowie
Sp. z ogr. odp. Al. Ujazdowska 39 m. 8, TEL. 416-54

Biuro budowlane
Inżyniera MICHAŁA SZYLAJNERA
Warszawa, ul. Hoża 9/3, tel. 322-89 i 303-22

SYNDYKAT TECHNICZNO-BUDOWLANY
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
WARSZAWA SENATORSKA 28/30 TEL. 54-35 i 62-27

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-Budowlane
JAN TARCZEWSKI i S-ka
Sp. z o. o.
Warszawa, ul. Elektoralna 28, tel. 209-09

PRZEDSIĘBIORSTWO TECHNICZNO-BUDOWLANE
„TEKTON” Sp. z ogr. odp.
WARSZAWA KREDYTOWA 16 TEL. 83-41 i 90-41

T-WO ROBÓT KOLEJOWYCH I BUDOWLANYCH
„TOR” Spółka Akcyjna
WARSZAWA, ELEKTORALNA 6, TELEFON 54-40

WARSZAWSKIE PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
Spółka Akcyjna, egz. od 1910 r.
Warszawa, ul. Hoża Nr. 9, telefony: 322-89 i 303-22

WACŁAW WĘDROWSKI
Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
Warszawa, ul. Polna Nr. 46 (dom własny), tel. Nr. 140-96

WARSZAWSKA SPÓŁKA BUDOWLANA
Spółka z ogr. odp.
Warszawa, Al. Ujazdowskie 39, tel. 230-22 i 15-34.— Równne.
Budownictwo lądowe—Żelbet—Projekty—Kosztorysy—Mosty
Budownictwo kolejowe Własne Zakłady Ceramiczne

Warszawskie Towarzystwo Techniczno-Budowl.
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa, Plac 3-ch Krzyży 9, Telefon: 302-56, 302-57

Biuro Budowlane
W. WOJNAROWSKI i B. ŚWIECKI
Warszawa, ul. Marszałkowska 79, tel. 58-01

„ŻELAZO-BETON” Sp. z ogr. odp.
W. Kryński, W. Malinowski i W. Polkowski inżynierowie
Warszawa, Żórawia 11. Tel. 60-24, 40-24 i 7-67

Zawiercie

Biuro Budowlane ANTONI BLANA
Zawiercie, ul. Słowackiego 12

Cegielnie

Poznań

CEGIELNIE
DRYGAS i WTORKOWSKI
P O Z N A Ń PI. WOLNOŚCI 11 TELEFON 21-90

Skolimów

Cegielnia „OBORY”
poczta Skolimów, tel. 241-77
Cegła ręczna i maszynowa

Warszawa

MECHANICZNA CEGIELNIA
DĄBRÓWKA WILLANOWSKA
WARSZAWA NOWY-ŚWIAT 18 TELEFON 29-40

Inż.-Cer. JÓZEF CISZEWSKI
Rok założenia 1906 ZŁOTY MEDAL
WARSZAWA, Krakowskie Przedmieście 7, Telefon 749

Celolit

Warszawa

Dom Handlowy „STAMAT”
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa Nowy-Świat 3 Telefon 245-89 i 96-36

Cement

Warszawa

ZJEDNOCZONE FABRYKI PORTLAND-CEMENTU
FIRLEY Sp. Akc.
WARSZAWA WARECKA 11 TELEFON 211-04

Centralne Ogrzewania i Wodociągi

Warszawa

BIURO TECHNICZNO-INSTALACYJNE
JÓZEF BUCZKOWSKI i S-ka
Warszawa, Hoża 59, Telefon 84-39

JAN STAPF
Ogrzewania Centralne, Kanalizacje, Wodociągi i t. p.
Warszawa, Marszałkowska 72 tel. 190-95

Ceramika

Grudziądz

POMORSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE
Towarzystwo Akcyjne w Grudziądzu
Największa w Polsce fabryka dachówek

poleca znane ze swej dobroci:
karpiówkę żłobioną, holenderkę i rzymską na
krycie kościołów i gmachów monumentalnych

Prospekty i kosztorysy gratis

Warszawa

„DZIEWULSKI i LANGE”
Tow. Akcyjne Zakładów Ceramicznych
Warszawa, ul. Rysia Nr. 1 Telefon Nr. 18-84 i 18-65

ZAKŁADY CERAMICZNE „PUSTELNIK”
SPÓŁKA AKCYJNA
Zarząd: Warszawa, Królewska Nr. 8

Drzwiczki Hermetyczne, piecowe i kuchenne

Warszawa

Drzwiczki Hermetyczne Piecowe i Kuchenne
PIOTR ŁAWACZ i Synowie w Końskich
Oddziały: Warszawa, Daniłowiczowska 2, tel. 202-54, Łódź, Sienkiewicza 30

Elektryczne Instalacje

Warszawa

E. KÜHN i S-ka
BIURO INSTALACYJNO ELEKTROTECHNICZNE
WARSZAWA MARSZAŁKOWSKA 71 TEL. 67-52 i 97-93

BIURO ELEKTROTECHNICZNE
A. Z. OKOŃ
Warszawa Szopena 10 Tel. 107-99

BIURO ELEKTROTECHNICZNE
S. ZYGADŁO i W. LEGOTKE inżynierowie
Warszawa, Marszałkowska 72 Telefon 76-73

Fabryki Hydrauliczne

Warszawa

Fabryka Hydrauliczna „WISŁA”
M. STRASBURGER i K. SASKI
Warszawa, ul. Kopernika 26, tel. 62 i 70-48

Fabryki Papy Dachowej

Poznań

Jan Sobeci — właśc.: Z. Dykiert i J. Marciniak
FABRYKA PAPY DACHOWEJ
Poznań Plac Wolności 17 tel. 3250 i 1094

SEWERYN WRZESIŃSKI
FABRYKA PAPY DACHOWEJ
P O Z N A Ń PL. WOLNOŚCI 18 TELEFON 32-98

Fabryki Siatek i Płotów Drucianych

Poznań

R. MATUSZEWSKI i S-ka
FABRYKA SIATEK
P O Z N A Ń ul. Św. MARCINA 45a TELEFON 2401
SIATKI 4-ro i 6-cio kątnie, oraz KARBOWANE, RABIC, ARFY
K o m p l e t n e o g r o d z e n i a

Fabryki Wyrobów Betonowych

Warszawa

FABRYKA WYROBÓW BETONOWYCH
STANISŁAW RADZIMIŃSKI
Warszawa Wilanowska 22

Warszawa

Wytwórnia Wyrobów Betonowych „GOLKÓW”
HENRYK GOŁOGOWSKI
WARSZAWA Al. JEROZOLIMSKA 21 TELEFON 219-74

EDMUND SZMIDT
WYTWÓRNIA WYROBÓW
BETONOWYCH i KSYLOLITOWYCH
Warszawa ul. Grójecka 56 Tel. 328-30

Fasadowa Wyprawa

Warszawa

WYPRAWA FASADOWA „TERRAZYT” KAMIEŃ SZTUCZNY
Zakłady Przemysłowe „TERRAZYT” w Warszawie
Chmielna 72 Telefon 72-14

Gazowe aparaty. Lamy elektryczne

Warszawa

Fabryka „JAN SERKOWSKI” Sp. Akc.
Gazowe Piece Kąpielowe — Kuchnie, Kuchenki Ga-
zowe, Lamy i Żyrandole Elektryczne.
Warszawa, ul. Nowolipie 78, tel. 6-12 i 163-87.

Instalacyjno-Techniczne Biura

Lwów

ZYGMUNT RODAKOWSKI
Przedsiębiorstwo Budowy Wodociągów
Lwów   Gołąba 15   Telefon 7-02

Warszawa

DMOWSKI i JAWORSKI
Kanalizacja. Wodociągi. Ogrzewania. Instalacje gazowe.
Warszawa, ul. Płocka 20 (dom własny). Tel. 282-48.

Tow. Akc. Drzewiecki i Jeziorański
W A R S Z A W A   Al. Jerozolimskie 71
O D D Z I A Ł Y:
KRAKOW, POZNAŃ, LWÓW, WILNO

Zajączkowski, Szewczykowski i S-ka
INŻYNIEROWIE
Warszawa, ulica Śliska Nr. 9. Telefon 165-12 i 89-12

Inżynieria Sanitarna

Warszawa

Biurowy Urządzeń Zdrowotnych i Ogrzewań Centralnych
WACŁAW TOMASZEWSKI inż.
Warszawa, ul. Mazowiecka 10. Telefon 162-68

Izolacje

Warszawa

Zakład Izolacji ciepło- i zimnochronnych
FRANCISZEK OŻAROWSKI
W A R S Z A W A   KOPERNIKA 42   TELEFON 295-72

Izolacje i Asfalty

Warszawa

Fabryka materiałów izolacyjnych, gubronitu i asfaltu
„GUDRONIT” W. CISZEWSKI bud.
Warszawa, Krakowskie-Przedmieście 17
tel. biuro 11-46, fabryka 150-45

Fabryka materiałów izolacyjnych, asfaltów i przetw. chemicznych
L. ORŁOWSKI, J. ROGOWICZ i S-ka
Zarząd: Warszawa, ul. Królewska Nr. 8, telefon 101-23

Kastor, środek przeciw wilgoci

Warszawa

HYDROFUGE „KASTOR” — KARSTENS MAURZYC
Warszawa, ul. Koszykowa Nr. 7. Telefon 27-95

Lampy — Latarnie Naftowo-żarowe

Warszawa

P O L M E T, S. A.
BIURO SPRZEDAŻY
Warszawa, Pl. Dąbrowskiego 2, tel. 123-99

Linotol

Warszawa

LINOTOL posadzki jednolite skalodrzewne
Inżynier **ZYGMUNT ŁADA i S-ka**
W A R S Z A W A   ul. TRAUĞUTTA 2   TELEFON 1-81 i 3-84

Metalowe Wyroby

Warszawa

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH
A. MORANTOWICZ
Warszawa, Długa 46. Tel. 189-59

Obicia Papierowe

Warszawa

Tow. Akc. „J. FRANASZEK”
Magazyn detaliczny obić papierowych
Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 15

Piece „Szrajbera”

Warszawa

KAROL SZRAJBER sp. z o. o.
BUDOWA PIECÓW OPANCERZONYCH
Warszawa   Grójecka 33   Telefon 320-33

Polichromja — Malarstwo Art. — Witraże

Poznań

„POLICHROMJA”
Poznań, ul. Dąbrowskiego 79, tel. 78-64

Posadzki Ksylolitowe

Kraków

KAMIEŃ SZTUCZNY
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Kraków, Studencka 8. Telefon 46-09.

Posadzki i Parkiety

Poznań

KORASZEWSKI i MARWEG
Wyroby Drzewne. Posadzki Dębowe. Handel Drzewem
Poznań, Plac Wolności 14a, tel. 28-84

Warszawa

WYTWÓRŃNIA POSADZEK DRZEWNYCH
B-cia BEDNARCZYK
Warszawa, Kaluszyńska 7, telefon 311-54

Przemysł Budowlany

Warszawa

Centrala Gospodarcza Przemysłu Budowlanego
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa, Al. Ujazdowska 39, tel. 72-66

Reprodukcje Światłolitograficzne z Rysunków, Planów, Map

Poznań

KONRAD ROZYNEK
Zakłady Graficzne
Poznań, Aleje Marcinkowskiego 28. Tel. 37-47

Rysunkowe Artykuły

Warszawa

Wytwórnia papierów światłoczułych
W. SKIBA i A. WYPÓREK
WARSZAWA   MARSZAŁKOWSKA 71   TELEF. 35-66
ELEKTR. ZAKŁAD KOPIOWANIA PLANÓW i RYSUNKÓW
FOTOGRAFJA — WSZELKIE ARTYKUŁY RYSUNKOWE

Zakład wyświetlania rysunków i Skład przyborów rysunkowych

ALBIN ZABORSKI
Warszawa   Widok 22   Telefon 405-09

Rzeźbiarstwo i Sztukatorstwo

Poznań

S. T. DUŻEWSKI
Mistrz Rzeźbiarsko-Sztukatorski
Poznań, Łazarska 13, tel. 66-26

Warszawa

FABRYKA KAMIENIARSKA
JAN FEDOROWICZ
Warszawa, Dzika 61-a. Telefon 77-96

Studnie Artezyjskie wiercone

Poznań

J. KOPCZYŃSKI i Sp.
Przedsiębiorstwo wiercenia studzien — Fabryka pomp
Poznań,   ul. Łazarska 30,   tel. 60-42

Ś z k ł o

Warszawa

WŁADYSŁAW GAWOROWSKI

Warszawa Marszałkowska 38 Telefon 250-45

KACZOREK i CHECIŃSKI, Sp. z ogr. odp.
PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT SZKLARSKICH
Fabryka luster i szlifiernia szkła — Warszawa, Hoża 41, telefon 111-42

Związek Hut Szklanych w Polsce
Warszawa, ul. Hortensji 5, tel. 309-29

Światłoczuły Papier

Poznań

ST. JURACKI i ST. CHEŁMICKI Sp. z o. o.
POZNAŃ, AL. MARCINKOWSKIEGO 26, TEL. 31-00 i 25-47
WYTWORNIA ŚWIATŁOCZULEGO PAPIERU
POZNAŃ ul. MAŁECKIEGO 6 TEL. 73-20

Wentylatory

Warszawa

ZAKŁAD URZĄDZEŃ WENTYLACYJNYCH I SUSZARNIANYCH
Inż. FR. KWIATKOWSKI
Warszawa, Krochmalna 83. Telefon 94-74

Witraże

Kraków

KRAKOWSKI ZAKŁAD WITRAŻÓW
S. G. ŻELEŃSKI
Kraków, ul. Aleje Krasińskiego 23. Tel. 137

Poznań

„POLICHROMJA”
Poznań, ul. Dąbrowskiego 79, tel. 78-64

Warszawa

Zakład Witrażów Artystycznych
F. BIAŁKOWSKI
Warszawa, ul. Słopińska 42, tel. 29-55

Zakłady Stolarskie

Lwów

„OIKOS”
Spółka Akcyjna dla Przemysłu Drzewnego
L w ó w ul. Trzeciego Maja 16 Tel. 1-44, 14-24, 3-12, 2-78

Warszawa

ZAKŁADY STOLARSKIE
L. GLOEH, Warszawa — Praga,
ul. Kowieńska Nr. 5/7/9. Telefony 290-63 i 147-86.

FABRYKA STOLARSKA
KAROL SZWACHUŁA
Warszawa, Solec 103. Telefon 124-65

Zakłady Wyświetlania Rysunków

Warszawa

Znacznie rozszerzony Zakład Wyświetlania Rysunków
ALBIN ZABORSKI
Warszawa, Widok 22, tel. 405-09

Żelazo

Warszawa

S. GRAFF, Warszawa, Grzybowska 10.
ŻELAZO — BLACHA — BELKI
Tel. 13-62, 37-67, 137-55. P. K. O. 3499.

Żyrandole

Warszawa

JABŁOŃSKI i Spółka
Warszawa, Królewska 16. Tel. 118-14
Świeczniki nowoczesne. Największy wybór

„A. MARCINIAK i S-ka”
SPÓŁKA AKCYJNA

Warszawa, ul. Złota Nr. 49. Tel. 260-76 i 260-06

Żwir

Warszawa

WARSZAWSKIE TOW. EKSPLOATACJI ŻWIRU
Sp. z ogr. odp.
WARSZAWA, SOLEC 20-b. TEL. 438-00
Dostarcza żwir kopalniany

URZĄD WOJEWÓDZKI

Dyrekcja Robót Publicznych w Brześciu n/B.
ogłasza

PRZETARG PUBLICZNY

na zainstalowanie centralnego wodnego
ogrzewania o niskim ciśnieniu

w gmachu Izby Skarbowej w Brześciu n/Bugiem (kubatura budynku 14907 m³).

Przetarg odbędzie się w dn. 25 lipca 1929 r. o godzinie 12-ej w lokalu Dyrekcji Robót Publicznych w Brześciu n/B. przy ulicy Krzywej Nr. 21.

Oferty pisemne, odpowiadające pozycjom kosztorysu wstępnego i opracowane ściśle według przepisów Ministerstwa Robót Publicznych o oddawaniu robót i dostaw państwowych, należy składać lub przysyłać pocztą Dyrekcji Robót Publicznych w Brześciu n/B. w zalakowanych kopertach, zaopatrzonych napisem „Oferta do przetargu na zainstalowanie centralnego ogrzewania w gmachu Izby Skarbowej w Brześciu n/B.”

Termin wykończenia instalacji wyznacza się na 15-go września 1929 r. Termin składania oferty upływa o godzinie 12-ej 25 lipca 1929 r. bezpośrednio przed rozpoczęciem rozprawy ofertowej przez Przewodniczącego Komisji Przetargowej.

Urząd zastrzega sobie prawo dowolnego wyboru oferenta, ewentualnie przeprowadzenia przetargu ustnego, względnie nieprzyjęcia żadnej ze złożonych ofert. Pierwszeństwo mają Firmy fachowe.

Informacje, dotyczące projektu budowy i kosztorysu oraz warunków przetargu udzielane będą w Dyrekcji Robót Publicznych w godzinach urzędowych, gdzie otrzymać można kosztorysy ślepe.

Brześć n/B. dn. 1-go lipca 1929 r.

Poleski Urząd Wojewódzki.

SZANOWNYCH
PRENUMERATORÓW
PROSIMY

O WPŁACENIE

ZALEGŁEJ
PRENUMERATY

ADMINISTRACJA
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

wydawany w Warszawie staraniem grupy Architektów z Warszawy, Krakowa, Lwowa, Poznania i Wilna w osobie przedstawiciela grupy Stanisława Woźnickiego.

W skład komitetu założycieli miesięcznika wchodzi następujący architekci:

Jerzy Beill, Władysław Borawski, Alfred Dickstein, Juliusz Klos (Wilno), Józef Krupa, Franciszek Lilpop, Julian Lisiecki, Zdzisław Mączyński, Władysław Michalski, Witold Minkiewicz (Lwów), Ludwik Sokolowski (Wilno), Henryk Stifelman, Tadeusz Stryjeński (Kraków), Rudolf Świerczyński, Zygmunt Wóycicki,

Redakcję stanowią:

w Warszawie: arch. Zygmunt Wóycicki, arch. Józef Krupa, arch. Jerzy Beill i Stanisław Woźnicki,
we Lwowie: prof. Witold Minkiewicz.

Kierownik administracji: Tadeusz Magnuski.

Adres Redakcji i Administracji: Wspólna 40, tel. 152-87.

Konto czekowe P. K. O. 11020.

WARUNKI PRENUMERATY:

Prenumerata miejscowa:		Na prowincji (z przesyłką):		Egzemplarz pojedynczy w War-	
Kwartalnie	zł. 17.—	Kwartalnie	zł. 18.—	szawie	zł. 6.—
Półrocznie	" 34.—	Półrocznie	" 36.—	Na prowincji (z przesyłką):	" 6.50
Rocznie	" 68.—	Rocznie	" 72.—	Zagranicą	" 8.—

Pod nadesłanym zgóry adresem Administracja wysyła każdorazowo nowy numer pisma za zalicz. pocztowem.

CENY OGŁOSZEN

Przed tekstem:		Za tekstem:		2-ga i 3-a strona okładki.	
Cała strona	zł. 350.—	Cała strona	zł. 300.—	Cała strona	zł. 400.—
Półowa strony	" 180.—	Półowa strony	" 160.—	Półowa strony	" 220.—
Ćwiartka strony	" 100.—	Ćwiartka strony	" 85.—	Ćwiartka strony	" 120.—

Strona artykułu opisowego zł. 500.

Koszt rzeczywisty rysunków i klisz ponosi ogłaszająca się firma. Dział reklam przewiduje także, poza ogłoszeniami przed i za tekstem, specjalne wkładki artystyczne jedno i wielobarwne.

Kierownik akwizycji Albert Leon Kraus.

TREŚĆ Nr. 6.

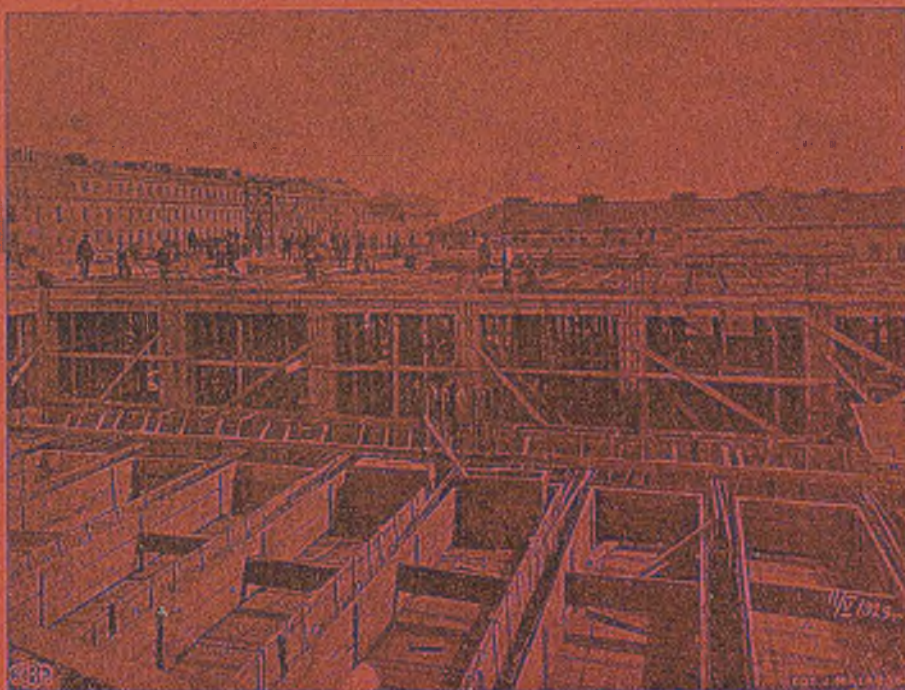
Rzut oka na budownictwo miejskie w Poznaniu — KAZIMIERZ RUCIŃSKI	199
Ochrona praw architektów — ALFRED DICKSTEIN	231
Różne	237

ILUSTRACJE

Miejski Urząd Budownictwa Naziemnego w Poznaniu.

Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ (Poznań). Szkoła powszechna 7-klasowa na Winiarach w Poznaniu	210
Dom mieszkalny rzeźni miejskiej na Tamie Garbarskiej w Poznaniu	224
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ, KIRKIN STANISŁAW i CZARNECKI WŁADYSŁAW (Poznań). Gmach w parku Wilsona w Poznaniu	199—203
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i TUSZOWSKI JERZY (Poznań). Gmach hotelu „Polonia” w Poznaniu	204—207
Dom dla kawalerów przy ul. Rybaki 18 w Poznaniu	217
Bloki mieszkalne przy ul. Łazarskiej w Poznaniu	218
Dom mieszkalny na forcie Radziwiłła w Poznaniu	219
Domy mieszkalne przy zbiegu ulic Wierzbicice—Czajcza—Powstańcza w Poznaniu	222—223
Domy mieszkalne na Górczynie w Poznaniu	225
Projekt ochronki w kolonji na Górczynie w Poznaniu	227
Dzieciniec pod słońcem w Poznaniu	231
Łazienki miejskie nad Wartą w Poznaniu	232
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i CZARNECKI WŁADYSŁAW (Poznań). Projekt szkoły powszechnej 7-klasowej przy ul. Rolnej w Poznaniu	212—213
Sierociniec w Poznaniu	216
Kolonja robotnicza przy ul. Wspólnej i Rolnej w Poznaniu	220—221
Przytulisko dla bezdomnych na Zawadach w Poznaniu	226
Domy Robotnicze (baraki) na Zawadach w Poznaniu	227
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i CZERWIŃSKI WŁ. (Poznań). Dom mieszkalny przy ul. Głogowskiej w Poznaniu	214—215
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i FERTNER STANISŁAW (Poznań). Piąty dom z kolonji mieszkaniowej przy ul. Wspólnej w Poznaniu	219
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i KIRKIN STANISŁAW (Poznań). 2 domy mieszkalne wodociągów miejskich na Dębcu w Poznaniu	224
Stacja transportów dla elektrowni w Poznaniu	235
Przeładownia śmieci w Poznaniu	236
Dom administracyjny przy Spalarni śmieci w Poznaniu	236
Kiosk mleczarni miejskiej w Poznaniu	237
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ, TUSZOWSKI JERZY i PAJZDERSKI SYLWESTER (Poznań). Dzieciniec pod słońcem w Poznaniu	230
Arch.: RUCIŃSKI KAZIMIERZ i BEREZOWSKI A. (Poznań). Typowy kiosk gazetowy w Poznaniu	237
Arch.: CYBICHOWSKI STEFAN (Poznań). Miejska szkoła handlowa w Poznaniu	211
Arch.: CYBICHOWSKI ST., CIEŚLIŃSKI, MARCINIEC i HÖNTSCH i S-ka (Poznań). Pawilon palmiarni w parku Wilsona w Poznaniu	208—209
Arch.: CYBICHOWSKI STEFAN (Poznań) i „SIŁA i ŚWIATŁO” (Warszawa). Gmach elektrowni miejskiej w Poznaniu	234
Arch.: CZARNECKI WŁADYSŁAW (Poznań). Kolonia mieszkalna Poznańskiej Kolei elektrycznej w Poznaniu	228—229
Arch.: PAJZDERSKI SYLWESTER (Poznań). Projekt szpitala przy ul. Dąbrowskiego w Poznaniu	233

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych

Budowa Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie, Al. Jerozolimska 1, tel. 35-47, skład 330-31.

H. SOSONKO
i W. WOJCIECHOWSKI
INŻYNIEROWIE

Siedziba **HRUCZA 5**, tel. 401-84.
Rechnunek w B. G. K. 1858.

SPECJALNOŚĆ:

**ROBOTY ŻELBETOWE,
DROGOWE, MOSTOWE.**

Obecnie wykonuje budowę Banku
Gospodarstwa Krajow. w Warszawie.

Właściciele firmowi dotąd wykonywali, jako kierownicy najpoważniejszych firm budowlanych, razem lub oddzielnie, cały szereg robót wchodzących w zakres inżynierii lądowej i budownictwa zwykłego, mając za sobą między innymi prace: budowy odcinków kolejowych na kolei Altajskiej, Uralskiej i Murmańskiej, basenu amunicyjnego na Westerplatte w Gdańsku, szkoły powszechnej przy ul. Bema, całej żelbetowej konstrukcji Pawilonu Akademickiego przy ulicy Grójeckiej, gmachu Ministerstwa Oświaty przy Alei Szucha i t. p.

BIURO TECHNICZNE **ZAJĄCZKOWSKI, SZEWCZYKOWSKI i S-ka** **INŻYNIEROWIE**

OGRZEWANIA CENTRALNE,
WODOCIĄGI I KANALIZACJA

PRALNIE, ŁAŻNIE.

KUCHNIE PROROWE, SUSZARNIE,
ODKURZANIE, DEZYNFEKACJA.

Projekty

WARSZAWA
ŚLISKA NR. 9. TEL. 165-12, 89-12

Kosztorysy

Firma egz. od r. 1875

Firma egz. od r. 1875

ZAKŁADY STOLARSKIE

L. GLOEH

Warszawa - Praga, ul. Kowieńska № 5/7/9.

Telefony: 290-63 i 147-86.

WYKONUJĄ: stolarkę budowlaną, drzwi, okna, bramy, szalówkę, okładziny i t. p.

Posadzka Klepkowa.

Schody zwykłe i ozdobne.

Specjalny dział posadzki Klepkowej.

Własna suszarnia.

*Nowoczesne
oświetlenia
elektryczne*

STRZAŁA **ZAKŁADY**
PRZEMYSŁOWE
INŻ EWARYST NAMYSŁ
POZNAŃ **SKRYTKA POCZTOWA 326**